

PIVAŠIŪNAI

Giesmė Pivašiūnų Marijai

*O Marija Pivašiūnų, Motina Stebuklingiausia!
Kas jos šaukias, tas nežūna, Ji paguodžia ir išklauso.
Spinduliuotas veidas Tavo vargo žemę nubučiaavo.*

*Savo sostą čia iškėlei, Dzūkų žemėj tarp vargelių,
Tavo rankos galvas glosto apleistųjų ir bedalių.
Stebuklingas kalnas šaukia, prie Marijos žmonės plaukia.*

*Per Mariją daug malonių krinta žemėn kaip lelijos,
Daug pasveiko čia ligonių, daugel sielų čia pagijo.
Prie Marijos verkit, širdys, Ji varguolių balsą girdi.*

*Juk nuo amžių negirdėta, kad Marija būt apleidus,
Kas aplanko šventą vietą, tas danguj regės jos veidą.
Ji nuo pragaro užstoja, gina, saugo ir globoja.*

*Tu kaip Motina Globėja, tiek jau amžių čia parimus,
Vargo žmones pamylėjai, gydai skausmą begalinį.
Karaliene mūsų krašto, lengvink žmogui vargo našta!*

*O Marija Pivašiūnų, nusidėjėlių gynėja,
Vesk į dangų, būk pas Sūnų teismo dieną užtarėja!
Ten per amžius Ją regėsime ir kaip Motiną mylėsime.*

Žodžiai kun. Alfonso Šato (1908–1994)

PIVAŠIŪNAI

PIVAŠIŪNAI

Gyvenvietė, bažnyčia,
Dievo Motinos paveikslas

VILNIUS, 2013

UDK 7.04(474.5)
Pi-157

PROJEKTĄ REMIA LIETUVOS RESPUBLIKA

Šios knygos rengimas ir leidyba finansuotas pagal Asociacijos Pivašiūnų bendruomenė „Pivašiūniškiai“ vietos projektą „Knyga-albumas „Pivašiūnai: gyvenvietė, bažnyčia, Dievo Motinos paveikslas“ NR. LEADER-13-ALYTUS-04-041 iš Alytaus rajono vietos veiklos grupės „Alytaus rajono kaimo vietovių plėtros strategijos 2010 - 2013 metams“ (www.alytausrvvg.lt) paramos lėšų pagal Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą (www.zum.lt).

Sudarytojas ir fotografas

KLAUDIJUS DRISKIUS

Konsultantas

PROF. DR. PAULIUS SUBAČIUS

Tekstų autoriai

KAZYS MISIUS

DR. REGIMANTA STANKEVIČIENĖ

MONS. VYTAUTAS KAZIMIERAS SUDAVIČIUS

KUN. DR. KAZIMIERAS AMBRASAS SJ

MONS. VINCAS BAUBLYS

Redaktorius

PETRAS KIMBRYŠ

Dailininkė

RŪTA MOZŪRAITĖ

Korektorė

RŪTA LAZAUSKAITĖ

© Asociacija Pivašiūnų bendruomenė „Pivašiūniškiai“

ISBN 978-609-95156-4-9

S k i r i a m a

Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos

Nuliūdusiųjų Paguodos paveiklo vainikavimo

popiežiškosiomis karūnomis 25-mečiui

Turiny

9	Popiežiaus Jono Pauliaus II apaštališkasis laiškas
11	VYSK. JONAS IVANAUSKAS Žodis skaitytojui
15	KAZYS MISIUS Pivašiūnų praeities puslapiai
49	DR. REGIMANTA STANKEVIČIENĖ Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios architektūra ir dailė
85	MONS. VYTAUTAS KAZIMIERAS SUDAVIČIUS Dangiškoji Pivašiūnų Motina Marija
99	KUN. DR. KAZIMIERAS AMBRASAS SJ Kardinolo kurjeris
105	MONS. VINCAS BAUBLYS Motina, kuri laukia kiekvieno
117	Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia ir jos vertybės
241	Bibliografinės nuorodos
251	Summary
252	Zusammenfassung
253	Résumé
254	Sommario
255	Streszczenie

POPIEŽIUS JONAS PAULIUS II

amžinam dalyko atminimui

Kaip perduodama Kąšiadorių bažnyčios tradicijoje, uolūs Lietuvos tikintieji krikščionys pratę šventoje parapijėje Pivašiūnų vietovės šventovėje nuo pat XVII amžiaus laikytis gana gerai žinomo Dievo Gimdytojos Švenčiausiosios Mergelės Marijos paveiklo ypatingo gerbimo kulto. Todėl į tą šventyklą, kaip žinoma, atstatytą po 1648 metų, kasmet pamaldžiai keliauja daugelis tūkstančių žmonių iš visos Lietuvos ir kaimyninių kraštų maldauti Motinos, idant, jos užtarimu, lengviau pelnytų Dievo pagalbą ir gailestingumą bei kitų dangiškųjų malonių, ir dėkoti Jai. Visa tai pasvėręs, garbingasis brolis Vincentas Sladkevičius, Aboros titulinis vyskupas ir Šventojo Sosto valia Kąšiadorių vyskupijos apaštališkasis administratorius, išreikšdamas ir savo, ir dvasininkijos, ir tautos troškimus, nesvyruodamas neseniai paprašė Mūsų leisti jam Mūsų vardu ir valia kalbamąjį atvaizdą papuošti puikia karūna. Tad Mes, savo ruožtu karštai trokšdami, kad Švenčiausiosios Mergelės Marijos kultas diena iš dienos būtų vis labiau puoselėjamas tarp tikinčiųjų, aukščiausia Mūsų vykdoma apaštališkąja valdžia ir šiuo laišku mielai suteikiame prašančiajam galimybę Mūsų vardu ir valia garsiajam ir pelnytai išgirtajam Dievo Gimdytojos Švenčiausiosios Mergelės Marijos senajam paveiklui uždėti brangią diademą arba dailų karališkąjį ženklą, laikantis teisės nustatytų apeigų ir formos. Norime, kad šio apaštališkojo laiško, šiandien parengto amžinam dalyko atminimui, dabar ir amžinai būtų laikomasi, nepaisant nieko, kas tam prieštarautų. Duota Romoje prie šv. Petro kapo ir antspauduota Žvejo žiedu 1988 metų, dešimtų Mūsų popiežiavimo metų, balandžio mėnesio 27 dieną.

[Popiežiaus Jono Pauliaus II antspaudas]

† kard. Agostino Casaroli,
Bažn[yčios] viešųjų reikalų taryba

† JONAS IVANAUSKAS
KAIŠIADORIŲ VYSKUPAS

Žodis skaitytojui

Bažnyčia yra Dievo tauta, giliausias Dievo ir žmonių bendrystės slėpinys. Regimoji šio slėpinio tikrovė – bažnyčios pastatas, Dievo ir žmonių namai, susitikimo vieta ir erdvė. Nors ji ir ne vienintelė, bet reikalingiausia. Krikščionys šią vietą ir erdvę vadina šventa, nes ji pripildyta Dievo galybės ir šlovės. Kaip ir ikona, taip ir bažnyčios pastatas yra giliausios Dievo ir žmogaus susitikimo patirties išraiška. Todėl toks žmogaus rankų kūrinys yra gyvas ir kalbantis Dievo veikimas. Jam patirti ir išvysti reikalingas tikėjimas, tartum fotomenininko objektyvas, atskleidžiantis Dievo matymą ir giliausias perspektyvas.

Bažnyčios aplinka ir išorė visada kviečia užėiti į vidų, peržengti laiką ir pajusti daugybės prieš mus gyvenusių žmonių tikėjimą bei maldą. Ji ragina atsiverti Dievui, pripildančiam mūsų gyvenimą prasmės ir džiaugsmo.

Šventovė regima tik tikėjimo žvilgsniu. Bažnyčios pastatas išreiškia patį Kristų – žmogaus Atpirkėją ir tikinčiųjų bendruomenę – Bažnyčią. Savo gelme bažnyčia pirmiausia skelbia Švenčiausiosios Trejybės slėpinį, kuris žmogui dovanojamas Kristaus kančia, mirtimi ir Prisikėlimu. Jėzus žmogui santykiuje

su Dievu yra „Kelias, Tiesa ir Gyvenimas“, vienintelis Gelbėtojas ir Viešpats. Bažnyčioje Dievas kalba savo žodžiais, kurie yra Dvasia ir gyvenimas. Bažnyčioje Dievas veikia galia sakramentų, kurie yra regimasis Jo veikimas. Visa tai teikia žmogui malonę atsilipti žodžiu ir veikimu, kad „žmogus turėtų gyvenimą, kad apsieiti jo turėtų“, kad turėtų amžinąjį gyvenimą. Toks susitikimas su Dievu tampa giliausia tikrove – religine žmogaus patirtimi. Šios patirties pagrindas yra pats Dievas, Dievo garbė, ne tik suteikianti transcendentinę pagrindą žmogaus būčiai, bet ir dovanojanti žmogui paties DIEVO draugystę, meilės santykį.

Šis draugystės ir meilės santykis yra nuostabus! Jo esmę sudaro meilės sklidinas Dievo žodis ir veiksmas. Tad pirmiausia geras ir išmintingas Dievas apreiškia save ir atskleidžia savo valios paslaptį (plg. Vatikano II Susirinkimas, *Dei Verbum*, 2). Pirmiausia Jis leidžia pažinti save, visa ko Kūrėją. Šitas meilės susitikimas pasiekia savo pilnatvę Jėzuje. Būdamas bažnyčioje ir Bažnyčioje, aš esu ne priešais beveidę būtybę, bet priešais Asmenį, Kristų, Dievą, tapusį žmogumi. „Apreikšdamas save, neregimasis Dievas kreipiasi į žmones kaip į draugus“ (*ten pat*, 2). Šis kreipimasis – tai meilės dialogas, pokalbis, draugystės ryšys, asmenų bendravimas. Taip Dievas elgiasi ne tam, kad patenkintų mūsų smalsumą, bet, „kad pakviestų ir įvestų mus į bendrą gyvenimą su savimi“ (*ten pat*, 2). Bendrystės ir Apreikimo planą „Dievas vykdo glaudžiai tarp savęs susijusiais veiksmais ir žodžiais“ (*ten pat*, 2). Dievo ir žmogaus susitikimas vyksta ne tik istorijoje, bet ir per istoriją, per įvykius, veiksmus, kuriuos vėliau paaiškina žodžiai. Įvairiais laikais gyvenusių šventųjų pavyzdžiai labiausiai parodo Dievo žodžių ir veikimo istorinį matmenį konkrečiomis gyvenimo aplinkybėmis. Galiausiai šis Dievo draugystės ir meilės santykis yra „patikėtas Bažnyčiai“ (*ten pat*, 11). Kaip bažnyčios negalima pamatyti neįžengus į ją, taip ir šio santykio neįmanoma patirti šalia Bažnyčios.

Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia ir nuostabus stebuklingasis Švč. Mergelės Marijos Nuliūdusiųjų Paguodos paveikslas yra mūsų tautos krikščioniškojo tikėjimo gyvosios šventenybės. Per praėjusius šimtmečius ši šventovė ugdė bei stiprino Dzūkijos žmonių religinį gyvenimą ir ištikimybę Dievui. Kaip brangų perlą mūsų protėviai perdavė Žolinės atleidų šventimo tradiciją, tą gyvo, nuoširdaus, paprasto ir autentiško žmonių tikėjimo paminklą.

Šiomet, Tikėjimo metais, švenčiame dvi svarbias sukaktis. Prieš 25-erius metus Jo Eminencija kardinolas Vincentas Sladkevičius popiežiaus Jono Pauliaus II pašventintomis karūnomis vainikavo Švč. Mergelės Marijos Nuliūdusiųjų Paguodos paveikslą. Taip pat šiomet minime popiežiaus Jono Pauliaus II apaštališkosios kelionės Lietuvoje dvidešimtmetį.

Tad ši knyga tebūna padėka Dievui už visas žmonių patirtas malones Pivašiūnuose. Kartu būdama fotomenininko ir tyrėjo žvilgsnis, tebūna ji tikėjimo žvilgsnis į šventovę, Dievo ir žmonių namus.

Nuoširdus ačiū fotomenininkui Klaudijui Driskiui, menotyrininkams, šventovės restauratoriams, parapijos klebonui ir visiems, kaip nors prisidėjusiems prie šios knygos parengimo ir išleidimo.

Pivašiūnų praeities puslapiai

Bažnyčios istorija

Pivašiūnų gyvenvietė Alytaus rajone, 11 km į šiaurę nuo Daugų, o jų parapija su Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia priklauso Kaišiadorių vyskupijos Alytaus dekanatui. Netoliese iš šiaurės rytų prie gyvenvietės prisišliejęs Ilgio ežeras. Į vakarus nuo jos miško pakraštyje yra piliakalnis, datuojamas I tūkstantmečiu.

Pivašiūnų pavadinimo kilmė ir pirmas rašytinis paminėjimas. 1921 m. atsakyme Pivašiūnų pradžios mokyklos mokytojui į pasiteiravimą, ar galima Pivašiūnus kildinti iš žodžių *pieva* bei *šienas* ir kokia šio vietovardžio kilmė, kalbininkas Kazimieras Būga pateikė platesnį paaiškinimą. Jis nurodė, kad Pivašiūnai su *pieva* ir *šieniu* neturi nieko bendro. Vietovardis esąs asmenvardinės kilmės iš lenk. *Piwoś* (liet. *Pivašiūs*). Panašios darybos kiti vietovardžiai, pavyzdžiui, Bertašiūnai, Milašiūnai, Petrašiūnai, Tamošiūnai, taip pat esą slaviškos kilmės (iš *Bartosz*, *Milosz*, *Petrasz*, *Tomasz*¹). Lenkų bendrinis žodis *piwoś* reikštų alaus mėgėją. Dar galima paminėti, kad lenkų asmenvardis *Piwoś* minimas 1546 m. dokumente².

1567 m. LDK kariuomenės surašyme Pivašiūnai nepaminėti. Minimas tik netoliese dabartinių Pivašiūnų buvęs Aleksandro Tomaševičiaus Sudvariškių (3 *Судовишск*) dvaras. Jam tada dar priklausė Aukštadvario ir Gineitiškių dvarai³.

Kada įsteigtas Pivašiūnų palivarkas, nustatyti nėra paprasta, nes XVI a. Trakų žemės teismo aktų knygos neišliko. 1608 m. rugsėjo 5 d. dokumente dėl žemių ribų minimas kelias, einantis iš Dusmenų miestelio į Pivašiūnus⁴. Šiuo metu tai laikytina pirmu Pivašiūnų paminėjimu istoriniuose dokumentuose.

Evangelikų reformatų ar evangelikų liuteronų bažnyčia. Iš Pivašiūnų parapijos kilęs mokytojas Vytautas Vitunskas rašo, kad prie dabartinio kelio į Stakliškes esąs kalnas, vietos žmonių vadinamas Kirkakalniu. Pasakojama, kad ant jo stovėjusi evangelikų bažnyčia („kirkė“). Pasak sklandžiusių nuogirdų, ji sudegusi ar buvusi tyčia sudeginta. Gretimoje kalvoje, vadinamoje Liuteronkalniu, buvusios kapinės su koplyčia ir laidojimo rūsiu. Nykstant reformacijai, *kurį laiką dar melstasi kapinių koplyčioje, kol ir ši sunykusi. Dabar tik pamatų likučiai žymu toje vietoje, kur kunigas J. Kaušyla 1939 m. pastatė ažuolinį kryžį*⁵.

Reformacijos tyrinėtojai Pivašiūnų evangelikų reformatų (kalvinistų) bažnyčios nemini. Iš reformacijos istorijos žinoma, kad per religines kovas seniausi Lietuvos evangelikų reformatų dokumentai, buvę Vilniuje iki 1612 m., sudegė. Netoli Pivašiūnų, Dusmenyse, tikrai kurį laiką veikė evangelikų reformatų bažnyčia, tačiau ji buvo pasisavinta iš katalikų. Jau minėta, kad neišliko Trakų žemės teismo knygos, todėl aptikti dokumentų apie Trakų apskrityje XVI a. buvusias evangelikų reformatų bažnyčias tikimybė labai maža. Vis dėlto tikėtina, kad šis žemės vardynas tikslus ir susijęs su liuteronų tikyba. 1797 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijoje, be kita ko, nurodyta, kad Ūtoje prie fabriko gyvenantys liuteronų tikybos asmenys⁶. Galėjo būti, kad prie Pivašiūnų jie buvo pasistatę savo tikybos maldos namus ir įsisteigę kapinaites. Galbūt liuteronai buvo įsikūrę buvusių evangelikų reformatų maldos namų vietoje.

Pivašiūnų dovanojimas Senųjų Trakų benediktinų vienuolynui. XVII a. trečiame dešimtmetyje Pivašiūnų palivarko savininkas buvo Jonas Klockis (*Klocki, Kłodzki*). Jonas Klockis. Ši giminė kilusi iš Klodos gyvenvietės Lenkijoje, dabartinėje Radomo vaivadijoje. Genealogijos tyrinėtojas Severinas Uruskis nurodo, kad Klockio protėviai 1446 m. turėję Klodoje žemės valdą. Tos giminės palikuonis – minėtasis Jonas Klockis – buvo susituokęs su LDK gyventoja Sofija Jaskuldaite (*Jaskuldowna*). Tad Klockis galėjo būti ir LDK pareigūnas. 1624 m. jis minimas kaip Medilo seniūnas (valstybinio dvaro valdytojas), o 1628 m. buvo ir Kauno apskrities (pavieto) pastalininkis⁷.

Iš ponų Daugėlių įgytus Pivašiūnų turtus Klockis testamentu paliko Senųjų Trakų vienuoliams benediktinams, nes buvo bevaikis. 1797 m. valdžios reikalamu žiniose apie Senųjų Trakų benediktinų vienuolyną teigiama, kad Pivašiūnų kleboniją Klockis fundavęs 1633 m. sausio 9 d.⁸ Testamento vykdytoju buvo paskirtas Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius. Jonui Klockiui mirus, vyskupas Tiškevičius Senųjų Trakų benediktinams pranešė, kad Klockis testamentu jiems dovanojęs Pivašiūnų palivarką su jam priklausančiais valstiečiais, žeme, mišku ir

viskuo, kas yra to dvarelį teritorijoje. Tačiau testamente nurodyta sąlyga, kad Pivašiūnų turtais iki mirties naudosis našlė Sofija Klockienė. Ji įpareigota išlaikyti vieną arba du benediktinus, gyvenančius Pivašiūnuose ir aptarnaujančius tikinčiuosius. Našlei mirus, Pivašiūnų turtai turėję galutinai atitekti Senujų Trakų vienuolynui. Fundatorius taip pat įpareigojo vienuolius kasdien už jo sielą kalbėti Švč. Mergelės Marijos valandas ir kas savaitę aukoti ketverias

Mišias. Šias sąlygas Tyneco vienuolyno (iš ten benediktinai buvo pakviesti į Senuosius Trakus) vadovybė priėmė, ir tai patvirtino Vilniaus vyskupas Abraomas Vaina. Testamento vykdytojas vyskupas Tiškevičius 1634 m. sausio 16 d. perdavė Klockio valią Senujų Trakų vienuolyno abatui Martynui Možyckiui⁹.

Bažnyčia XVII–XVIII a. Vykdamas testamentą, jau 1634 m. Pivašiūnuose turėjo apsigyventi kunigas benediktinas ir teikti žmonėms religinius patarnavimus. Pamaldoms reikėjo įrengti bent laikiną koplyčią. Galbūt bažnytėlė jau buvo ir anksčiau, bet autentiškų žinių apie tai neišliko.

Remdamasis 1668 m. išleistu Stanisławo Szczygielskio veikalu, kun. Vincas Gidžiūnas nurodo, kad Sofija Klockienė mirė 1648 m. Nuo tada Pivašiūnų valda tapo Senujų Trakų benediktinų nuosavybe. Vienuolynui atiteko apie 20 valakų (420 ha) žemės be miško. Vėlyvose XVIII a. pab. – XIX a. pr. vizitacijose nurodoma dvejopa Pivašiūnų bažnyčios fundacijos data – 1639 arba 1648 m. Tose pat vizitacijose pažymima, kad Pivašiūnų bažnyčios dokumentai saugomi Senujų Trakų vienuolyne¹⁰.

Šiuo metu seniausia žinoma Senujų Trakų vienuolyno vizitacija, kurioje aprašoma ir Pivašiūnų bažnyčia, yra tik iš 1797 m. Todėl žinios apie XVII–XVIII a. Pivašiūnų bažnyčią skurdžios ir prieštaringos. Minėtasis Gidžiūnas nurodo, kad 1657 m. išrinktas Senujų Trakų abatu Steponas Kobieżycki iki tol buvęs Pivašiūnų prepozitas (vienuolyno viršininkas). Pivašiūnų bažnyčia nurodyta 1669 m. Vilniaus vyskupijos sinodo nutarimuose. Aptarusi pirminius šaltinius apie Pivašiūnų bažnyčią XVII a., Regimanta Stankevičienė pastebi, kad Pivašiūnų bažnyčia galėjo nukentėti per 1655–1661 m. karą su Maskva ir Švedija, galbūt ir būti sudeginta Maskvos kariuomenės. Dera priminti, kad per Maskvos kariuomenės siautėjimą 1655–1656 m. buvo nuniokotos, sugriautos arba sudegintos Onušio, Semeliškių, Punios, Merkinės, Valkininkų bažnyčios. Visa tai paminėta Vilniaus

Pivašiūnų vaizdas
XX a. pradžioje
Berlyne leistame
atviruke.
*Edmundo Armoškos
rinkinys*

vyskupo sufragano Mykolo Slupskio 1674–1677 m. vizitacijoje, kurią išvertęs į lenkų kalbą paskelbė kun. Jonas Kurčevskis. Vizituodamas Pivašiūnus, vyskupas Slupskis radęs čia naują ir gražią bažnyčią ir 1674 m. rugsėjo 13 d. konsekrovęs Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų, šv. Jono ir šv. Benedikto titulu¹¹. Deja, toje vizitacijoje naujoji bažnyčia neaprašyta, neužsiminta nė apie senosios likimą. 1844–1861 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijose ir inventoriuose, skyriuje apie pamaldų tvarką, minimos ir pagal Klockio fundaciją nuo 1664 m. paskirtos kassavaitinės ketverios skaitytinės Mišios už fundatoriaus sielą. Tikėtina, kad tais metais ir buvo pastatyta bažnyčia, kurią 1674 m. konsekrovo vyskupas Slupskis.

Vėlyvoje Senujų Trakų vienuolyno 1818 m. vizitacijoje teigiama, kad benediktinai Pivašiūnų bažnyčią administruojantys nuo 1683 metų¹². Matyt, tai reiktų suprasti kaip Pivašiūnų parapijos įsteigimą tais metais. 1710 m. testamente minimas Pivašiūnų klebonas ir viceklebonas¹³.

Polocko vaivadijos karo pareigūno (*strażnik*) Jono Ščyto (*Szczyt*) 1710 m. birželio 28 d. surašytame testamente prašoma jį ir jo žmoną palaidoti Pivašiūnų bažnyčioje. Iš jo Bubelių dvaro (Gardino aps.) paliekama 500 auksinų Pivašiūnų bažnyčiai, taip pat pinigų skiriama ir kitoms bažnyčios. Iš žmonos Gustonių dvaro (Trakų aps.) Pivašiūnų bažnyčiai dovanojama 12 000 auksinų. Taip pat tos bažnyčios varpui įgyti skiriama 924 auksinai, šventovės restauravimui – 1 000 auksinų. Šioje bažnyčioje esantiems Švč. Mergelės Marijos paveikslo apvaisams paliekama 700, šv. Benedikto ir šv. Antano paveikslų sidabriniams votams – 50 auksinų¹⁴. Iš šiuo metu žinomų dokumentų tai būtų pirmas Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos paveikslo paminėjimas.

Regimanta Stankevičienė yra aptarusi vėlyvuose šaltiniuose nurodomas skirtingas datas, kai Pivašiūnų bažnyčia degusi (1743 ar 1745 m.) ir buvusi atstatyta. Galima spėti, jog teisingas, nors ir vėlyvas yra teiginys, kad Pivašiūnų bažnyčią atstatęs Senujų Trakų benediktinų vienuolyno abatas Jonas Jakielskis, tas pareigas ėjęs 1729–1766 m.¹⁵

Matyt, 1674 m. konsekruotoji Pivašiūnų bažnyčia iki XIX a. negalėjo išlikti. 1797 m. vizitacijoje nurodoma, kad sena Pivašiūnų bažnyčia esanti nekonskruota. Iš šiuo metu žinomų dokumentų negalima nustatyti, ar XVIII a. Pivašiūnų bažnyčia tikrai buvo sudegusi ir kada tame amžiuje buvo atstatyta arba pastatyta.

Pivašiūnų bažnyčia ir klebonija XIX a. pr. Trakų dekanas 1797 m. vizitacijoje rašoma, kad Pivašiūnų parapiinė bažnyčia, administruojama Senujų Trakų

Bažnyčios
fundatoriaus Jono
Klockio portreto
fragmentas.

Klaudijaus Driskiaus
2006 m. nuotrauka

benediktinų, yra nežinia kieno statyta, nekonsekrutuota, jau sena, paramstyta ir reikalinga esminio taisymo nuo pat pamatų. Viduje įrengti trys drožinėti altoriai. Didžiajame altoriuje kabo stebuklais garsėjantis Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Būta 2 klausyklių, sakykla, 10 suolų, senas, tačiau dar tinkamas pozityvas (vargonų atmaina). Veikusi Škaplieriaus brolija.

Šventoriuje esanti varpinė taip pat reikalinga esminio taisymo. Iš trijų jos varpų vienas nukabintas. Be kapinių šventoriuje, netoliese buvo įsteigtos ir jau veikė antros kapinės. Šventorius ir kapinės aptverti. Prieglauda (špitolė) irgi griūvanti, pusė jos be stogo. Namas, kuriame gyveno klebonas, buvo tvarkingas ir patogus.

Parapijoje veikė ir Pažaislio kamalduliams priklausanti Dusmenų koplyčia. Gineitiškių dvare buvo privati koplyčia. Parapijoje dar minima Ūta (*Huta*), kurioje prie fabriko (*przy fabryce Hutney*) gyveno liuteronų tikybos asmenys. Tikėtina, jog turėta omenyje stiklo dirbtuvė¹⁶.

1799 m. Pivašiūnų bažnyčios aprašyme taip pat minima, kad bažnyčia visiskai sena ir iš dviejų pusių sutvirtinta atramomis. Bažnyčia be prieangio („bobinčiaus“), turi dvi zakristijas, joje iš viso 9 langai.

Be Pivašiūnų miestelio (5 valstiečių ir 3 daržininkų kiemai), vienuoliams dar priklausė 2 kaimai: Jurkonys (6 valstiečių ir 1 daržininko kiemas) ir Liesionys (4 valstiečių kiemai), taip pat Būdos užėžis (2 valstiečių kiemai).

Išsamiai aprašyti Senųjų Trakų vienuolynui priklausę palivarko pastatai: gyvenamasis namas, 2 sandėliai, 2 nenurodytos paskirties gyvenamieji pastatai, palivarko ekonomo namas, svirnas, virtuvė, menkas malūnas, šulinys, 5 tvarteliai kiaulėms, tvartas, šieninė, alaus varykla, užvažiuojamasis kiemas¹⁷.

Rašydamas apie Daugus, Algimantas Miškinis teigia, kad 1806 m. *iškilusi bažnyčia statyta panaudojus senos iš Pivašiūnų atkeltos bažnyčios rąstus*. Kitaime šaltinyje – 1849 m. Daugų bažnyčios kronikoje – taip pat tvirtinama, jog kun. Povilas Deškevičius atgabenęs iš Pivašiūnų seną bažnyčią ir iš jos Dauguose pastatęs dabartinę¹⁸. Kaip jau minėta, 1797 m. Pivašiūnų bažnyčia buvo sena, ji tokia liko ir vėliau, todėl ir negalėjo būti perkelta į Daugus. Iš kur dviejuose skirtinguose šaltiniuose atsirado teiginys apie Pivašiūnų bažnyčios perkėlimą 1806 m. į Daugus, sunku paaiškinti. Gal buvo pervežtas koks nors vienas ar keli Pivašiūnų palivarko pastatai?

Bažnyčios statybos
ir konsekravimo
paminklinė lenta.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

1812 m. prancūzų kariai iš Pivašiūnų bažnyčios paėmė sidabrinę komuninę, 12 alavinių žvakidžių, 2 varines triūbas ir kitokio smulkaus inventoriaus¹⁹.

1818 m. vizitacijoje nurodyta, kad bažnyčia sena, dengta malksnomis ir reikalinga remonto. Ji 14 sieksnių ilgio ir 6 pločio (27,3 × 15,6 m). Matyt, bažnyčia buvo remontuota, nes 1799 m. nurodyti 9, o 1818 m. – tik 6 langai. Išlikę tie patys 5 altoriai, tik viduje 3 sakyklos. Buvo taisyta ir varpinė, joje kabojo 3 varpai. Vienas jų svėrė apie 4, kitas – 2, trečias – 1 pūdą (pūdas prilygo 16,38 kg). Bažnyčios bokštelyje kabojo apie 30 svarų (12,45 kg) sveriantis varpelis (signatūra).

Visai kitokia bažnyčia aprašyta ir 1820 m. vizitacijoje: gerokai mažesnio pločio (gal matuota be zakristijų?), su 11 langų (gal vienur įtraukti maži langeliai, o kitur ne?), griūvanti ir nebesuremontuojama, todėl labai reikalinga statyti naują šventovę²⁰.

Bažnyčia 1825–1845 m. 1822 m. kitoje vietoje, ant kalno, pradėta statyti nauja medinė bažnyčia. Apie tai liudija data pagrindinių laiptų akmenyje (1822). Statyba užbaigta 1825 m. Šventovė iškilė Senųjų Trakų benediktinų lėšomis ir tuometinio abato Celestino Sorokos rūpesčiu. Konkrečių žinių apie statybos eigą, medžiagų įsigijimą, darbų organizavimą ir kt. nepavyko aptikti. Naujoji bažnyčia buvo 64 uolekčių (uolektis prilygo 64,96 cm) ilgio, 18 pločio ir 12 aukščio, dengta dvigubomis malksnomis. Priekyje – 4 mūrinės kolonos. Bažnyčia pašventinta ir joje pradėta rengti pamaldas 1826 m. Iki 1828 m. jau buvo įrengti 3 altoriai. Tais metais senoji bažnyčia jau buvo nugriauta. 1830 m. nurodyti jau 4 altoriai. Seniausios metrikų knygos siekė 1715 m. Bažnyčios statyba rūpinęsis kun. Celestinas Soroka 1827 m. tapo Pivašiūnų prepozitu, o nuo 1845 m. iki mirties buvo klebonu²¹.

Po 1831 m. sukilimo 1832 m. caro valdžia Vakarų gubernijose uždarė 191 vienuolyną, o Vilniaus vyskupijoje jų panaikino daugiau negu 60, tačiau Senųjų Trakų benediktinai tada išliko. Tiesa, 1832 m. uždarytas Senųjų Trakų benediktinams priklausęs Pašaltuonio vienuolynas su bažnyčia, priklausęs Žemaičių

Varpinė.

*Nuotrauka iš Petro Akiro-
Biržio knygos „Alytaus
apskritis“ (Lietuvos
miestai ir miesteliai, t. 1,
Kaunas, 1931). Lietuvos
mokslių akademijos
Vrublevskių biblioteka*

vyskupijai. Gavęs Žemaičių vyskupo sutikimą ir Vilniaus vyskupo bei Romos katalikų dvasinės kolegijos leidimą (įsaką), kun. Soroka 1833 m. vasario mėn. iš uždarytosios Pašaltuonio bažnyčios į Pivašiūnus parvežė vargonus, varpą ir kitokio reikšmingesnio liturginio inventoriaus. 1835 m. bažnyčia buvo apvogta. Kas konkrečiai pagrobta, nežinia²².

Vietoj senosios varpinės kalno papėdėje – 1839 m. ant kalno priešais bažnyčią pastatyta nauja. Ji kvadrato formos (kraštinė – 7 aršiniai, 14 aršinių aukščio (aršinas – 71,12 cm), su 3 varpais²³.

1841–1843 m. rusų valdžia panaikino bažnytinę žemėvaldą ir nacionalizavo visas vienuolynų ir bažnyčių žemes. Pivašiūnų parapinė bažnyčia priskirta ketvirtai klasei. Klebonui buvo mokama 275 rublių metinė alga. Bažnyčiai dar paskirta 33 dešimtinės (dešimtinė prilygo 1,0925 ha) žemės be valstiečių. Valstybės išdo perimtą Pivašiūnų valdą, be bažnyčiai skirtų 33 dešimtinių, sudarė 439 dešimtinės ariamos, 57 dešimtinės blogos žemės ir 598 dešimtinės miško²⁴. Paliktas kaip vadinamasis neetatinis, Senųjų Trakų benediktinų vienuolynas nebe-

galėjo priimti naujų narių ir, sumažėjęs vienuolių, 1850 m. buvo uždarytas, tačiau Senųjų Trakų ir Pivašiūnų bažnyčios nepanaikintos.

Bažnyčia ir parapijos pastatai 1845–1920 m. 1848 m. pastatyta nauja prieglauda (špitolė). 1853 m. vietoj senosios bažnyčios pastatyta koplyčia, išlikusi iki šiol. 1856 m. klebono Petro Kaminskio rūpesčiu jau taisyti bažnyčios pamatai: sueižėjusios pamatų plytos pakeistos akmenimis, nutinkuotos priekinės kolonos ir pan. Bažnyčiai reikėjo naujo stogo, perkloti plytų grindis. 1861 m. įgytas naujas varpas, sveriantis apie 172 kilogramus. 1862 m. įrengtas penktas altorius²⁵.

Tvirtai pastatyta bažnyčia visų klebonų buvo kruopščiai prižiūrima. Prireikus visada vykdytas smulkus remontas, dažyta. Vilniaus generalgubernatoriaus bylose iki XX a. nerasta jokio prašymo leisti remontuoti Pivašiūnų bažnyčią. 1884 m. gautas valdžios leidimas rinkti aukas naujam bažnyčios malksnų stogui (perdengtas 1887 m.). Klebonas Konstantinas Lodzius rūpinosi bažnyčios puošimu, įgijo daug naujo inventoriaus ir drabužių. 1891 m. šis klebonas prašė leidimo išbraukti iš inventoriaus net 78 vienetus įvairių senų, nebetinkamų ir neturinčių išliekamosios vertės rūbų, ketindamas juos sudeginti²⁶. Klebono Antano Deksnio rūpesčiu 1904 m. apmūrytas bažnyčios šventorius ir kapinės, iškilo trijų navų vartai. Be to, 1907 m. jis bažnyčios tarnams pastatė naują namą²⁷.

Pivašiūnai nuo seno garsėjo Žolinės atlaidais. Kaip liudija korespondencijos spaudoje, nuo 1905 m. rusų valdžiai panaikinus procesijų draudimus, į

Pivašiūnus organizuotai atvykdavo maldininkai iš artimesnių bažnyčių: Butrimonių, Daugų, Dusmenų, Užuguosčio ir kt.

1914 m. balandžio 27 (gegužės 10) d. su Vilniaus vargonų meistru Vaclovu Bernackiu sutarta 1 600 rublių sąmata naujų 8 balsų vargonų įrengimui. Matyt, nutarus įsigyti geresnius, 1914 m. liepos 1 (13) d. kun. Alfonsas Petrulis ir bažnyčios komiteto nariai su Bernackiu sudarė naują sutartį. Pastarasis įsipa-

reigojo už 2 510 rublių iki 1917 m. gegužės 1 d. sumontuoti 13 balsų vargonus²⁸. Tikėtina, kad sutarties įgyvendinimą sutrukdė I pasaulinis karas ir kiti įvykiai.

Per I pasaulinį karą 1915 m. į Rusiją iš Pivašiūnų išvežti visi trys varpai. Pati bažnyčia per karą nenukentėjo. Vokiečių valdymo metais ir tarpuvaldžiu, kai čia trumpai šeimininkavo bolševikai, o apie metus – lenkai, žinių apie bažnyčios tvarkymo darbus nesama. Apie kun. Alfonso Petrulio kultūrinę ir visuomeninę veiklą rašoma toliau.

Bažnyčia ir klebonija 1920–1944 m. 1925 m. taisyti klebonijos ūkiniai pastatai, pastatytas kluonas, pirtis²⁹. Pirmiau minėtoji 1914 m. sutartis dėl naujų Pivašiūnų vargonų įrengimo visa apimtimi iki 1927 m. nebuvo įvykdyta. 1927 m. vargonai turėjo 8 balsus. Pažymėta, kad įrengimo darbas nebaigtas, sumontuoti visi mediniai balsai, o metaliniai laikinai tebėra pas vargonų meistrą Vaclovą Bernackį Vilniuje. Kad vargonai nebaigti, nurodyta ir 1938 m.

Tenka pasakyti, kad Pivašiūnų parapijos lenkiškai kalbančių asmenų veikla iki 1940 m. trukdė imtis svarbesnių bažnyčios taisymo darbų tiek kun. Petru-liui, tiek vėlesniems klebonams. Kun. Juozapas Kraujalis pusę bažnyčios malks-nų stogo uždengė cinkuota skarda, vėliau rūpinosi klebonijos pastatais. 1932 m. nugriauta senoji, dar 1862 m. statyta klebonijos dalis, ir vietoj jos iškilo nauja. 1928–1934 m. jis taip pat sutvarkė bei perdengė stogus ir pastatė naujus kleboni-jos ūkinius pastatus³⁰.

1937 m. kovo mėn. kun. Kraujalis paskirtas Gelvonų klebonu. Kadangi skiri-amas Pivašiūnų klebonu kun. Antanas Deksnys tuo metu buvo išvykęs į JAV rinkti aukų bažnyčios rekonstrukcijai, administratoriumi paskirtas vikaras kun. Jonas Kaušyla. Tų metų spaudoje rašoma, kad kun. Deksnys Amerikoje renka aukas Pivašiūnų naujos bažnyčios statybai arba tikisi prie bažnyčios pristatyti du naujus mūrinius bokštus. Tapęs administratoriumi, kun. Kaušyla per trumpą

Bažnyčia.

*Nuotrauka iš Petro Akiro-
Biržio knygos „Alytaus
apskritis“ (Lietuvos
miestai ir miesteliai, t. 1,
Kaunas, 1931). Lietuvos
mokslių akademijos
Vrublevskių biblioteka*

laiką suremontavo kleboniją, parapijos salę, atnaujino centrinį altorių, perdažė ir išdekoravo bažnyčios vidų³¹.

Antrą kartą pradėjus vadovauti Pivašiūnų parapijai kun. Deksnys, 1938 m. cinkuota skarda baigtas dengti bažnyčios stogas, pakeistos durys, iš lauko pusės bažnyčia apkalta naujomis lentomis. 1938 m. lenkuojančių asmenų atvirame laiške Kaišiadorių vyskupui rašoma, kad, dar klebonaujant kun. Kraujaliui, buvę nutarta Pivašiūnų bažnyčios remontui rinkti po 2 litus nuo kiekvieno turimo hektaro žemės, tačiau laikantys save lenkais asmenys pareiškė atsisaką prisidėti prie bažnyčios remonto, nes jų netenkinanti pamaldų tvarka³².

Lietuvą įjungus į Sovietų Sąjungą, kun. Deksnys kaip JAV pilietis išvyko už Atlanto. Sunkiais nacių valdymo metais klebonas Kaušyla 1942–1944 m. toliau tvarkė kleboniją, puošė bažnyčios vidų, remontavo choro patalpas, vargonus³³.

Bažnyčia ir parapijos pastatų likimas pokario metais. Jau pirmais pokario metais kun. Kaušyla rūpinosi tolesniu Pivašiūnų šventovės ir jos aplinkos tvarkymu. 1945 m. pakeisti bažnyčios langų rėmai, patys langai padidinti. 1946 m. kitoje vietoje pastatyta nauja aukštesnė dviejų tarpsnių varpinė, 1947 m. restauruotas Švč. Mergelės Marijos paveikslas. 1949 m. iškilo Dievo Motinos statula (autorė Leokadija Belvertaitė-Kamuntavičienė-Žygeliene). 1950 m. perdažyta bažnyčios išorė, 1951 m. iš kalno apačios į šventorių atvesti cementiniai laiptai. Tolesnį Pivašiūnų bažnyčios puošimą ir aplinkos tvarkymą nutraukė kun. Kaušylos areštas³⁴.

1948 m. valdžia atliko prievartinę religinių bendruomenių registraciją. Tai reiškė bažnyčios ir parapijų turto suvalstybinimą. Nacionalizavus kleboniją ir visus kitus parapijos pastatus, Pivašiūnų klebonas nebeturėjo kur gyventi. Nežinia, ar kun. Kaušylą pakeitęs kun. Pranas Gerbutavičius ėmėsi Pivašiūnų bažnyčios remonto. Nurodoma, kad bažnyčios atnaujinimu 1955–1956 m. taip pat rūpinosi klebonas Jonas Žamaitis³⁵.

1959 m. klebonu paskirtas kun. Juozapas Andrikonis, parapijiečių padedamas, vieną naktį iš kaimo atsigabeno namą ir pastatė jį Pivašiūnuose. Taip atsirado klebonija. Teigiama, kad Pivašiūnuose kun. Andrikonis *ėmė uoliai remontuoti bažnyčią*³⁶.

1970 m. klebono Aleksandro Alkoviko rūpesčiu perdažyta bažnyčios išorė. 1976 m. gegužės 23 d. žaibo sudeginta varpinė atstatyta apie 1978 m. 1976–1983 m. Pivašiūnuose klebonavęs kun. Antanas Černa ypač rūpinosi bažnyčios ir koplyčios remontu, aplinkos tvarkymu. Jo pastangomis taisytas bažnyčios stogas,

Koplyčia,
pastatyta senosios
bažnyčios vietoje.
*Kultūros paveldo
centro archyvo 1968 m.
nuotrauka*

Kun. Jonas Kaušyla su
gėlių barstytojomis.
*Onos Merkevičienės šeimos
archyvo apie 1950 m.
nuotrauka*

klotos naujos grindys, auksuotos kai kurių altorių detalės, atnaujintas liturginis inventorių. Taip pat remontuota koplyčia pakalnėje, taisyta klebonija ir tvarkyta jos aplinka, pastatyta statinių, reikalingų svečiams priimti per atlaidus³⁷.

1983–1992 m. čia klebonu darbavęsis kun. Vytautas Kazimieras Sudavičius toliau restauravo bažnyčią, tvarkė altorius, rekonstravo laiptus į kalną. Bene 1988 m. palei tais metais rekonstruotus laiptus į

šventorių pastatytos tautodailininko Algirdo Judicko iš ąžuolo drožtos rožinio pirmos dalies slėpinių skulptūros.

1988 m. rugpjūčio 14 d. popiežiaus Jono Pauliaus II dovanotomis karūnomis kardinolas Vincentas Sladkevičius vainikavo Švč. Mergelės Marijos paveikslą ir suteikė jam Nuliūdusiųjų Paguodos titulą³⁸.

1994 m. pradėjęs vadovauti Pivašiūnų parapijai kun. Vincas Baublys susirūpino parapijos globos namų steigimu. Jie pradėjo veikti 1996 m. suremontuotame iš valdžios atgautame kadaise nacionalizuotame pastate. 1996 m. naujai perdažyta bažnyčios išorė. Vėliau Alytaus rajono savivaldybei dovanojus globos namams kitą apleistą pastatą, jis iš esmės rekonstruotas klebono rūpesčiu ir rėmėjų aukomis. Naujose ir geriau pritaikytose patalpose parapijos globos namai pradėjo veikti 2002 m.³⁹

2003 m. sudarytai valstybinei komisijai konstatavus, kad įlinkusios bažnyčios perdangos, 2005 m. Kultūros paveldo departamentas Pivašiūnų bažnyčios restauracijai paskyrė 200 000 litų ir dar tiek pat lėšų suteikta iš Vyriausybės rezervo fondo. Darbų konkursą laimėjo Alytaus statybų bendrovė „Kortas“, ir 2005 m. liepos mėn. pradžioje pradėti remonto darbai. Ties altoriumi perdanga buvo įlinkusi 42 cm. Be to, paaiškėjo, kad papuvęs apatinis sienų vainikas ties cokoliu⁴⁰. Bažnyčios restauravimo ir tvarkymo darbai vyko 2005–2007 m. Per Žolinės atlaidus 2006 m. atidengtas paminklas 1911–1927 m. Pivašiūnuose klebonavusiam kun. Alfonsui Petruliui.

2009 m. tolesniems Pivašiūnų bažnyčios konservavimo ir restauravimo darbams (projekto autorė Birutė Bėkšienė) Kultūros paveldo departamentas skyrė 564 000, 0 parapija – 15 000 litų. Iki birželio mėn. sutvarkytos medinės stogo konstrukcijos, pakeisti grebėstai, stogo danga, įrengti nauji lietvamzdžiai,

Kun. Jonas Kaušyla
tikybos pamokoje
Pivašiūnuose.

*Onos Merkevičienės šeimos
archyvo apie 1938 m.
nuotrauka*

įstatytos naujos lauko durys, pakeistos papuvusios išorės apdailos lentos⁴¹. Po Žolinės atlaidų bažnyčios viduje pakeista sienų apdailos drobė. Sutvarkytos vidinės durys, kai kurie sunykę langų rėmai, įrengti laiptų į šventorių turėklai.

2010 m. Pivašiūnų bažnyčios tvarkymui Kultūros paveldo departamentas skyrė 380 000, Alytaus rajono savivaldybė – apie 10 000

litų. Bažnyčios interjero restauracija vykdyta remiantis polichromijos tyrimų išvadomis ir pasiūlymais. 2010 m. tęsti sienų, grindų, sakyklos restauravimo darbai. Atnaujinant lubas, aptikti, atidengti ir restauruoti lubų ornamentinės tapybos fragmentai.

2010 m. naktį į rugpjūčio 8 d. praūžusi audra Pivašiūnų bažnyčiai didelių nuostolių nepadarė (kiek įlenktas bažnyčios stogas, sulankstytas metalinis auksuotas stogo kryžius). Po Žolinės atlaidų toliau tęsti restauravimo darbai⁴². Vien altorių restauravimui reikėjo daugiau negu milijono litų.

Pirmosios žinios apie mokyklą ir jos istorija. Nors fundatorius tam nebuvo skyręs specialių lėšų, XVIII a. pab. parapinė mokykla Pivašiūnuose veikė, įrengta viename iš prieglaudos kambarių. 1797 m. čia mokėsi nuo 3 iki 10, o 1805 – 8 mokiniai. 1808 ir 1820 m. mokykla neveikė. 1830 m. prepozitas (klebonas) Celestinas Soroka parapinei mokyklai veikti išgavo Vilniaus švietimo apygardos leidimą ir ruošė medžiagą mokyklos pastato statybai. Atrodo, kad 1830 m. buvo pastatyta prieglauda, kurioje numatytos ir patalpos mokyklai. 1840 m. žiniuose apie kunigų skaičių bažnyčiose teigiama, kad Pivašiūnuose yra parapinė mokykla, ir joje mokosi 15 mokinių⁴³. 1844 m. ir vėlesnėse vizitacijose parapinė mokykla nebeminima. Po 1832 m. valdžiai parapinės mokyklos buvo nepageidautinos, jas imta griežtai kontroliuoti, vis reikalauta gerinti rusų kalbos dėstymą, kabinėtasi prie mokytojų išsilavinimo ir kt. Tikėtina, jog po 1840 m. mokykla Pivašiūnuose veikė nebeilgai. 1863 m. parapinės mokyklos visiškai panaikintos. Pažymėtina, kad lenkiška parapinė mokykla prisidėjo prie Pivašiūnų lietuvių nutautinimo.

Žinutė apie pirmąją 1805 m. Pivašiūnuose veikusią mokyklą su 9 mokiniais, kuriuos mokė vienuolis vargonininkas, pateikta Broniaus Kviklio knygoje „Mūsų

Lietuva“. 1905 m. Pivašiūnuose oficialiai įsteigta pradžios mokykla ir net pastatytas specialus medinis pastatas, bet lietuvių kalba, nors lietuviškos spaudos draudimas jau ir buvo panaikintas, sunkiai skynėsi kelią (mokyta lenkiškai). Tik atvykus kun. Alfonsui Petruliui (1911), jo iniciatyva vaikai po pamokų mokytis lietuviškai skaityti, dainuoti ir giedoti, o nuo 1916 m. lietuvių kalba tampa visuotinė.

Po II pasaulinio karo mokykla pradeda plėstis: 1947 m. ji tampa progimnazija (pirmoji direktorė – Antanina Kupinaitė), o 1955 m. – priaugančia vidurine. 1959 m. mokyklą baigia pirmoji abiturientų laida (13 mokinių). 1964 m. Pivašiūnuose pastatyta nauja vidurinė mokykla, pritaikyta to meto mokinių ugdymo reikmėms. Mokykla išleido 54 abiturientų laidas (698 mokinius).

Šiuo metu mokykloje mokosi 175 mokiniai, dirba 28 mokytojai. Įrengta 11 mokomųjų kabinetų, kompiuterių klasė, nuolat veikiantis internetas, yra sporto ir aktų salės, valgykla, stadionas. Veikia įvairūs sporto, meninio lavinimo būreliai, mokyklą respublikoje garsina 30 metų veikianti ir nuolat atsinaujinanti mokinių kapelija „Griezliukė“ bei vyrų kapela, kiti smalsūs ir veiklūs mokiniai bei mokytojai.

Parapija ir jos gyvenvietės

Vilniaus vyskupijos parapijos iki XVIII a. aiškių ribų neturėjo. Jos nustatytos tik 1744 m. vyskupijos sinode ir paskelbtos jo nutarimuose. Tada Pivašiūnų parapijai priskirtos šios gyvenvietės: Akuškonys (*Okuszkance*), Anykštėnai (*Oniżkańce*), Bakaloriškės (*Bakalarzyszki*), Diržamenys (*Dźierzimile*), Dūdiškės (*Dudźiszki*), Dusmenėliai (*Dusmianki*), Dusmenys (*Dusmiany*), Eičiūnai (*Eyćionce*), Eigelonys (*Eygielance*), Eigirdonys (*Eygierdance*), Einoronys (*Einerance*), Gineitiškės (*Ginećiszki*), Junčionys (*Jączany*), Jurkonys (*Jurkance*), Kedonys (*Kiedance*), Klydžionys (*Klidźie*), Lačionys (*Łatwiance*), Lelionys (*Lelance*), Miciūnai (*Mićionce*), Paškūniškės (*Paszkoniszki*), Pavarėnys (*Povoranie*), Pivašiūnai (*Piwożuny*), Ratininkai (*Racienniki*), Rudnia (*Rudnia*), Starosėlis (*Starosiele*), Statkiškės (*Statćiszki*), Sudvariškės (*Sadwoiszki*), Trakininkai (*Trokienniki*), Ūta (*Uta*), Varliai (*Orle*), Žadiškės (*Zadźiszki*), Žilinčiškės (*Zylinćiszki*)⁴⁴.

XIX a. pr. Trakų apskrities matininkas sudarė statistinį parapijų gyvenviečių aprašymą, kurio gyventojų statistika paimta iš 1795 m. revizinio surašymo. Jame figūruoja patys Pivašiūnai (miestelis, palivarkas ir prieglauda), Dusmenys (miestelis ir palivarkas), 26 kaimai, 16 palivarkų, 3 smuklės, 5 bajorkaimiai, 2 dvarai, 2 vienkiemiai (viensėdžiai), – iš viso apie 250 kiemų ir beveik 2 000 gyventojų⁴⁵.

Suvalstybinto
Pivašiūnų palivarko
planas. 1847.
*Lietuvos valstybės istorijos
archyvas*

Aprašyme aiškiai neiškirti bajorai ir valstiečiai. Suvestiniais duomenimis, 1795 m. Pivašiūnų parapijoje gyveno vienas dvasininkas, 335 šlėktos, 1 662 valstiečiai.

1825 m. įsteigus Dusmenų parapiją, Pivašiūnų parapija sumažėjo. 1830 m. jai tada priklausė 5 dvarai (kai kurie su kaimais), 10 šlėktų ir dvasininkų palivarkų, 6 bajorkaimiai, 4 užėžiai (užsieniai) ir 12 kaimų, iš viso 332 kiemai ir apie 2 100 gyventojų⁴⁶.

Toje pat vizitacijoje pateiktos ir 1830 m. suvestinės statistinės žinios. Tada parapijoje gyveno 2 358 katalikai, iš jų 1 223 vyrai ir 1 135 moterys. Per 1830 m. gimė 123 kūdikiai, iš jų 56 berniukai ir 67 mergaitės; mirė 61 asmuo, tarp jų 25 vyriškos, 36 moteriškos lyties; sutuoktos 26 poros⁴⁷.

Aptiktose vėlesnėse Pivašiūnų bažnyčios vizitacijose statistinių žinių nėra, o pirminis šalti-

nis – metrikų knygos – tebėra netyrinėtos. Nuo 1860 m. Vilniaus vyskupijos, vėliau ir visos Lietuvos bažnytinės provincijos žinynuose būdavo pateikiamas ir kiekvienos parapijos gyventojų katalikų skaičius. Parapijos ribos nuo 1825 m. nedaug keitėsi. Netyrinėjus tų žinių tikslumo, toliau pateikiamas įvairių metų Pivašiūnų parapijiečių skaičius.

Katalikų skaičius parapijoje nuosekliai didėjo: 1860 m. jų buvo 3 062, 1870 – 3 234, 1880 – 3 973, 1890 – 4 222, 1900 – 4 500, 1910 – 4 498, 1916 – 4 311, 1926 – 4 315, 1936 – 5 200 ir 1939 – 5 600. 2001 m. gyventojų surašymo duomenimis Pivašiūnų parapijai priklausė 62 kaimai su 2 260 gyventojų⁴⁸.

Lietuvių kalbos kelias į bažnyčią

Į Senųjų Trakų benediktinų vienuolyną atvykdavo nemaža vienuolių iš Lenkijos. Nemokantys lietuvių kalbos kunigai aplenkino ne tik Senųjų Trakų, bet ir jų administruojamą Pivašiūnų parapiją. Tačiau 1849 m. Senųjų Trakų parapijos kronikoje rašoma, kad parapijiečiai kalba lenkiškai ir lietuviškai⁴⁹. Ankstesnių 1828, 1830 ir 1844 m. vizitacijų aktų skyriuose apie pamaldų tvarką rašoma, kad pamokslai sakomi žmonėms suprantama lenkų kalba. Aišku, ta kalba būdavo

Kun. Alfonsas
Petrulis.

*Kaišiadorių vyskupijos
kurijos archyvo apie
1911 m. nuotrauka*

katekizuojami ir lietuvių vaikai. 1846 m. Pivašiūnai priskirti naujai įsteigtam Merkinės dekanatui, bene lietuviškiausiajame visoje Vilniaus vyskupijoje. Užguiti valstiečiai iki 1883 m. retai kada išdrįsdavo dvasinės vyriausybės prašyti lietuviškų pamokslų ir pridėtinių pamaldų. Savo ruožtu vyskupijos vadovybė tokių prašymų nepaisydavo. Be to, dalis lietuvių, nors namuose ir kalbančių lietuviškai, nuo seno meldavosi lenkiškai, neretai nesuprasdami maldų prasmės. Nemo-kėdami skaityti, valstiečiai gimtąja kalba melstis negalėdavo išmokti. 1877–1900 m. Pivašiūnuose klebonavęs kun. Povilas Staševičius turėjo mokėti lietuviškai, tačiau nėra žinių, kad būtų sakęs lietuviškus pamokslius. Ten, kur *Aušros* ir *Vārpo* pasirodymo metais būdavo tautiškai susipratusių kunigų, parapijos liko nenuatautintos. 1884–1894 m. Pivašiūnuose klebonu dirbęs kun. Konstantinas Lodzius (*Lodź*) nekalbėjo lietuviškai. Jį pakeitęs kun. Romualdas Staševičius retkarčiais pasakydavo pamokslius ir lietuvių kalba⁵⁰. Etnine kilme Pivašiūnų parapijos šlėktos buvo nutautę lietuviai. Žemaičių vyskupijoje beveik visi smulkūs bajorai mokėdavo lietuviškai, o Vilniaus vyskupijoje lietuvių kalbos vartojimui aktyviai priešinosi net dauguma neturtingų šlėktų.

Mirus kun. Romualdui Staševičiui, 1901 m. klebonu paskirtas lenkas kun. Leonas Čiudovskis. Jis buvo šiek tiek pramokęs lietuviškai, tačiau greitai išsikėlė iš Pivašiūnų. Apie 9 mėn. Pivašiūnų parapiją aptarnavo lietuvis patriotas Butrimonių kuratas kun. Petras Čelkys. 1902 m. paskirtas klebonu lietuvis kun. Antanas Kripaitis kiekvieną šventadienį, be lenkiškų, pradėjo sakyti ir lietuviškus pamokslius. Pas kleboną tuoj pat prisistatė keli lenkiškai kalbantys vyrai ir pareikalavo, kad *lietuviškų pamokslų daugiau nebesakytų, nes jie visi gali suprasti lenkiškai*⁵¹. Istoriko Vytauto Merkio pastebėjimu, istorija žino *nemažai pavyzdžių, kai nutautėję asmenys tampa aršesniais savo tautos priešais už kitataučius*⁵². Taip buvo ir Pivašiūnuose.

Netrukus kun. Antanas Kripaitis buvo iškeltas į Semeliškes, o Pivašiūnų parapijai vadovauti atvyko lietuvis kun. Antanas Deksnys. Vytautas Vitunskas rašo, kad šis klebonas apie save paliko *gražius atsiminimus*⁵³. Tai taikytina tik antrajam jo klebonavimo laikotarpiui Pivašiūnuose. Pirmą kartą čia atvykęs jis neskubėjo rūpintis lietuvių reikalais, bet pateko vietos lenkininkų vado Vitoldo Kucevičiaus įtakon. 1905 m. lietuvių spaudoje rašoma, kad Pivašiūnų bažnyčioje visos pridėtinės pamaldos vykstančios lenkiškai, lietuviškų pamokslų nesakoma⁵⁴. Kun. Petras Valiuškis, pasirašydamas tikrąja pavarde, 1906 m. spaudoje atvirai

Kun. Alfonsas Petrulis
su bažnytinės
procesijos dalyviais.

*Lietuvių literatūros
ir tautosakos instituto
bibliotekos fototekos
nuotrauka*

priekaištavo kun. Deksnui, kad Pivašiūnuose lietuviški pamokslai sakomi tik per atlaidus. Kartais klebonas bažnyčioje pagiedodavo ir lietuviškai arba perskaitydavo šia kalba litaniją, tačiau nerado laiko mokyti ir šviesti lietuvių jų gimtąja kalba⁵⁵. Paveikti 1905 m. sąjūdžio, susiorganizavę Pivašiūnų lietuviai ėmė varstyti klebonijos duris ir prašyti didesnių savo kalbos teisių bažnyčioje. Tada kun. Deksnys leido kas trečią sekmadienį lietuviškai giedoti rožinį. Lenkuojantys asmenys iš pradžių pakėlė triukšmą, reikalaudami uždrausti lietuviams giedoti, bet vėliau atvirai nebekovojo. Santykiai tarp lenkuojančiųjų ir lietuvių, nenorinčių atsižadėti gimtosios kalbos, Pivašiūnų parapijoje tapo įtempti.

1909 m. kun. Deksnys išvyko į JAV. Į Pivašiūnus paskiriamas lietuvių kalbos gynėjas kun. Vincentas Miškinis. Lietuviai naujo klebono prašė, kad pridėtinės pamaldos kas trečią sekmadienį būtų lietuviškos, o prolenkiškai nusiteikusieji reikalavo nekeisti esamos tvarkos. Kalėdodamas kun. Miškinis pasiūlė žmonėms užsirašyti, kokios jie tautybės. Lenkuojantieji paleido gaudus, kad užsirašę lietuviais bus vyskupo priešai. Tai paveikė žmones, ir dalis lietuvių užsirašė lenkais. Taigi parapijiečių sąrašė lenkų susidarė truputį daugiau negu lietuvių. Kun. Miškinis kas trečią sekmadienį sakydavo lietuviškus pamokslus, o iš ryto tomis dienomis lietuviai giedodavo rožinį. Nespėjęs visiškai įvesti lietuviškų pridėtinių pamaldų kas trečią sekmadienį, kun. Miškinis buvo iškeltas į kitą parapiją.

Vos sužinoję apie kun. Alfonso Petrulio paskyrimą į Pivašiūnus, lenkų endekų (nacionalistinės demokratų partijos) veikėjai pradėjo agitaciją prieš šį „litvomaną“. 1911 m. gegužės mėn. viduryje atvykęs klebonauti į Pivašiūnus

Vargonininko Jono Stelionio šeima.
Leokadijos Stelionytės šeimos archyvo apie 1923 m. nuotrauka

kun. Petrulis kiekvieną šventadienį ėmė sakyti lenkiškus ir lietuviškus pamokslus, o kas trečią šventadienį įvedė lietuviškas pridėtines pamaldas. Norinčius giedoti parapijos chore (anksčiau čia choro nebuvo) jis paragino kreiptis į vargonininką Joną Stelionį. Tarp tokių dauguma pasirodė lietuviai. Vargonininkas mokė giedoti lotyniškas, lenkiškas ir lietuviškas giesmes. Be to, kun. Petrulio sesers duktė Adelė Balsevičiūtė ėmė mokyti lietuvių vaikus poterių gimtąja kalba, taip pat tautinių žaidimų ir dainų.

Netrukus keliolika karštų lenkų atvyko į kleboniją ir pareikalavo visus parapijos vaikus katekizuoti tik lenkiškai. Klebonas atmetė jų reikalavimą. Kun. Petrulis buvo apskųstas vyskupijos valdytoji kaip kenksmingas parapijai, nes skriaudžiantis lenkus. Visa tai įvyko praėjus vos mėnesiui nuo kunigo atvykimo į Pivašiūnus. Skundai tirti vyskupijos valdytojas sudarė 3 kunigų komisiją, į kurią įėjo Giedraičių bei Merkinės dekanai ir Butrimonių klebonas. Skundo organizatorius Kucevičius, gyvenęs Rūdiškių parapijoje, kaip komisijos darbo stebėtoją atsivežė korespondentą, tačiau tyrėjai nutarė dirbti be pašalinių asmenų. Netrukus žurnalistas Fr. Grinevičius lenkų laikraštyje *Kurjer Wileński* (1911, Nr. 68) paskelbė Pivašiūnų kleboną šmeižiantį straipsnį. Tai nebuvo kas nors nauja. Būdamas Maišiagalos klebonu, kun. Petrulis už „litvomaniją“ jau buvo puolamas lenkų endekų spaudoje, ir tada to pakako jam iš Maišiagalos iškelti. Šįkart išėjo kitaip. Kun. Petrulis padavė laikraštį į teismą ir pirmoje instancijoje buvo pripažintas apšmeižtu. 1913 m. apeliaciniame teisme, kuriame kun. Petrulio advokatas nedalyvavo, Grinevičius bylą laimėjo⁵⁶. Savo ruožtu vyskupijos valdytojo paskirtoji komisija pripažino skundą prieš kun. Petrulį nepagrįstu.

Įsiršę dėl poterių mokymo lietuviškai, 1912 m. lenkai įskundė rusų valdžiai kun. Petrulį kaip slaptų lietuviškų mokyklų steigėją. Todėl 1912 m. balandžio mėn. policija su žandarų krėtė Pivašiūnų kleboniją, taip pat Bundžių, Lačionių ir Mikalavo kaimus. Jokių slaptų mokyklų nerasta. Tik Pivašiūnų klebonijoje valdžios pareigūnai aptiko kunigo sesers dukterį, kelias mergaites tuo metu mokančią dailiųjų rankdarbių⁵⁷. Formaliai nuo 1905 m. valdinių mokyklų mokytojais galėjo dirbti ir lietuviai katalikai, buvo leidžiamos ir lietuvių kalbos pamokos, tačiau Vilniaus gubernijoje tai įgyvendinti visai trukdyta. 1911 m. Pivašiūnų mokykloje (įsteigta 1905 m.) ir lietuviškų Skraičionių mokykloje (įsteigta apie 1910 m.) mokytojavo rusai⁵⁸.

Pirmosios komunijos
ir Sutvirtinimo
sakramento diena
Pivašiūnuose. Centre –
vysk. Juozapas Kukta.
*Pivašiūnų parapijos
archyvo 1938 m. nuotrauka*

Pažymėtina, kad vietos dzūkų tautinei savimonei pakelti kun. Petrulis kviesdavosi giesmininkų iš Marcinkonių. Klebono pastangomis 1913 m. įsteigtas Lietuvių katalikų blaivybės draugijos Pivašiūnų skyrius, taip pat švietimo draugijos „Rytas“ skyrius. Iš ūkininkų draugijų nuo 1909 m. veikė lenkuojančių asmenų įsteigtas ūkio ratelis ir vartotojų draugija, turėjusi parduotuvę⁵⁹.

Lietuvių švietimo sąlygos pagerėjo vokiečių valdymo metais. Kun. Petrulio pastangomis bene jau 1915 m. buvo įsteigtos ir 1917 m. pab. Pivašiūnų parapijoje veikė lietuviškos mokyklos šiose gyvenvietėse: Eigelonyse, Janaukoje, Kazimierave, Kedonyse, Lačionyse, Pivašiūnuose ir Remešiškyje. Lenkiškų mokyklų būta Einoronyse, Gineitiškėse ir Užupio (*Międzyrzecze*) viensėdyje. Šias mokyklas lankė apie 400 mokinių. 1917 m. vasarą keturi šios parapijos mokytojai tobulinosi vokiečių valdžios surengtuose kursuose⁶⁰.

1914 m. pab. spaudoje rašoma, kad lietuviai stengiasi pasiekti, jog pridėtinės pamaldos vieną šventadienį vyktų lenkų, kitą – lietuvių kalba⁶¹. Kada tai įgyvendinta, nepavyko sužinoti, galbūt 1915 m. 1925 m. spaudoje rašoma, kad statistikos duomenimis Pivašiūnų parapijoje esą apie 4 500 gyventojų, iš jų lenkiškai kalbančių – 900, lietuvių – apie 3 500, dar apie 100 gyventojų yra ne katalikų tikybos. Žinutėje teigiama, kad Pivašiūnų bažnyčioje lietuviams skirti pamaldų vienodai su lenkiškomis esanti skriauda lietuviams⁶².

1925 m. gruodžio 17 d. būsimo Kaišiadorių vyskupo įsakymu Pivašiūnų bažnyčioje nustatyta ši pamaldų tvarka:

Iš dešinės į kairę:
kun. Jonas Kaušyla su
klieriku Jonu Voveriu,
dviem neatpažintais
kunigais, klieriku
Juozu Voveriu ir
kun. Jonu Kazlausku
Pivašiūnuose (?).
*Onos Merkevičienės šeimos
archyvo 1938 m. nuotrauka*

- 1) visomis metų šventėmis skaityti evangeliją lenkų ir lietuvių kalbomis;
- 2) viešose bažnyčios giesmėse ir pamoksluose vartoti lietuvių kalbą iš eilės per tris šventes, o ketvirtą šventę – pamokslai ir giesmės lenkų kalba;
- 3) Kalėdų, Velykų ir Sekminių pirmą dieną ir per atlaidus pamoksluose ir giesmėse visuomet, nežiūrint eilės, vartoti daugumos, t. y. lietuvių kalbą;

4) Kalėdų, Velykų ir Sekminių antrą dieną visuomet vartoti pamoksluose ir giesmėse lenkų kalbą;

5) Vaikų katekizacijoje vartoti abi kalbas⁶³.

Lenkų veikėjai, dar atmenantys laikus, kai Pivašiūnų bažnyčioje viskas vykdavo lenkiškai, negalėjo su tuo susitaikyti. 1926 m. kovo 22 d. lenkų delegacija su surinktais parašais atvyko pas Kaišiadorių vyskupą ir pareikalavo atkurti seną pamaldų tvarką Pivašiūnų bažnyčioje. Santykiai tarp lietuvių ir lenkuojančių asmenų tapo įtempti. 1935 m. balandžio 22 d. bažnyčioje tarp laikančių save lenkais ir lietuvių įvyko muštynės. Po to buvo paskelbtas interdiktas, apie pusmetį bažnyčia buvo uždaryta. Matyt, iš žmonių pasakojimų tas muštynes vaizdžiai aprašė Vytautas Vitunskas⁶⁴.

1936 m. kovo 10 d. Kaišiadorių vyskupo įsakymu nustatyta nauja pamaldų tvarka: sekmadieniais ir šventadieniais visos pridėtinės pamaldos ir giesmės laikomos lietuvių kalba; sekmadieniais ir šventadieniais evangelija skaitoma lietuvių ir lenkų kalbomis, o kas antrą sekmadienį, be lietuviškų, sakomi ir lenkiški pamokslai⁶⁵.

1937 m. iškėlus kun. Juozapą Kraujalį, Pivašiūnų klebono pareigos teko vikariui kun. Jonui Kaušylai. Jis reikiamai nemokėjo šnekamosios lenkų kalbos ir lenkiškų pamokslų negalėjo sakyti. Klebonas Deksnys laikėsi vyskupo nustatytos pamaldų tvarkos. Susidaro įspūdis, kad sulenkėjusių asmenų kova už lenkų kalbą Pivašiūnų bažnyčioje buvo labiau reikalinga Lenkijos propagandai kaip dar vienas pretekstas persekioti okupuotos Vilnijos lietuvius. 1938 m. spalio mėn. surinkę iš buvusių bajorkaimių ir viensėdžių per 30 parašų, Pivašiūnų parapijos lenkai pasiuntė į laikraštį *Chata rodzinna* atvirą laišką Kaišiadorių vyskupui, kuriame, be kita ko, klausiama, kada bus įvykdytas lenkų delegacijai neva 1926 m. duotas pažadas Pivašiūnų bažnyčioje vėl įvesti lenkiškas pridėtines pamaldas kas antrą šventadienį⁶⁶.

1940 m. Pivašiūnų klebonu paskirtas kun. Kaušyla. Lenkiški pamokslai išnyko, nurimo ir kovos. Neapykanta lietuviams pasireiškė tik priartėjus sovietų kariuomenei. 1944 m. jai besipriešinančios lenkų Armijos krajos stambus būrys pradėjo veikti ir Pivašiūnų parapijoje, centrą turėjęs tarp miškų įsikūrusiame Einoronių kaime. Apie 20–30 asmenų ginkluotų grupių ateidavo ir į Pivašiūnų kleboniją, reikalaudami pavalgydinti ir pagirdyti, nusavindami klebono asmeninius daiktus. Laimei, jis neprarado gyvybės, kaip kai kurie kunigai, kovoję už lietuviybę, pavyzdžiui, 1944 m. balandžio mėn. „akovcų“ nužudytasis Vilniaus vyskupijos kun. Ambraziejus Jakavonis. Armija krajo terorizavo ir mūsų Pivašiūnų parapijos lietuvius, plėšikavo, atiminėjo maistą. Mikalavo kaime jos kovotojai prievartavo Marytę Lesniauskaitę, kol mirtinai nukankino. Bundžiuose „akovcai“ mūsų ir nušovė buvusį šaulį 22 metų jaunuolį Joną Bagdžių, taip pat sumušė kitus tos šeimos narius⁶⁷.

Bažnyčiai tarnavę kunigai

Kol Pivašiūnų parapija buvo aptarnaujama Senųjų Trakų vienuolių benediktinų, sužinoti apie toje bažnyčioje tarnavusius kunigus dėl neišlikusių dokumentų vargu ar įmanoma.

XVIII a. pab. – XIX a. pr. užuominos liudija, kad Pivašiūnų klebonijoje gyvendavo 2, kartais 3 kunigai benediktinai, o bažnyčia buvo priskirta ketvirtai klasei. Jau XIX a. pr. Vilniaus vyskupijos katalikų kunigų kasmetiniuose kalendoriuose (*Directorium horarum...*) buvo skelbiami ir abėcėliniai kunigų sąrašai, nurodant tarnybos vietas. Kol Pivašiūnai priklausė Senųjų Trakų benediktinams, prie šios bažnyčios gyvenę kunigai nebūdavo nurodomi. Pirmą kartą Pivašiūnų klebonas benediktinas Celestinas Soroka paminėtas tik 1846 m. kalendoriuje. Po 1863 m. sukilimo rusų valdžia ribojo klierikų skaičių Vilniaus kunigų seminarijoje. Todėl, trūkstant kunigų, nuo XIX a. pab. vikarų Pivašiūnuose būdavo retai.

Prieš 1657 m. Pivašiūnų prepozitu yra buvęs *Steponas Kobieżycki*. 1657–1667 m. jis buvo Senųjų Trakų abatas⁶⁸.

Prieš 1687 m. Pivašiūnuose gyveno ir čia mirė vienas žymiausių Senųjų Trakų benediktinų *Stanislovas Šczygielskis* (*Sczygielski*, 1616 Krokuvoje – 1687 Pivašiūnuose). Studijavo Vilniaus akademijoje ir 1649 m. čia įgijo filosofijos daktaro laipsnį. Rašė knygas lotynų kalba. Nuo 1676 m. buvo Senųjų Trakų vienuolyno abatas. Rūtos Janonienės duomenimis, Vilniaus universiteto bibliotekoje

saugoma net 10 knygų, kurių autorius Ščygielskis. Dvi jo knygos liko rankraštyje, viena iš jų – *Plocko benediktinų vienuolyno istorija* lenkų kalba⁶⁹.

1710 m. Pivašiūnų klebonas buvo Senųjų Trakų benediktinų vienuolyno abatas (pavardė nenurodyta), o viceklebonas (*podproboszcz*) – kun. *Zacharijas Blaškevičius* (*Błaszkiwicz*)⁷⁰.

1744 m. kaip Pivašiūnų klebonas nurodytas kun. benediktinas *Petras Gajauskas* (*Gaiewski*)⁷¹.

1784 m. Pivašiūnų prepozitu yra pasirašęs kun. *Augustinas Lukoševičius* (*Łukaszewicz*)⁷².

1788–apie 1797 m. Pivašiūnų klebono pareigose darbavosi kun. *Placidus Buivydas*⁷³.

Apie 1797–apie 1804 m. parapijos klebonas buvo kun. *Romanas Čarkovskis* (*Czarkowski*). Jis buvo gimęs apie 1767 m., į benediktinų vienuoliją įstojęs apie 1787 m.⁷⁴

1818–1820 m. kaip Pivašiūnų administratorius (viceklebonas) nurodytas kun. *Florencijus Karvovskis* (*Karwowski*)⁷⁵.

1818 m. Pivašiūnuose dar gyveno kun. benediktinas *Klemensas Horodeckis* (*Horodecki*). Tais pačiais metais jį pakeitė kun. *Andrijonas Cechanovičius* (*Ciechanowicz*) iš Nesvyžiaus benediktinų vienuolyno⁷⁶.

1820–1829 m. Pivašiūnų vikaras (kamendorius) buvo kun. *Karolis Koncevičius* (g. apie 1773 Kurtuvėnų parapijoje, Žemaičių vysk.). Kunigu įšventintas 1799 m.⁷⁷

1827–1852 m. Pivašiūnų klebonas (iki 1845 m. vadintas prepozitu) buvo benediktinas *Celestinas Soroka* (apie 1787 Lenkijoje – 1853 01 12 (24) Pivašiūnuose). 1804 m. įstojęs į Senųjų Trakų benediktinų vienuolyną, baigė čia veikusias studijas. Kunigu įšventintas apie 1811 m. Vienuolynė ejo sekretoriaus ir prokuratoriaus pareigas. 1817–1820 m. studijavo Vilniaus universitete. 1822 m. išrinktas Senųjų Trakų vienuolyno prioru, paskui tais pačiais metais – abatu. Jo rūpesčiu 1822–1825 m. vietoj senosios pastatyta nauja Pivašiūnų bažnyčia⁷⁸.

1828–1830 m. Pivašiūnuose dar gyveno kun. benediktinas *Robertas Šlezevičius* (g. apie 1796 Žemaitijoje). Kilęs iš bajorų. 1818 m. įstojęs į Horodyščės benediktinų vienuolyną, ten baigė studijas, kunigu įšventintas apie 1820 m. 1824 m. perkeltas į Senųjų Trakų vienuolyną⁷⁹.

1844–1845 m. vikaru buvo kun. teologijos magistras *Dominykas Kanieuskis* (*Kaniewski*, apie 1783 – 1861 02 09 (21) Vilniuje). Kunigu įšventintas apie 1808 m. Baigė Vilniaus universitetą, teologijos magistras. 1809–1810 m.

*Pivašiūnų parapijos
archyvas*

Администрыя прыёмнае мнѣ спужае
і рэпісаны кантуі. Дадзека выі.
— Надзе саботы Сорока Апат Кандэ Бенды.
Кан. Проводы Писаніе —

buvo Vilniaus katedros vikaras. 1811–1840 m. ilgametis Svisločiaus (Valkavisko dekanatas), 1840–1841 m. Lyskovo klebonas. 1841–1844 Vaitkuškio filijos kuratas, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. 1841–1849 m. buvo Alytaus klebonas. 1849–1855 m. sirgo, gyveno Vilniuje, 1855–1857 m. – Bijutiškio filijos kapelionas. Pablogėjus sveikatai, 1857 m. persikėlė į Vilnių ir ten iki mirties gyveno prie nenurodyto vienuolyno⁸⁰.

1845–1847 m. Pivašiūnuose vikaro pareigas ėjo kun. *Petras Vambutas* (apie 1790 – 1855 Jiezne). Tik 1844 m. išventintas kunigu. Dėl blogos sveikatos nuo 1847 m. iki mirties buvo Jiezno parapijos išlaikytinis⁸¹.

1847–1849 m. Pivašiūnuose vikaravo kun. *Pilypas Zaremba*. Bažnytinuose kalendoriuose kunigų abėcėliniuose sąrašuose nenurodomas, todėl biografiniai duomenys nežinomi.

1849–1854 m. Pivašiūnų vikaras buvo Laterano kanauninkų vienuolis kun. *Stanislovas Sakavičius* (*Sakowicz*, apie 1817 – 1879 06 12 Geranainyse). Kunigu įšventintas apie 1844 m. 1846 m. buvo Salų (Ašmenos dekanatas), 1847–1849 Drevnos (Vyšniavo dekanatas) vikaras, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. 1854–1865 m. administravo Nemunaičio, 1865–1868 m. – Čiobiškio parapiją. 1868–1870 m. buvo Jiezno vikaras, 1870–1873 m. – Gervėčių, 1873–1876 m. – Šešuolių administratorius. 1876–1877 m. – Salų, 1877–1878 m. – Lebedos (Vileikos dekanatas) klebonas. 1878 m. paskirtas vadovauti Geranainių parapijai⁸².

1853–1859 m. Pivašiūnuose klebonavo kun. teologijos magistras *Petras Kaminskis* (apie 1807 – 1859 Pivašiūnuose). Kunigu įšventintas apie 1831 m. ir paskirtas vikaru į Alytų. 1835–1837 m. Onušchio (Trakų dekanatas), 1834–1841 m. – Naugarduko klebonas. 1841–1845 m. tas pat pareigas ėjo Divinos, 1845–1848 m. – Brašėvičių parapijose (abi Kobrino dekanate). 1848–1852 m. Daugų, nuo 1853 m. – Pivašiūnų klebonas⁸³.

1854–1857 m. vikaru dirbo kun. *Juozapas Zabiela* (*Zabiello*, apie 1825 – 1857 08 24 (09 05) Pivašiūnuose). Kunigu įšventintas 1854 m. ir paskirtas

vikaru į Pivašiūnus, tačiau ketvirtais kunigystės metais mirė. Palaidotas Pivašiūnų parapijos kapinėse⁸⁴.

1857–1858 m. Pivašiūnų vikaras buvo kun. *Boleslovas Aleksandra-vičius* (apie 1834 Trakų aps. – 1865 Tiumenėje, Sibire). Baigė Vilniaus kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1857 ir paskirtas Pivašiūnų vikaru. 1858 m. perėjo į Mogiliavo arkivyskupiją, buvo paskirtas Daugpilio klebonu ir dekanu. Rėmė 1863 m. sukilimą. Sukilėliams tiekė žinias apie kariuomenės išsidėstymą, šelpė areštuotus sukilėlius. 1864 02 12 (24) jo bute padaryta krata, netrukus suimtas ir įkalintas Daugpilio tvirtovėje. Karo lauko teismas kaltės neįrodė, todėl 1864 10 28 (11 09) pasiūlė bausti administracine tvarka. Krašto vyriausiasis viršininkas įsakė ištremti į Tomsko guberniją. Mirė Tiumenėje, užsikrėtęs šiltine⁸⁵.

1858–1859 m. vikaru buvo kun. *Antanas Griškevičius* (*Hryszkiewicz*, apie 1833 – 1868 06 05 Semeliškėse). Kunigu įšventintas 1857 m. ir paskirtas vikaru į Eišiškes. Iš Pivašiūnų 1859 m. paskirtas Semeliškių vikaru, o 1864 m. – tos parapijos administratoriumi, ten eidamas 11 kunigystės metus ir mirė⁸⁶.

1859–1864 m. Pivašiūnų parapiją administravo kun. *Feliksas Roškovskis* (*Roszkowski*, apie 1820 – 1879 11 10 (22) Vilniuje). Baigė Vilniaus kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1844 m. ir paskirtas Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios vikaru. 1855–1859 m. Kobrino vikaras ir dekanas, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. 1865–1870 m. vėl ėjo Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčios vikaro pareigas, o 1870–1871 m. buvo Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios klebonu. Nuo 1870 m. iki mirties – Trakų klebonas ir dekanas⁸⁷.

1859–1861 m. Pivašiūnų vikaras buvo kun. *Jonas Domaševičius* (apie 1834 – 1869 Užuguostyje). Baigęs Vilniaus kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1859 m. ir paskirtas vikaru į Pivašiūnus, 1861 m. toms pat pareigoms perkeltas į Giedraičius, 1862 m. – į Dubingius. Nuo 1865 m. iki mirties – Užuguosčio administratorius⁸⁸.

1863–1868 m. Pivašiūnuose kaip mansionarijus (išlaikytinis, atliekantis tik tam tikras pareigas) gyveno kun. *Mykolas Jurevičius* (apie 1803 – 1887 02 07 (19) Valkininkuose). Kunigu įšventintas apie 1827 m. 1832–1846 m. buvo vikaru Melagėnuose, Vaistame, Obeliuose, Širvintose, Nemenčinėje, Subatninkuose. 1846–1852 m. dirbo Dieveniškių filijos kuratu, o 1852–1855 m. tas pat pareigas ėjo Butrimonyse (Merkinės dekanatas). 1852–1858 m. Užuguosčio vikaras. 1858 paskirtas Valkininkų vikaru, o 1861 – mansionarijumi, iš ten perkeltas į Pivašiūnus. 1868–1877 m. buvo vikaru Benekainyse, Budslave, Dysnoje, Punioje. 1877 m. paskirtas Stakliškių, 1883 m. – Valkininkų mansionarijumi⁸⁹.

1864–1877 ir 1883 m. (apie 7 mėn.) Pivašiūnų klebonu dirbo kun. *Juozapas Gabševičius* (1834 – 1911 Maišiagaloje). Baigė Vilniaus kunigų seminariją, kunigu išventintas 1860 m. Paskirtas vikaru į Daugus. 1862–1863 m. buvo Vosiliškio (Rodūnios dekanatas), 1863–1864 m. – Valkininkų vikaras. Iš ten paskirtas administruoti Pivašiūnų parapiją, nuo 1868 m. ėjo ir Merkinės dekanato pareigas. 1877–1883 m. Stakliškių klebonas. 1883–1909 m. ilgametis Dubingių klebonas, daug prisidėjo prie šios parapijos sulenkinimo. Nuo 1909 m. iki mirties – Maišiagalos mansionarijus⁹⁰.

1871–1873 m. Pivašiūnų klebonui talkininkavo vikaras *Eustachijus Jeleniewski* (*Jeleniewski*, 1833 – po 1912 Dambuvoje). Baigė Vilniaus kunigų seminariją, kunigu išventintas 1863 m. ir paskirtas Žoludoko (Lydos dekanatas) vikaru. 1868–1869 m. Vilniaus katedros vikaras, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. 1873 m. toms pat pareigoms paskirtas į Daugus. 1875–1881 m. buvo Rūdninkų, 1881–1882 m. – Dambuvos, 1882–1883 m. – Lavoriškių klebonas. 1883–1901 m. ilgametis Žiezmarų klebonas, prisidėjęs prie šios parapijos lenkinimo. 1901–1909 m. Senujų Trakų klebonas, pasistengęs akmenų tvora apmūryti šventorių, rūpinęsis bažnyčios tvarkymu, įrengęs dar vieną koplyčią ir kt. Nuo 1909 m. garbės kanauninkas, 1909 m. paskirtas Kivatyčių (Pružanų dekanatas) klebonu, 1911 m. – Dambuvos mansionarijumi⁹¹.

1877–1883 m. Pivašiūnų parapijos klebonu darbavosi pranciškonas kun. *Povilas Sakalauskas* (*Sokołowski*, apie 1806 – 1897 01 29 (02 30) Birštone). Kunigu išventintas 1834 m. 1846–1860 m. buvo Bagdonavo filijos (Ašmenos dekanatas) kuratas. 1860–1876 m. klebonavo Stakliškėse, 1876 m. paskirtas Vilniaus buvusios karmelitų bažnyčios klebonu, iš ten atvyko į Pivašiūnus. Nuo 1883 iki mirties dirbo Birštono klebonu⁹².

1877–1880 m. Pivašiūnuose vikaro pareigas ėjo kun. *Bernardas Petrusėvičius* (apie 1815 – 1880 Pivašiūnuose). Baigęs Vilniaus kunigų seminariją, kunigu išventintas 1845 m. ir paskirtas vikaru į Kvasovą, o 1847 m. – į Jeziorus (abi Gardino dekanate). 1848–1849 m. buvo Jalovo (Valkavisko dekanatas) vikaras. 1849–1863 m. tas pat pareigas ėjo Vilniuje prie Šv. Pilypo ir Jokūbo bažnyčios, 1853–1860 m. – Asavoje. 1860–1862 m. administravo Bialogrūdės (Lydos dekanatas) parapiją, o 1862–1868 m. vėl dirbo Asavos vikaru. 1868–1873 m. buvo Čiobiškio, 1873–1877 m. Strūnaičio klebonas. Nuo 1877 m. iki mirties ėjo vikaro pareigas Pivašiūnuose. Palaidotas Pivašiūnų kapinėse⁹³.

1883–1894 m. Pivašiūnų klebonu buvo kun. *Vladislovas Konstantinas Lodzius* (*Lodź*, apie 1824 – 1894 02 09 (21) Pivašiūnuose). Kilęs iš

dvarininkų, mokėsi Vilniaus apskrities mokykloje. 1839 m. įstojo į Vilniaus dominikonų vienuolyną. Rusų valdžiai 1844 m. jį uždarius, įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1849 01 12 (24) ir paskirtas Vilniaus Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios vikaru. 1853–1859 m. buvo Germanovičių, 1859–1870 m. – Domanavos, 1870–1871 m. – Turgelių, 1871–1873 m. – Eišiškių klebonas. 1873–1879 m. klebonavo Asavoje (Rodūnios dekanatas), 1879–1880 m. – Gelvonuose, 1880–1882 m. – Buivydžiuose. Nuo 1882 m. kovo mėn. gyveno Vilniuje. 1883 m. paskirtas Pivašiūnų klebonu. Rūpinosi šios bažnyčios puošimu⁹⁴.

1894–1900 m. Pivašiūnų klebonu darbavosi kun. *Romualdas Staševičius* (*Staszewicz*, apie 1838 – 1900 01 08 (31) Pivašiūnuose). Apie 1857 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, studijavo Peterburgo dvasinėje akademijoje ir baigė ją teologijos kandidato laipsniu. Kunigu įšventintas 1863 m. Paskirtas vikaru į Balstogę, 1866 m. – į Videniškius, 1868 m. – į Ašmeną. 1870–1877 m. trumpai buvo Surviliškio, Netečiaus, Lavoriškių, Molėtų, Varanavo administratoriumi. 1877–1879 m. vėl administravo Lavoriškių parapiją. 1879–1882 m. – Žirmūnų, 1882–1883 m. – Bagaslaviškio administratorius. 1883–1886 m. ėjo Lydos klebono ir dekanato pareigas. 1885 m. už pasakytą savo pamokslą gavo 25 rublių baudą. 1885 m. gruodžio mėn. už Gardino pranciškonų bažnyčioje aukotas šv. Mišias ten laikomiems politiškai prasikaltusiems kunigams pateko į valdžios nemalonę ir pažemintas pareigose. 1886–1887 m. dirbo vikaru Žiežmariuose. 1887–1894 m. klebonavo Gegužinėje. 1891 m. paraginęs parapijiečius iškilmingai pasitikti atvykstantį vizituoti vyskupą, už tai turėjo sumokėti 150 rublių baudą. Iš Gegužinės paskirtas į Pivašiūnus ir ten klebono pareigas ėjo iki mirties⁹⁵.

1901 m. Pivašiūnų klebonu ir Merkinės dekanu paskirtas kun. *Leonas Čiudovskis* (*Czudowski*, 1859 – po 1905). Turėjo teologijos kandidato laipsnį. Jo biografija išsamiau netyrinėta. Į vyskupiją atsikėlęs iš kitur. Kunigu įšventintas 1884 m. Į Vilniaus vyskupiją persikėlė 1896 m. ir paskirtas Melagėnų klebonu. 1897–1900 m. – Senųjų Trakų klebonas. Jo rūpesčiu 1898–1899 m. pastatyta dabartinė mūrinė Senųjų Trakų bažnyčia, panaudojant jos sienoms dalį vienuolyno korpuso. Pivašiūnuose gyveno neilgai. Jau 1901 m. minimas kaip Vilniaus katedros mansionarijus. 1902–1905 m. Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios klebonas. Nuo 1905 m. tarp Vilniaus vyskupijos kunigų nebeminimas, galbūt išsikėlė į kitą vyskupiją⁹⁶.

Nesant nuolatinio kunigo, 1901–1902 m. 9 mėnesius Pivašiūnų parapiją aptarnavo Butrimonių kuratas kun. *Petras Čelkys* (1865 04 01 (13) Gailiūnuose (dabar Joniškio r.) – 1910 10 10 (23) Darsūniškyje). Baigė Mintaujos (Jelgavos)

gimnazijos 6 klases. 1893 m. įstojo į Mogiliavo arkivyskupijos (Peterburge) kunigų seminariją. Baigęs joje 2 kursus, perėjo į Vilniaus kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1898 m. ir paskirtas vikaru į Valkininkus, o 1899 m. toms pat pareigoms – į Giedraičius. Čia išbuvęs 8 mėnesius, 1900 m. paskirtas Butrimonių filijos kuratu. Už lietuviybės puoselėjimą trumpam suspenduotas. Rusų valdžia už laidotuves su procesija 1901 m. kun. Petrui Čelkiui skyrė 50 rublių baudą. 1902 m. paskirtas Eišiškių vikaru. 1903–1905 m. Varanavo, 1905–1907 m. – Armoniškių klebonas. Nuo 1907 m. vėl Varanavo klebonas. Tik 1910 m. tapo lietuviškos Darsūniškio parapijos klebonu, tačiau tais pat metais mirė. Be gimtosios, rusų ir lenkų kalbų, dar mokėjo vokiškai ir latviškai. 1908 m. išdrįso atvirai vyskupui parašyti, jog kaip lietuvis esąs persekiojamas ir ujamas, nors siekias tik tiesos ir teisingumo⁹⁷.

1902 05 02 Pivašiūnų klebono pareigas perėmęs kun. *Antanas Kripaitis* (1867–?) netrukus iškeltas į Semeliškes. Kunigu įšventintas 1893 m. ir paskirtas vikaru į Slonimą, 1894–1900 m. jis klebonavo Inturkėje, 1900–1902 m. buvo vikaru Ašmenoje, iš ten trumpam paskirtas į Pivašiūnus. 1902–1905 m. dirbo klebonu Semeliškėse. Tolesnis jo likimas nežinomas: nuo 1905 m. Vilniaus vyskupijos kunigų sąrašuose nebefigūruoja, tačiau neminimas ir tarp mirusiųjų.

1902–1909 m. ir 1937–1940 m. Pivašiūnuose klebonavo kun. *Antanas Deksnys*. Apie jį bus rašoma vėliau.

1909 09–1911 04 Pivašiūnų klebonu buvo kun. *Vincentas Miškinis* (1868 11 9 (21) Tauragnų par. – 1940 10 14 Strūnaičiuje). 1887 m. mokėsi Alūkstos mokykloje, vėliau privačiai Liepojoje. 1890 m. Liepojos gimnazijoje išlaikė egzaminus vaistininko mokinio teisėms. 1893 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1897 m. ir paskirtas Trakų vikaru, o 1898 m. – toms pat pareigoms į Ašmeną. 1898–1899 m. buvo Čiobiškio, 1899–1902 m. – Kernavės klebonas. Tose bažnyčiose sakė lietuviškus pamokslus. Už tai 1902 m. iškeltas į Budslavą, iš ten perkeltas į Pivašiūnus. 1911 m. paskirtas Varanavo klebonu. Čia mėgino įvesti lietuvių kalbą į pridėtinės pamaldas, tačiau susidūrė su aršiu lenkų endekų pasipriešinimu. Gaudavo atvirukų su paskviliais. 1922–1926 m. buvo Sužionių, nuo 1927 01 15 iki mirties – Strūnaičio klebonas. Ne kartą lenkų valdžios kaltintas už lietuviškus pamokslus, raginimus išlaikyti lietuviybę⁹⁸.

1911–1927 m. Pivašiūnų klebonu buvo kun. *Alfonsas Petrulis* (1873 08 04 (16) Kateliškiuose, Vabalninko par. – 1928 06 28 Musninkuose). Visuomenės veikėjas, Lietuvos tarybos narys, Vasario 16-osios akto signataras. Baigęs Šiaulių gimnazijos 6 klases, 1891 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją ir baigė 1895 m.,

Kun. Alfonsas
Petrulis.

*Lietuvos nacionalinio
muziejaus 1904 m.
nuotrauka*

Kun. Jonas Vaišnoras.
*Kaišiadorių vyskupijos
kurijos archyvo apie
1960 m. nuotrauka*

bet dėl per jauno amžiaus į kunigus negalėjo būti įšventintas. 1895–1897 m. studijavo Lvovo veterinarijos institute. 1897 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, 1898 m. pasiūstas į Peterburgo dvasinę akademiją, tačiau dėl ligos 1899 m. grįžo į Vilnių. 1899 04 04 (16) įšventintas kunigu ir paskirtas Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios vikaru. Tais pat metais paskiriamas Bagdonavos filijos kuratu. 1901–1903 m. – Joniškio, 1903–1907 m. – Maišiagalos klebonas. Čia ėmėsi naujos klebonijos statybos, remontavo bažnyčią, uždengė naują stogą. Negalėdamas surinkti reikiamų pinigų, skolinosi iš privačių asmenų. Maišiagalos bažnyčioje per pastaruosius 40 metų negirdėję gimtosios kalbos, dalis parapijiečių namuose tebekalbėjo lietuviškai. 1904 m. Maišiagalos bažnyčioje Evangelija pradėta skaityti lenkiškai ir lietuviškai, lietuvių vaikai pradėti katekizuoti gimtąja kalba. Pradėtas šmeižti lenkų spaudoje kaip „litvomanas“, 1907 09 iškeliamas į Nalibokus. 1908–1911 m. – Marcinkonių klebonas, iš ten paskiriamas į Pivašiūnus. Maišiagaloje kun. Petrulį pakeitęs klebonas Vincentas Gabševičius pasiekė, kad likusios skolos už tos parapijos klebonijos statybą būtų pripažintos asmenine kun. Petrulio skola, ir šiam teko per 1 000 rublių sumokėti iš savo asmeninių lėšų. 1919 m. balandžio mėn. užėmė Pivašiūnus, lenkai kun. Petrulį suėmė, kalino Vilniuje, vėliau paleido, o 1919 09 21 vėl suėmė Dauguose. Jam pavyko pasprukti ir pasitraukti į Kauną. Nuo 1920 m. kun. Petruliui pradėję reikštis širdies ir inkstų negalavimai nebeleido ilgiau eiti 1924 m. gautų Stakliškių dekanato pareigų. 1927 06–1928 03 buvo Paparčių klebonas. 1927 m. du mėnesius gydėsi Vokietijoje. 1928 03 07 paskirtas Musninkų klebonu. Mirė nuo širdies smūgio. Palaidotas Musninkų bažnyčios šventoriuje. Bendradarbiavo *Aušroje, Draugijoje, Lietuvos aide, Tautoje, Viltyje, Vilniaus garse, Vilniaus žiniose*. 1911 m. slapyvardžiu *Wajdelota* išleido brošiūrą lenkų kalba *Kuo esi? Lietuviu ar lenku?*⁹⁹.

1917–1919 06 Pivašiūnuose vikaro pareigas ėjo kun. *Vladislovas Kwiecienis* (*Kwiecień*, 1889 – ?). Baigė Vilniaus kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1914 m. 1914–1916 m. buvo vikaras Žasliuose. 1922 m. tarp Vilniaus kunigų nebeminimas¹⁰⁰.

1919 04–1921 m. Pivašiūnuose vikaru dirbo kun. *Jonas Vaišnoras* (1894 Tauragnų par. – 1963 04 19 Semeliškėse). Ukmergės mokykloje baigė 4 klases. 1911 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, kunigu įšventintas 1919 m. 1921–1924 m. studijavo Kaune. 1924–1940 m. dirbo kariuomenės kapelionu. 1940–1944 m. buvo Nedingės klebonas ir 1943 m. ten pastatė naują kleboniją. 1944–1946 m. dirbo vikaru Žasliuose. Nuo 1946 m. iki mirties ėjo Semeliškių klebono pareigas. Buvo blaivininkas. Vengdamas galimų represijų, buvo uždaras,

santūrus, valdžiai nepateikė žinių apie savo tarnybą kariuomenės kapelionu¹⁰¹.

1922–1928 m. Pivašiūnų vikaru buvo kun. *Justinas Jurkūnas* (1878 Šeiniūnuose, Bagaslaviškio par. – 1937 06 10 Paparčiuose). Baigęs Ukmergėje 4 klases, 1901 m. įstojo į Peterburgo kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1905 m. Dirbo įvairiose Mogiliavo arkivyskupijos parapijose. Apie 1920 m. grįžo į Lietuvą. 1922 m. įpareigotas organizuoti Pusnės parapiją, laikiną bažnyčią įrengė privačiame name. Netrukus perkeltas į Pivašiūnus vikaru. 1928 m. paskirtas Paparčių klebonu, nuo 1934 m. ten liko vikarauti. Palaidotas Paparčių kapinėse¹⁰².

1927–1937 m. Pivašiūnų klebonas ir Alytaus dekanas buvo kun. *Juozapas Kraujalis* (1881 11 01 (13) Žagaruose, Labanoro par. – 1943 07 19 Kauno ligoninėje), lietuvybės puoselėtojo kun. prof. Petro Kraujalio brolis. Mokėsi Daugpilio realinėje mokykloje. 1900 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1904 11 28 (12 11) ir paskirtas vikaru į Merkinę. 1905–1911 m. dirbo Čiobiškio klebonu. Už lietuvybės platinimą toje parapijoje 1911–1914 m. turėjo klebonauti gudiškoje Postavų parapijoje. 1914–1922 m. klebonas Užuguostyje, 1922–1927 m. – Semeliškėse, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. Čia dėl nesutarimų tarp lietuvių ir lenkiškai kalbančių asmenų pašlijo jo sveikata. 1937–1941 m. buvo Gelvonų klebonas ir Širvintų dekanas. 1941 m. paskirtas Molėtų klebonu ir dekanu. Šiose pareigose ir mirė¹⁰³.

1928–1930 m. vikaro pareigas ėjo kun. *Antanas Mališauskas* (1886 06 09 (21) Šlėgeriškyje, dab. Biržų r. – 1937 12 29 Strėvininkuose). Baigė Biržų miesto mokyklos 4 klases. 1907 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, kunigu išventintas 1911 m. 1911–1913 m. buvo Trakų, 1913 m. – Zdenciolo, 1914 m. – Švenčionių, 1914–1915 m. – Daugėliščio, 1915 m. – Eišiškių, 1915–1918 m. – Molėtų vikaras. 1918–1923 m. dirbo Šešuolių, 1923–1927 m. – Užuguosčio klebonu, 1927–1928 m. – vikaras Žasliuose, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. 1930–1933 m. tas pačias pareigas ėjo Giedraičiuose, 1933 m. – Gegužinėje. Turėjo priklausomybę nuo svaigalų. 1935–1936 m. gyveno Plungės kapucinų vienuolyne, 1935–1936 m. – Gegužinėje klebono prižiūrimas. 1936 m. apgyvendintas Strėvininkų senelių namuose, ten ir mirė¹⁰⁴.

1930–1935 m. Pivašiūnuose gyveno ir vikaru dirbo kun. *Leonas Petke-lis* (1885 05 21 (06 02) Seniškyje, Daugėliščio par. – 1935 03 14 Pivašiūnuose). Švenčionyse baigęs 4 klases, 1906 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1910 m. ir paskirtas vikaru į Suchovolę. Čia baltarusiams sakydavo pamokslus baltarusiškai. Dar ėjo šias vikaro pareigas: 1911–1912 m. – Vilniaus Aušros Vartuose, 1912–1913 m. – Eišiškėse, 1913–1914 m. – Tverečiuje,

Kun. Alfonsas
Šatas.

*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

Kun. Antanas
Deksnys.

*Pivašiūnų parapijos
archyvo apie 1910 m.
nuotrauka*

1914–1916 – Semeliškėse, aktyviai žadindamas lietuvių tautinę sąmonę. 1915 m. tas pat pareigas ėjo Stakliškėse, 1916–1918 m. – Jiezne. 1918 m. paskirtas Perlojos klebonu. 1919 m. Perloją užėmus lenkams, kun. Petkelio sutelktas ir apginkluotas lietuvių būrys juos išvijo. Buvo paskelbta Perlojos respublika, o kun. Petkelis 1920 m. išrinktas jos prezidentu. Įstojęs į šaulių sąjungą, kun. Petkelis 1927 m. paskirtas Stakliškių, 1928 m. – Daugų, 1929 m. – Žaslių vikaru, iš ten atkeltas į Pivašiūnus. Pivašiūnuose irgi aktyviai dalyvavo vietos šaulių būrio veikloje. Palaidotas Pivašiūnų bažnyčios šventoriuje, tačiau tais pačiais 1935 m. jo palaikai iškilmingai perkelti į Perlojos bažnyčios šventorių¹⁰⁵.

1935–1936 m. Pivašiūnų vikaru buvo kun. *Alfonsas Šatas* (1908 04 01 (14) Špokiškyje, Pabaisko valsč. – 1994 02 10 Kaltinėnuose). Mokėsi Bagaslaviškio pr. ir Gelvonų vid. mokykloje. 1928 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, kunigu išventintas 1935 06 15 ir paskirtas vikaru į Pivašiūnus. 1936–1938 m. tas pat pareigas ėjo Giedraičiuose. 1938–1945 m. buvo Senosios Varėnos, 1945–1948 m. – Kruonio klebonas. 1948 m. bėgdamas nuo į Kruonio kleboniją atėjusių girtų stribų, buvo apšaudytas, tačiau sėkmingai ištrūko ir slapstėsi. Buvo ieškomas už išleistą 1941 06 27 nužudyto Pusnės klebono Valentino Balčiaus paveikslėlį. 1953 m. suimtas Kulautuvoje. Nuteistas 25 metams pataisos darbų lagerio. Paleistas 1956 m. 1956–1959 m. buvo altaristu Krikštėnuose, 1959–1962 m. – klebonu Kirdeikiuose, 1962–1964 m. – Kiaukliuose, 1964–1968 m. – Pusnėje, 1968–1975 m. – Skudutiškyje, 1975–1979 m. – Nemajūnuose. Klebonaudamas darydavo meniškus kryžius, kryželius, statydavo juos šventoriuose ir kapinėse, nemažai Kruonyje, Skudutiškyje ir kitur. Išpuošė Nemajūnų bažnyčią ir šventorių. 1979 m. buvo Jiezno, vėliau Molėtų altaristas, 1986 m. paskirtas Stirnių klebonu. 1991 m. pargriuvęs ir susižeidęs, globojamas giminaičių gydėsi Kaune. Nuo 1993 07 gyveno Kaltinėnų senelių namuose, globojamas kun. Petro Linkevičiaus. Palaidotas Nemajūnų bažnyčios šventoriuje. Rašė eilėraščius. 1992 m. išleistas jo religinių eilių rinkinėlis *Širdin nukrito saulė*¹⁰⁶.

1936–1939 m. Pivašiūnuose vikaru darbavosi kun. *Jonas Kaušyla*. Apie jį toliau.

1937–1940 m. Pivašiūnų parapijos klebonu antrą kartą buvo tapęs kun. *Antanas Deksnys* (1867 02 25 (03 09) Juodupėje, Rokiškio aps. – 1949 06 29 Čikagoje, JAV). 1888 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1883 04 16 (28) ir paskirtas Vilniaus katedros vikaru. 1900–1902 m. buvo Gruzdovo Oboreko (Višniavo dekanatas) klebonas, 1902 m. – Semeliškių administratorius, 1902–1909 m. – Pivašiūnų klebonas. Dėl pradėtos prieš jį bylos 1909 m. išvyko į

Kun. Jonas Kaušyla.
*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

Kun. Pranas
Gerbutavičius.
*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

JAV. Čia jis tapo tikru lietuviu patriotu, pastatė lietuvių parapijos bažnyčią. Apie 1934 m. grįžęs į Lietuvą, puoselėjo planus rekonstruoti Pivašiūnų bažnyčią. 1934–1937 m. klebonavo Želvoje. 1936 m. rinkti aukų Pivašiūnų bažnyčios rekonstrukcijai buvo išvykęs į JAV. Grįžęs 1937 m. vėl paskirtas Pivašiūnų klebonu. Užėjus raudoniesiems, 1940 m. išvyko į JAV, nes turėjo tos šalies pilietybę¹⁰⁷.

1936–1939 m. Pivašiūnų vikaras, 1936–1937 m. laikinasis administratorius ir 1940–1951 m. klebonas buvo kun. *Jonas Kaušyla* (1911 01 10 (23) Andreikėnuose, Kuktiškių par. – 1994 09 29 Pivašiūnuose). 1922 m. įstojo į Utenos gimnaziją. 1929–1936 m. mokėsi Kauno kunigų seminarijoje. Kunigu įšventintas 1936 05 31, paskirtas vikaru į Pivašiūnus. 1939 07–1939 12 tas pat pareigas ėjo Alytuje. 1939 12 15 paskirtas Pivašiūnų klebonu. 1951 08 18 suimtas, kaltintas antisovietine veikla ir nubaustas 25 metams pataisos darbų lagerio. Išvežtas į Pečioros lagerį, paleistas 1955 07. 1955 m. paskirtas Šiluvos, trumpą laiką – Kelmės ir Vilūnų altaristu. 1956 06–1962 04 Žaslių vikaras. Rašomąja mašinėle atspausdino dalį kun. Juozapo Stakausko istorinių rankraščių, tačiau jie iki šiol tyrinėtojams neprieinami. 1962–1964 m. buvo klebonu Kirdeikiuose, 1964–1965 m. – Kernavėje. 1965–1986 m. – ilgametis Bagaslaviškio klebonas. 1986 10 09 paskirtas Pivašiūnų altaristu. Parašė knygą *Žalias miškas gyvas* (išsp. 1994) apie Pivašiūnus ir savo nueitą gyvenimo kelią. 1994 10 03 palaidotas Pivašiūnų bažnyčios šventoriuje¹⁰⁸.

1940–1941 ir 1944 m. mansijonarijumi (rezidentu) Pivašiūnuose buvo kun. *Napoleonas Sabaliauskas* (1873 09 15 (27) Panevėžio aps. – 1953 01 20 Žiežmariuose). Baigė Mintaujos gimnazijos 4 klases. Mokėsi Vilniaus kunigų seminarijoje, kunigu įšventintas 1896 09 01 (13). Paskirtas vikaru į Svyrius, 1897 m. – į Gardiną. 1898 m. buvo Supraslės (Balstogės dekanatas) kuratas, 1899–1911 m. – Induros (Gardino dekanatas) klebonas. 1911 m. paskirtas Rodūnios klebonu. Čia įvedė lietuviams priklausančias pridėtines pamaldas gimtąja kalba, be lenkiškų, sakydavo ir lietuviškus pamokslus. Aršūs nutautėliai bažnyčioje ėmė kelti riaušes, buvo liejamas kraujas. 1912 m. iškeliamas į Stakliškes. 1924–1928 m. dirbo klebonu Alovėje, 1928–1929 m. – Aukštadvaryje, 1929–1938 m. – Dauguose. Nusilpus sveikatai, 1938–1940 m. buvo rezidentas Čiobiškyje, 1940–1941 m. – Pivašiūnuose. 1941–1944 m. Strėvininkų koplyčios kapelionas, 1944 m. pab. minimas kaip rezidentas Pivašiūnuose, vėliau gyveno Žasliuose. Po 1944 m. gavo garbės kanau-ninko titulą. Palaidotas Žiežmarių bažnyčios šventoriuje¹⁰⁹.

1951–1955 m. Pivašiūnų klebonu dirbo kun. *Pranas Gerbutavičius* (1919 05 22 Pajautiškėse, Žaslių par. – 1977 10 08 Romainių sanatorijoje). Baigęs

Kun. Juozapas
Masalskas.

*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

Kun. Jonas Žemaitis.

*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

Kun. Romualdas
Stundžia.

*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

Pajautiškių pradinę mokyklą, 1934–1941 m. mokėsi Kaišiadorių vid. mokykloje. 1941 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, kunigu išventintas 1945 m. Paskirtas Aukštadvario Šv. Dominyko bažnyčios rektoriumi. 1946–1948 m. Senosios Varėnos, 1948–1950 m. – Kuktiškių, 1950 01–1950 10 – Plokščių, 1950–1951 m. – Gražiškių (abi Vilkaviškio vyskupijoje) klebonas. Iš Gražiškių nuo 1951 11 24 paskirtas toms pat pareigoms į Pivašiūnus. Nuo 1955 08 20 apie 8 metus ėjo Onušio klebono pareigas. 1963 08 paskirtas Žilinių klebonu. 1967–1968 m. altaristas Pivašiūnuose. Sunegalavęs apsigyveno gimtajame Pajautiškių kaime ir, kartais talkindamas Žaslių klebonui, gydėsi¹¹⁰.

1954–1955 m. Pivašiūnų vikaras buvo kun. *Juozapas Masalskas* (1923 01 29 Mediniuose Strėvininkuose, Žiežmarių par. – 1985 10 25 Saldutiškyje). 1933–1941 m. mokėsi Kaišiadorių vls. mokykloje. 1941 m. baigė Trakų mokytojų seminarijos kursus. 1941–1942 m. mokytojavo Lomenos pr. mokykloje. 1942 m. rudenį įstojo į VDU. Vokiečiai 1943 m. universitetą uždarė ir Masalską paėmė darbams į Vokietiją, tačiau kelionėje jam pavyko pabėgti ir išsislapstyti. 1944–1945 m. mokytojavo Medinių Strėvininkų pr. mokykloje, 1945–1946 m. – Žiežmarių progimnazijoje. 1946 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, kunigu išventintas 1954 09 12 ir netrukus paskirtas vikaru į Pivašiūnus. 1955–1956 m. – Perlojos, 1956–1959 m. – Inturkės, 1959–1961 m. – Dusmenų, 1961–1967 m. – Stakliškių klebonas. Nuo 1967 m. iki mirties klebonavo Saldutiškyje. Palaidotas Saldutiškio bažnyčios šventoriuje¹¹¹.

1955–1956 m. Pivašiūnuose klebonavo kun. *Jonas Žemaitis* (1904 01 31 (02 13) Žečkalniuose, Pilviškių par. – 2001 09 11 Rumšiškėse). Mokėsi Pilviškių vid. mokykloje. 1918 m. išvyko į Italiją ir, tapęs vienuoliu saleziečiu, toliau mokėsi. Turino universitete baigė pedagogikos, filosofijos ir teologijos studijas. Kunigu išventintas 1934 07 08. Grįžęs į Lietuvą, gyveno saleziečių vienuolyne Vytėnuose, dirbo mokytoju ir ekonomu. 1937–1938 m. Italijoje studijavo muziką. 1938–1939 m. Saldutiškio vikaras. 1939 11 paskirtas Laurų (prie Nemenčinės) vaikų namų ir mokyklos administratoriumi bei mokytoju. Tas pareigas ėjo iki 1946 m. 1946–1949 m. Kauno Švč. Trejybės parapijos klebonas, 1949–1950 m. – Kauno arkikatedros vikaras ir Švč. Sakramento bažnyčios vicerektorius, 1950–1952 m. – Rumšiškių vikaras, 1952–1953 m. – Garliavos altaristas. 1953–1955 m. buvo Onušio klebonas, aptarnavo ir Vytautavos parapiją. Iš Onušio paskirtas į Pivašiūnus. 1956–1994 m. ilgametis Rumšiškių klebonas. Rūpinosi bažnyčios perkėlimu į naują vietą. 1960–1972 m. dėstė Kauno kunigų seminarijoje. Nuo 1994 m. altaristas Rumšiškėse. Palaidotas Rumšiškių bažnyčios šventoriuje¹¹².

Kun. Juozapas
Andrikonis.

*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

Kun. Aleksandras
Alkovikas.

*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1966 m. nuotrauka*

Kun. Antanas Černa.

*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo apie
1965 m. nuotrauka*

1956 02–1959 05 Pivašiūnų klebonas ir Alytaus dekanas buvo kun. *Romualdas Stundžia* (1901 06 13 (26) Mišniūnuose, Šešuolių par. – 1976 10 19 Kaune). 1914 m. baigė Širvintų dviklasę mokyklą, 1923 m. – Ukmergės gimnazijos 6 klases ir įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1930 06 14, paskirtas vikaru į Žaslius. 1932–1938 m. – Perlojos, 1938–1950 m. – Nemajūnų, 1950–1956 m. – Kaišiadorių klebonas, gavo garbės kanauninko titulą. Iš Kaišiadorių paskirtas į Pivašiūnus. Nuo 1959 m. iki mirties dirbo Kauno kunigų seminarijos prokuratoriumi (ūkio vedėju). Palaidotas Kauno Romainių kapinėse¹³.

1959–1967 m. Pivašiūnuose klebonavo kun. *Juozapas Andrikonis* (1909 04 17 (30) Kuziluose, Šešuolių par. – 1999 04 09 Kaune). 1924 m. baigė Šešuolių pr. mokyklą. Baigęs Giedraičių vidurinę mokyklą, dvejus metus mokėsi Ukmergės gimnazijoje. Išėjęs 6 klasių kursą, 1928 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją, 1931–1935 m. studijavo VDU Teologijos-filosofijos fakultete. Kunigu įšventintas 1935 06 15. Paskirtas vikaru į Vievį, 1938 m. toms pat pareigoms į Kaišiadoris, 1940 m. – į Merkinę. 1941–1954 m. klebonavo Butrimonyse, čia suremontavo bažnyčią. 1954–1955 m. Molėtų klebonas, 1955–1959 m. Kauno kunigų seminarijos prokuratorius, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. 1967–1973 m. vėl Molėtų klebonas. 1973 m. išrinktas Kaišiadorių vyskupijos valdytoju, tose pareigose išbuvo iki 1982 m. Tais metais paskirtas altaristu į Stakliškes, 1983 m. – Kiauklių klebonu. Palaidotas Kiauklių bažnyčios šventoriuje¹⁴.

1959–1960 m. (apie metus laiko) vikaravo kun. *Jonas Zubrus SJ*. Apie jį vėliau.

1967 05–1976 07 Pivašiūnuose klebonavo kun. *Aleksandras Alkovikas* (1917 07 21 Pūstakiemyje, Žaslių par. – 1984 03 17 Kaune). 1931–1939 m. mokėsi Kaišiadorių gimnazijoje. 1939 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1945 01 21. Paskirtas vikaru į Kaišiadoris, 1945 09 – toms pat pareigoms į Jiezną. 1946 02–1946 10 – Kernavės, 1946–1948 m. – Kuktiškių, 1948–1952 m. – Šešuolių, 1952–1967 m. – Alovės klebonas, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. Nuo 1976 07 iki mirties dirbo Kalvių klebonu¹⁵.

1976–1983 m. Pivašiūnų parapijos klebonas buvo kun. *Antanas Černa* (1937 11 20 Jakūboniuose, Pušaloto par.). 1958 m. baigė Pušaloto vid. mokyklą. 1960 m. įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1965 04 14. Paskirtas vikaru į Jiezną. 1966–1968 m. – Palomenės, 1968–1969 m. – Nemunaičio, 1969–1976 m. – Kiauklių klebonas (nuo 1975 m. aptarnavo ir Zibalų parapiją). Iš Kiauklių paskirtas į Pivašiūnus. 1983–2005 m. Vievio klebonas. 2000 05 27 naktį klebonijoje dviejų plėšikų sumuštas ir apiplėštas. Nuo 2005 04 Širvintų altaristas¹⁶.

Kun. Vytautas
Kazimieras Sudavičius.
*Lietuvos centrinio
valstybės archyvo
1974 m. nuotrauka*

Kun. Antanas
Gediminas
Tamošiūnas.
*Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka*

Kun. Jonas
Zubrus SJ.
*Kaišiadorių vyskupijos
kurijos archyvo 1965 m.
nuotrauka*

1983–1992 m. Pivašiūnuose klebonavo kun. *Vytautas Kazimieras Sudavičius* (1943 01 25 Budginuose, Žarėnų par.). 1948 m. su tėvais ištremtas į Sibirą, į Lietuvą grįžo 1958 m. Dirbo Ežerėlio durpyne. Baigęs Ežerėlio vakarinės mokyklos 7 klases, 1961–1965 m. mokėsi Vilniaus politechnikume, iki 1969 m. dirbo Vilniaus skaičiavimo mašinų gamykloje. 1969–1974 m. mokėsi Kauno kunigų seminarijoje. Kunigu įšventintas 1974 04 09. 1974–1980 m. – Kaišiadorių vikaras, nuo 1979 m. aptarnavo ir Palomenės parapiją. 1980–1981 m. – Kruonio, 1981–1983 m. – Merkinės klebonas, iš ten paskirtas į Pivašiūnus. 1992–2002 m. Kaišiadorių klebonas ir Žaslių dekanas. 1998 m. gavo monsinjoro titulą. Nuo 2002 04 05 Aukštadvario parapijos klebonas ir ten esančios Šv. Dominyko bažnyčios rektorius. Rūpinasi parapiinės bažnyčios puošimu ir taisymu¹¹⁷.

1992–1993 m. Pivašiūnų klebonu buvo kun. *Antanas Gediminas Tamošiūnas* (1965 02 20 Darsūniškio (?) par.). Baigė Kauno kunigų seminariją, įšventintas 1989 05 21. 1990 03 paskirtas Birštono parapijos administratoriumi, iš ten atvyko į Pivašiūnus. 1993–1995 m. dėstė tikybą Vokietijoje, Vasario 16-osios gimnazijoje. 1995–2001 m. – Žiežmarių klebonas, nuo 2001 04 – Kaišiadorių vyskupijos kancleris¹¹⁸.

1993–1994 m. Pivašiūnuose klebonavo kun. *Jonas Zubrus SJ* (1924 05 06 Atesninkuose, Simno par.). Baigęs Alytaus pradinę mokyklą, 1937–1943 m. mokėsi Alytaus gimnazijoje. 1943 m. įstojo į jėzuitų vienuolyną Pagryžuvyje, 1946 m. – į Kauno kunigų seminariją, tačiau 1949 m. valdžiai pareikalavus sumažinti klierikų skaičių, toliau ten mokytis nebegalėjo. Dirbo zakristijonu Plikiuose, Plateliuose ir Jonavoje. 1952 m. vėl įstojo į kunigų seminariją, tačiau 1954 m. dėl nežinomos priežasties išstojo neva savo noru ir dirbo zakristijonu Vadokliuose. 1956 m. vėl priimtas į seminariją. Kunigu įšventintas 1957 04 17. 1957 m. dirbo vikaru Seirijuose, 1957–1959 m. – Leipalingyje, 1957–1959 m. – Pivašiūnuose. 1960–1962 m. buvo Šešuolėlių klebonas. 1962 m. valdžiai atėmus kunigo registracijos pažymėjimą, turėjo dirbti miško darbininku, dažytoju. 1963 m. vikaras Giedraičiuose, 1963–1968 m. – Vytautavos klebonas. 1968–1969 m. klebonavo Molėtuose, 1969–1972 m. – Stirniuose, 1972–1973 m. – Dubingiuose. 1972–1973 m. vikaras Širvintose. 1979–1981 m. klebonas Kamenec Podolske. 1981–1982 m. vėl Vytautavos, 1982–1985 m. – Žilinių, 1985–1987 m. – Kirdeikių, 1987–1988 m. – Kiauklių klebonas. 1989 m. išvyko į Aktiubinską (Kazachija). Grįžęs 1992 m. paskirtas Klaipėdos Šv. Juozapo Darbininko bažnyčios vikaru, iš ten atvyko į Pivašiūnus. Tolesnės tarnybos vietos nedetalizuotos. 2012 m. gyveno Kauno jėzuitų namuose¹¹⁹.

Kun. Vincas Baublys.

*Pivašiūnų parapijos
archyvo 2012 m.
nuotrauka*

Nuo 1994 04 25 Pivašiūnų parapijos administratorius, o nuo 2000 m. klebonas yra kun. *Vincas Baublys* (1955 08 01 Perlojoje). Vienas iš penkių giliai tikinčių tėvų Marijos Andriulevičiūtės (1922–2008) ir Stanislovo Baublio (1912–1989) vaikų. Motinos brolis Vincentas Andriulevičius (1911–1970) buvo kunigas. Tėvo dėdė – kun. Zigmas Drobnys MIC (1892–1933). 1972 m. baigė Senosios Varėnos vidurinę mokyklą. Atsiradus galimybei, įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu įšventintas 1993 05 31. Paskirtas vikaru į Kaišiadorių katedrą, iš ten perkeltas į Pivašiūnus. Rūpinasi bažnyčios restauravimo ir aplinkos tvarkymo darbais. 1996 m. klebono rūpesčiu atidaryti Pivašiūnų parapijos Globos namai, tais pačiais metais įkurta Eičiūnų koplyčia. 1994–1999 m. ir 2005–2009 m. aptarnavo Dusmenų parapiją. 2004 m. gavo monsinjoro titulą. Mons. Vincas Baublys labai atsidaavęs parapijiečių sielovadai. Be to, nuo 2005 m. jis kartu yra ir Alytaus dekanas.

Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios architektūra ir dailė

Pivašiūnų bažnyčia Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje reikšminga dėl pamaldumo Švč. Mergelei tradicijų ir joje saugomo popiežiaus dovanotomis karūnomis vainikuoto stebuklingojo Dievo Motinos paveikslo. Taip pagerbtų Marijos atvaizdų mūsų šalyje tėra šeši: 1718 m. vainikuotas Naujųjų Trakų, 1750 m. – Vilniaus Šv. Mykolo bažnyčios (dabar – Vilniaus arkikatedroje bazilikoje), 1786 m. – Šiluvos, 1927 m. – Vilniaus Aušros Vartų, 1988 m. – Pivašiūnų paveikslai, o visai neseniai, 2006 m., – karūnuotas Žemaičių Kalvarijos paveikslas.

Pivašiūnų šventovės pastatas ir daugelis jame esančių dailės kūrinių paskelbti kultūros paveldo vertybėmis. Tačiau iki XX a. pab. publikacijose dėmesio būdavo skiriama tik pagrindiniams šios bažnyčios istorijos faktams ir stebuklingojo paveikslo, kurio tikrosios kilmės problematika ir meninė raiška nebuvo nagrinėjamos, pristatymui. Vėliau padėtis pasikeitė. Bažnyčios pastatą dr. Algė Jankevičienė ir kiti autoriai analizavo Lietuvos architektūrai ir medinėms bažnyčioms skirtuose chrestomatiniuose arba reprezentaciniuose leidiniuose¹. Buvo išnagrinėti kai kurie vertingiausi bažnyčią puošiantys kūriniai. Dr. Marija Matuškaitė daug dėmesio parodė kai kurioms skulptūroms, procesijų altorėliams, vienam iš paveikslų², dr. Girėnas Povilionis – vargonams³, Gintautas Žalėnas – varpams⁴. Apie stebuklingąjį paveikslą rašė dr. Laima Šinkūnaitė⁵. Šių eilučių autorė, paskelbusi kelis nedidelės apimties tekstus apie Pivašiūnų bažnyčią ir pavienius jos kūrinius⁶, yra publikavusi ir pirmą nuoseklų straipsnį apie benediktiniškojo meno paveldą šioje bažnyčioje, neapeidama nė šventovės istorijos bei architektūros⁷.

Atsiradus galimybei pasinaudoti iki šiol neprieinamu gana gausiu bažnyčios 1844–1938 m. dokumentų rinkiniu⁸, šioje knygoje patikslinami jau nagrinėtų kūrinių duomenys, į paveikslus ir skulptūras gilinamasi iš naujo, persvarstant skelbtas įžvalgas. Chronologine seka aptariama senosios ir dabartinės bažnyčių architektūra ir įranga, tolesniuose poskyriuose pristatomas stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas, kiti Marijos, Jėzaus ir šventųjų atvaizdai.

Senųjų Trakų benediktinai ir Pivašiūnai

Pivašiūnų bažnyčia, įkurta kaip Senųjų Trakų benediktinų rezidencijos šventovė, XVIII a. pab. veikė jų aptarnaujama ir buvo jų prepozito administruojama parapijos bažnyčia. Apreiškimui Švč. Mergelei Marijai ir šv. Benediktui dedikuotai Senųjų Trakų bažnyčiai (šiuos titulus ji išlaikė iki šiol) 1442 m. gavus privilegiją švęsti Švč. Mergelės Marijos Gimimo, Apreiškimo, Apsilankymo ir Ėmimo į dangų atleidus⁹, benediktinai plėtojo pamaldumą Marijai bei savo šventiesiems pirmtakams ir jiems pavaldžiose bažnyčiose. Pavyzdžiui, XVIII a. vid. kaip šio vienuolyno prepozitūra įsteigto Pašaltuonio (Jurbarko r.) vienuolyno bažnyčioje buvo Apreiškimo Švč. Mergelei (didysis), Šv. Benedikto ir Nukryžiuotojo altoriai su apaštalų Jokūbo ir Andriejaus ir benediktinės Scholastikos atvaizdais antruose jų tarpсниuose¹⁰. Iš esmės tapati buvo ir Pivašiūnų bažnyčios altorių ikonografinės programos šerdis.

Apie pirmus Senųjų Trakų benediktinų Pivašiūnų priorato ir šios vietos katalikų šventovės, pražuvusios 1655–1661 m. karo metu, pastatus ir jų puošybą nieko nežinoma. Apie 1666 m.¹¹ atstatytą 1669 m. jau minimą¹² naują gražią Pivašiūnų bažnyčią, 1674 m. rugsėjo 13 dieną Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų titulu, Šv. Jono ir Šv. Benedikto kontitulais konsekruotą Vilniaus vyskupiją vizitavusio tuometio Baltarusijos vyskupo sufragano Mikalojaus Slupskio¹³, jau galima aprašyti.

Ji stovėjo pakalnėje (ten, kur dabar koplyčia ir veikiausiai ten pat, kur buvo pirmoji šventovė). Apie pirminį jos vaizdą ir vidaus įrangą istorinių duomenų išlikę tik nuo XVIII a. pabaigos. Vėliau rašyta apie XVIII a. vid.¹⁴ bažnyčią ištikusį gaisrą ir Trakų abato Jono Kentiečio Jakielskio (1729–1766) atliktą šventovės atstatymą, tačiau spėjama, kad ši žinia klaidinga. Kažin, ar per tris dešimtmečius bažnyčia būtų galėjusi visiškai susenti, o statybos data būti pamiršta, nes 1797–1820 m. šventovės aprašymai liudija vis labiau blogėjusią pastato būklę.

Apie antros Pivašiūnų katalikų šventovės struktūrą, įrangą, liturginį ir meninį inventorių duomenų teikia tie patys 1797–1820 m. dokumentai¹⁵. Iš tašytų

Pivašiūnų bažnyčios
vizitacijos aktas
(lenkų kalba). 1844.
Privatus rinkinys

rąstų pastatyta senoji bažnyčia buvo ne itin aukšta (iškilusi 9 uolektis), ištęsto stačiakampio plano ($40 \times 13,5$ uolekčių), taigi veikiausiai vienanavė. Ji buvo be prieangio ir koplyčių, su presbiterijos gale prigludusiais dviem rąstiniais zakristijų priestatais, už kurių dar galėjo kyšoti (trisienė?) apsidė. Pagrindinio korpuso ir priestatų stogai buvo malksnų, lentų apkala dailinamame pagrindiniame fasade buvo didžiosios dvivėrės durys; dvielos vienvėrės durys iš šventoriaus vedė į zakristijas. Nuo šelmens, veikiausiai ties presbiterija, kilo lentinis signatūros varpo bokštelis. Be abejo, stogo danga buvo ne kartą atnaujinta, bet apie tai, kaip ir apie kitas pastato permainas, nieko nežinoma. Bažnyčia su sena varpine stovėjo aptvertame šventoriuje, kuriame XVIII a. pab. jau beveik nebelaiddota.

Viduje bažnyčios salę apšvietė 8 stačiakampiai langai ir dar keletas mažesnių (1820 m. – trijų smulkiastiklių alaviniiais rėmais, matyt, zakristijų) langų¹⁶. Zakristijos ir nava buvo grįstos plytomis, o presbiterijos grindys, viso pastato lubos ir vargonų choras virš didžiųjų durų – lentiniai. Interjerą puošė penkių altorių ansamblis. Presbiterijos centre kilo didysis altorius su stebuklinguoju Švč. Mergelės Marijos paveikslu, abipus jo šonuose – du vienodi altoriai be portatilių: Šv. Jono Krikštytojo su titulinio paveikslu ir Jėzaus, 1797 m. – su Švč. Jėzaus Širdies paveikslu, o vėliau – su Nukryžiuotojo skulptūra. Toliau įrengti Šv. Benedikto ir Šv. Antano altoriai.

Presbiterijos įrenginiai buvo pagražinti drožiniais (ir skulptūromis?), kiti du 1797 m. vadinami drožėjų, o 1799 m. – stalių darbo altoriais, taigi be gausaus dekoru. Didysis altorius dar išsiskyrė išlikusiomis sidabrinėmis Marijos paveikslo puošmenomis (karūnomis, aptaisais), votų plokštelėmis ir kitomis įžadų aukomis, užuolaidomis. Jo mensa dengta audekliniais antepedijais, kurių vienas buvo raudonos gelumbės su trimis didelėmis siuvinėtomis gėlėmis. Bažnyčioje buvo medinė sakykla, dvi klausyklos, presbiterijos grotelės. 1797 m. minimi abipus – po penkis – stovėję suolai, vėliau – tik du, ir tie patys pasenę.

Senųjų Trakų abato Jakielskio XVIII a. atliktu Pivašiūnų bažnyčios perstatymu labai rimtai abejojama, tačiau būtent jo valdymo laikotarpiu (1750 m.) stebuklingasis paveikslas buvo papuoštas aptaisais, taigi galėjo būti atlikta ir kitų bažnyčios dekoravimo ir remonto darbų. Apie vėlesnes interjero pertvarkas galima spręsti tik iš netiesioginių duomenų. Pavyzdžiui, 1797 m. nurodoma, kad

presbiterijos šoniniai altoriai (dar) neturi portatilių, o 1799 m., nors apie trijų šoninių altorių polichromiją neužsimenama, rašoma, kad didysis altorius nedažytas (taigi tebėra naujas, nebaigtas dekoruoti), o benediktinų patriarcho altoriaus dažymas apnykęs (vadinasi, įrenginys senas). 1797–1799 m. atsirado nauja šoninio altoriaus Nukryžiuotojo skulptūra ir drožiniais papuoštas procesijų altorėlis su Švč. Mergelės Škaplierinės bei šv. Onos paveikslais, tad bažnyčioje tebesidarbavo drožėjai.

Dabartinės bažnyčios architektūra ir meninė įranga

Dabartinė medinė Pivašiūnų bažnyčia naujoje vietoje ant kalno buvo pastatyta 1822–1825 metais. 1825 m. birželio 24 dieną statytojo ir administratoriaus Senujų Trakų abato Celestino Sorokos ji buvo pašventinta Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų titulu ir dviem – Šv. Jono Krikštytojo ir Šv. Benedikto kontitulais¹⁷, o vėliau, 1850 m. rugsėjo 8 dieną, iškilmingai konsekruota Vilniaus vyskupo Vaclovo Žilinsko tais pačiais titulais, išskyrus Šv. Benedikto¹⁸.

Ant kalvos iškilusi virš visų apylinkių, ji atrodo gana didinga ir nuo seno yra svarbiausia urbanistinė Pivašiūnų dominantė. Vieta šventovei parinkta jau anksčiau įkurtose kapinėse (žinoma, kad po ja likosi žemėmis užpiltas mūrinis sutuoktinių Kšivoblockių 1800 m. skliautuotas rūsys su jų palaikais¹⁹) ir jau XVIII a. pab. paprastai laidota nebe senosios bažnyčios šventoriuje, o atokiau esančiose taip pat aptvertose (kalno) kapinėse²⁰.

Pivašiūnų bažnyčia – chrestomatinis Lietuvos medinės sakralinės klasicizmo architektūros paminklas, kuriam būdinga gana paprasta, bet sklandi ir savita meninė raiška²¹. Ne visai įprastai – presbiterijos galu į pietryčius orientuoto pastato planas – lotyniškasis kryžius su vienodomis neilgomis atšakomis. Vėliau pietryčių kampą užpildė žemas dabartinės zakristijos (buvusio prieangio) priestatas. Pagrindinį bažnyčios fasadą [žr. p. 124–125] ryškina toskaninis 4 kolonų portikas su įgilintu trikampiu frontonu. Centrinę fasado ašį pabrėžia geometrinio rašto įsprūdomis papuoštos dvivėrės durys, virš jų įrengtas parapetu apjuostas balkonas (per atlaidus naudotas kaip sakykla) ir įstiklintas langas virš jo. Trikampis frontonas, kurio centre gulsčią ovalų langą gaubia spinduliai – užuomina į Apvaizdos akies simbolį. Kitų trijų bažnyčios atšakų frontonai tokie pat, bet su mažais biforiniais langeliais lygiose plokštumose. Pastato sienas skaido piliastrai, visose jose, išskyrus pagrindinį fasadą, tarp dviejų kraštinių piliastrių sienos lygios, o kitur tarp atramų įsiterpia aukštai įrengti stačiakampiai langai. Sienas, lentelėmis

Marijos vardas
glorijoje virš
bažnyčios.

*Aloyzo Petrašiūno 2005 m.
nuotrauka*

Šoninės
koplyčios kryžius.

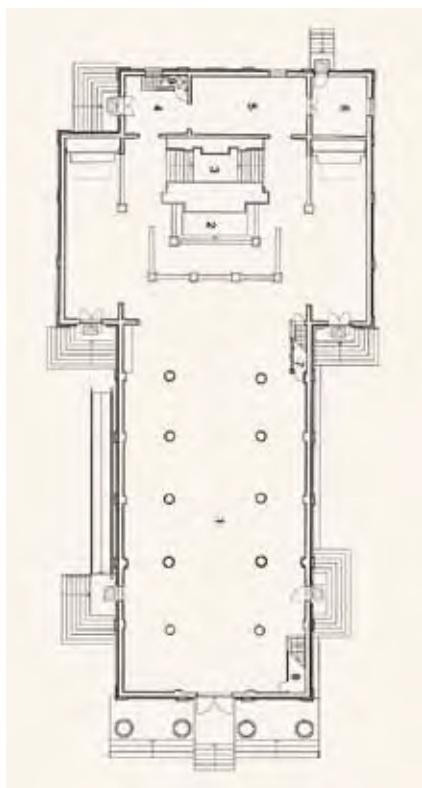
*Aloyzo Petrašiūno 2005 m.
nuotrauka*

baigtas apdailinti tik 1845 m., nuo XX a. ketvirto dešimtmečio dengia gulsčia, o frontonus – statmena apkala. Vėlesni XIX a. devinto dešimtmečio elementai – balkonas ir frontono langas, dar vėlesni (XX a.) – šoniniai įėjimai į navas ir laiptai prie visų šoninių durų. XX a. (1945 m.) paplatinti navos langai, į stačiakampius perdaryti koplyčių pusapskričiai, į nedidelių stačiakampių poras – apskriti koplyčių frontonų langai²².

Nuo XX a. ketvirto dešimtmečio bažnyčios stogas skardinis (anksčiau jo būta malksnų). Stogą vainikuojančios viršūnės išliko pirminės. Virš priekinio fasado kyla ne įprastas kiauraraštis, o nemažas monolitinis medinis skarda apkaltas kryžius, kokių pasitaiško mūrinėse klasicistinėse bažnyčiose ir kurio idėja galbūt perimta iš šv. Elenos statulos virš Vilniaus katedros. Virš zakristijos sukonstruotas smulkus kubinis signatūros bokštelis keturšlaičiu stogeliu, užbaigtas kiaurine geležine viršūne – spindulių glorijos supamu Marijos vardu. Koplyčias vainikuoja smailės, užbaigtos geležiniais dvijuosčiais trijų skersinių kryžiais su papildomomis perkryžomis ir lelijos žiedo silueto atšakomis.

Kai kurie pastato stiliaus ir eksterjero pokyčiai bei ryškesnės interjero pertvarkos nesuardė pastato darnos. Išorėje ir viduje tebevyrauja klasicizmo stilius, nes dauguma naujesnių architektūros, įrangos arba dekoru elementų sukurta taikant tą patį arba giminingą ampyro stilių, neretai pakartojant pirmines formas. Išlikęs barokinis senosios bažnyčios arba iš kitur atkeltas dailės paveldas proporcingai išsklaidytas ir įsilieja į ansamblį. Interjero erdvė, įrangos ansamblis ir dekoras saviti ir įspūdingi, daug kas čia rėta arba kitose Lietuvos katalikų šventovėse neaptinkama.

Ilga bažnyčios navų ir presbiterijos erdvė dengta žemo lopšinio skliauto pavidalo lentų lubomis, tos pačios krypties ir formos yra ir mediniai koplyčių skliautai. Navų erdvė į tris juostas, kurių vidurinė – daug platesnė, sudalyta keturiomis aštuonbriaunių stulpų poromis, atliepiančiomis sienas sutvirtinantiems ir puošiantiems piliastrams. Presbiterijos vieta ir sąranga ypatingos. Naujųjų laikų bažnyčiose presbiterija paprastai būna centrinės navos pločio ir įrengta už transepto arba kitokių atšakų (jei statinys juos turi). Pivašiūnų bažnyčioje ji yra visų trijų navų tasoje, pastato plano kryžiaus centre, tad iš trijų pusių atvira, tik apačioje atribota trisiene baliustrada, o palubėje – lengvomis segmentinėmis

arkomis su architektūrine ir angelų galvučių apdaila. Ties presbiterija lubose išskirta kvadratinė įduba, papuošta oro traukos angą dengiančia Šventosios Dvasios balandžio ažūrinių spindulių glorioje kompozicija. Centriniam skliaute atidengta XIX a. rozetė²³ (kaip manoma, nutapyta 1860 m. perdažant bažnyčią).

Pastatą užbaigia navų–presbiterijos ašyje esanti to paties pločio, bet dviaukštė senosios zakristijos atšaka. Jos viršuje iš pradžių būta tik vieno kambario, po 1884–1888 m. remonto ir bažnyčios perdecoravimo (toliau vadinamo ir klebono Vladislovo Konstantino Lodziaus, XIX a. devinto dešimtmečio arba didžiąja pertvarka) čia atsirado dvi patalpos ir durys į sandėlį palėpėje. Į priestatą iš pradžių būdavo patenkama tiesiai iš lauko, vėliau – pro dabartinės zakristijos priestatą. Iš bažnyčios į senąją zakristiją vedusios durys abipus didžiojo altoriaus po didžiosios bažnyčios pertvarkos tapo angomis, suteikiančiomis galimybę ratu apeiti altorių su stebuklinguoju Marijos paveikslu.

Šventovės vidaus sienos išlaikė pirminę storos drobės dangą. Iš pradžių presbiterija buvo dažyta kreidos dažais, o koplyčios (ir navos?) – žalsvai. 1860 m. visos sienos nudažytos naujai, o 1875 m. apatinė jų juosta apkalta mediniais kvadratais sudalytais paneliais. Sienos buvo perdažomos ir vėliau. Iš pradžių bažnyčia ir zakristija grįstos kvadratinėmis plytomis, tik choras ir kambarys virš zakristijos buvo su lentų grindimis. 1875 m. tokios pat paklotos ir presbiterijoje su zakristija. 1902–1909 m. navose ir koplyčiose atsirado betono grindinys, o 1977–1978 m. visoje bažnyčioje sudėtos dabartinės lentinės eglutės rašto grindys.

Pivašiūnų bažnyčia pasižymi plano ir tūrio darna, klasicizmui būdingu sandaros aiškumu ir architektūrinės raiškos nuosaikumu. Pastato struktūra, proporcijos, sienų ir neaukšto dvišlaičio stogo santykis, angų ir architektūrinių akcentų griežtas ir erdvus dėliojimas suteikia jam monumentalumo. Vidus erdvus ir šviesus. Kryžiskasis planas ir persiliejanči trilypė erdvė padidina bažnyčios centro ir svarbiausio jo įrenginio – didžiojo altoriaus dominavimą. Tokia sąrangą leidžia iš gana toli vienu žvilgsniu aprėpti trijų – didžiojo ir koplyčių – altorių ansamblį. Be to, kryžiaus planas nuo seniausių laikų simbolizuoja ne tik šį Kristaus Kančios įrankį, bet ir patį Nukryžiuotąjį Viešpatį. Bažnyčiose didysis altorius paprastai sutampa su simboline Jėzaus galvos vieta, o Pivašiūnuose jis,

Birutė Bėkšienė.
Pivašiūnų
bažnyčios pirmo
aukšto planas. 2008.
VI „Lietuvos
paminklai“ archyvas

kaip ir Viduramžių šventovėse, įkomponuotas ten, kur yra dėl Meilės ir Išgany-
mo pasiaukojusios pervertosios Švč. Širdies ir dangaus arkos (Jėzaus krūtinės
lanko) simbolinė vieta.

Svarbiausios interjero puošmenos ir pamaldumo traukos vietos – altoriai. Dabar jų penketas, du iš jų susieti į vieną architektūrinę kompoziciją. Iš pradžių įrengta tik presbiterijos arba didžiojo ir Švč. Mergelės Marijos altorių kompleksas ir dešinės koplyčios Šv. Benedikto altorius. Jie buvo panašaus silueto, tik presbiterijos įrenginys daug didesnis ir retai pasitaikančios erdvinės architektūrinės struktūros. Tai mūrinis, kadaise gipsine (dabar auksuota metaline ir medine) ornamentika dekoruotas įrenginys, turintis medinių elementų ir puošiamas laiko būvyje kitusių ir gausintų skulptūrų.

Didieji altoriai [žr. p. 128–129] su papildomu altoriumi virš jų puikiai išryškina tikinčiųjų labai gerbiamus paveikslus, suteikia specialią vietą su jais susijusių švenčių metu atnašauti Mišių auką, o prie viršutinės mensos vedantys laiptai leidžia maldingai priartėti prie gerbiamo atvaizdo. XVIII a. antroje pusėje toks dviejų mensų altorius buvo įrengtas stebuklinguoju Marijos paveikslu garsėjusioje Šiluvos bažnyčioje. Pivašiūnų presbiterijos altorius sukurtas Vilniaus katedros klasicizmo stiliaus didžiojo altoriaus komplekso pavyzdžiu ir taip pat pakartoja pastato fasade pritaikytą portiko motyvą. Katedroje suderinti priekinis kanauninkų altorius be retabulo ir viršutinis vikarų altorius su portiku prie galinės sienos; Pivašiūnuose portikas su trikampiu frontonu, keturiomis centre praretintomis priekio kolonomis ir jų ašyse prie sienų priglaustomis puskolonėmis jungia abi skirtingame aukštyje įrengtas mensas. Jis yra tarsi dar viena vidinė šventykla ir garbės baldakimas Švč. Mergelės paveikslui.

Apatinė didžiojo altoriaus mensa sumūryta ant trijų pakopų pakylės ir atremta į portiko priekio kolonas laikančią sienelę. Iš pradžių ant jos stovėjo kitas, veikiausiai iš senosios bažnyčios perkeltas tabernakulis, bet 1844 m. jau puikavosi dabartinis poliruota skarda apkaltas medinis Sandomoros skrynios formos tabernakulis su dekalogo skaitmenimis ant durelių, ornamentų apvadais ir antabomis [žr. p. 140–141]. Senojo Testamento tęstinumo Naujajame Testamente idėja ir pavidalu jis siejasi su Vilniaus katedros kanauninkų altoriaus tos pačios paskirties antstatu (tik pastarasis papuoštas ankstesniais auksakalystės kūrinių ir dar turi antrą tarpsnį). Katedros tabernakulį pagal architekto Karolio Podčaišinskio projektą 1836–1837 m. padarė skulptorius Kazimieras Jelskis²⁴. Tų pačių kūrėjų gali būti ir Pivašiūnų tabernakulis²⁵. Jo kraštus puošia apie 1861 m. įkomponuotos sėdinčių angelų skulptūros. Kun. Lodziaus atliktos interjero pertvarkos metu

presbiterijos altorių kompleksui pritaikyta daug naujų medinių puošmenų. Tuomet ant didžiojo altoriaus mensos pastatytos šešios didelės medinės klasicizmo stiliaus žvakidės, o priekis uždengtas dabartiniu mediniu istorizmo stiliaus antepidijumi su auksuotais klasicistiniais, vingriais neobarokiniais ir Marijos Vardo drožiniais centrinėje įsprūdoje²⁶.

Už žemutinės mensos per didžiąją pertvarką įrengta nauja platforma su laiptais ir turėklais. Ji veda prie viršutinės mūrinės mensos, virš kurios puskolonės gaubia stebuklingą Marijos paveikslą su drožyba dekoruotais barokiniais rėmais. Garsusis atvaizdas nuo XIX a. vid. apie šimtą metų būdavo pridengiamas nuleidžiamu Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų paveikslu²⁷, dabar – užuolaidomis. Tarp kraštinių puskolonių porų iš pradžių stovėjo barokinės šventųjų vyskupų Bonifacio ir Albino statulos²⁸, o per minėtą pertvarką jas pakeitė naujos Marijos tėvų šv. Onos ir šv. Joakimo figūros. XX a. vid. plokštumos už figūrų išmuštos audeklais ir papuoštos Marijos vardo raidėmis, votų plokštelėmis ir kitomis įžadų aukomis²⁹ [žr. p. 136–137]. Ant konsolių prie altoriaus sienos kraštų stovi klasicistinės jaunų angelų skulptūros [žr. p. 144].

Portiko architektūrinės dalys ir elementai papuošti stilinga, iš pradžių balta, gipsine, o po pertvarkos – iš metalo lieta arba iš medžio drožta auksuota klasicizmo stiliaus ornamentika, virš frontono iškeltas kryžius. Jį prilaikė dvi angeliukų figūrėlės, kaip manoma, tos pačios, kurios dabar sklendžia prie stebuklingojo paveikslo. XIX a. devinto dešimtmečio pertvarkos metu virš frontono kraštų iškeltos klūpančių angelų skulptūros, o jos centre auksuota medinė Dievo Avinėlio ant knygos su septyniais antspaudais figūra [žr. p. 130] pakeitė ankstesnę Dievo Apvaizdos spindulių gloriijoje simbolį³⁰. Tuomet iki tol lygiose lentinėse portiko lubose suformuotas „kupoliukas“ – profiliuotu apvadu ir tektintų baliustrų parapetu apjuosta ertmė, apskliausta 4 skrendančių angeliukų figūrėlėmis [žr. p. 138], laikiusiomis ovalią gloriją, iš kurios centro seniau sviro prieš paveikslą kabojęs nedidelis sietynas su krištolo karuliais. Be to, presbiteriją papuošė trys poros monumentalių medinių – angeliukų statulų pavidalo – šviestuvų. Tarp priekinių portiko atramų ant nupjautų kolonų formos cokolių du mažo vaiko amžiaus angeliukai laiko gausybės ragus – fakelus, iš kurių kadaise kyšojo devynių žvakių kandeliabrai. Abipus didžiojo altoriaus mensos įkomponuoti du tiesų fakelų (seniau su žibaline lempa) keliantys paaugliai angelai [žr. p. 143]. Dar du kolonų nuopjovų formos pjedestalus ir angeliukus su gausybės ragais [žr. p. 142] kelia stačiakampiai stulpai presbiterijos priekyje. Šie Lietuvos bažnyčiose vieninteliai tokie šviestuvai sukurti XIX a. madingų

metalinių ampyro stiliaus kandeliabrų pavyzdžiu. Tos pačios pertvarkos metu presbiterijos erdvę vietoj pirminių (jau 1861 m. apnykusiomis pavadintų) baliustrų grotelių apjuosė nauja užtvara su dailiai ištekintomis baliustromis, stambiais dekoruotais stulpais ir durėlėmis visose trijose pusėse. Ant stulpų užkeltos monumentalios ampyrinės vazomis dekoruotos medinės žvakidės³¹ [žr. p. 145]. Jas, kaip ir figūrinius šviestuvus, daugumą Lodžiaus pertvarkos laikotarpio skulptūros darbų ir kiek vėlesnį procesijų altorėlį su angelais sukūrė Vilniaus skulptoriai ir drožėjai. Manoma, kad tai gali būti vardu kūrinių nepasirašinęsio Ostrovskio³² ir panašiai drožusio Vincento Balzukevičiaus (1835–1907) darbai.

Dabar kairėje navoje esantis medinis Šv. Benedikto altorius [žr. p. 159] iš pradžių stovėjo dešinėje koplyčioje (Šv. Jono Krikštytojo altoriaus vietoje) vienoje linijoje su presbiterijos portiku. Jo vieno tarpsnio architektūrinės kompozicijos retabulas kyla tik nuo stačiakampės dėžinės mensos. Piliastrais kraštuose įrėmintos sienelės centre kyšo grakštus dekoratyvinis dviejų kolonų portikas, kurio plokštumoje įkomponuotas šv. Benedikto paveikslas arkiniu viršumi su drožinėtais rėmais. Šonuose pastatytos iš ankstesnės bažnyčios išlikusios šventųjų benediktinų Jono Damaskiečio ir Aleksandro statulos. Tarpsnį užbaigia antablementas, trikampis portiko frontonėlis ir abipus jo iškilusios vazos. Atramų kapiteliai ir kita altoriaus ornamentika tapati presbiterijos portiko detalėms³³. Altorių sukeitus vietomis su Šv. Jono altoriumi, jo koplyčioje likusi mensa buvo mūrinė. Dabartinėje medinėje mensoje sukeitimo metu įrengta ertmė. Joje laikoma Jėzaus kape skulptūra, pridengta mobilaus antepedijaus su kiauriniu tinklu dekoruota įsprūda. Ant mensos – nedidelis drožiniais apdailintas neobarokinis XIX a. antros pusės tabernakulis [žr. p. 161].

Birutė Bėkšienė,
Audronė Kaušienė.
Pivašiūnų bažnyčios
restauravimo
projektas.
Presbiterijos ir
koplyčių išklotinė.
2007.
*VI „Lietuvos paminklai“
archyvas*

Kairės koplyčios Nukryžiuotojo Jėzaus altorius [žr. p. 147] įrengtas kiek vėliau nei pirmieji, apie 1828 m., Celestinui Sorokai Vilniuje įgijus jam medinę Kazimiero Jelskio (dirbtuvės?) sukurtą skulptūrą „Nukryžiuotasis“³⁴. Ankstesniuose Pivašiūnų bažnyčios įrenginiuose interpretuojami šventyklos ir architektūrinio baldakimo pavidalai, o šis to paties klasicizmo stiliaus

vieno tarpsnio altorius jau kitokios – triumfo arkos – formos. Nuo pat grindų kylantis retabulo cokolis mūrinis, mensos aukščio, o dekoruotoji sienelės dalis medinė, su piliastų poromis apdailintomis šonų plokštumomis ir aukštesne pusapskrite arkine niša tarp jų. Archivolto skliautas dekoruotas kesonais su rožetėmis, visi ornamentai gipsiniai. Šonuose virš karnizo iškeltos parapeto atkarpos su vazomis. Altoriaus viršuje ilgą laiką būta keturių angeliukų figūrėlių, iš kurių likusios dvi dabar sėdi ant karnizo prie arkos. Nišoje, kuri nuo 1860 m. būdavo išmušama raudonu audiniu, kabo kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra. Abipus ant apdailintos cokolinės juostos stovinčios ir vieną siužetinę grupę su ja sudaranti medinės Švč. Mergelės ir šv. evangelisto Jono statulos gali būti sukurtos paskutiniame XIX a. ketvirtyje: jos nefigūruoja senuosiuose bažnyčios aprašymuose ir tik XIX a. pab. aktuose minimos kažkokios šį altorių puošiančios neįvardytos skulptūros. Po kryžiumi įtaisytos dvi kvadratinės vitrinos su mažomis evangelistų figūrėlėmis. Trečia drožiniais puošta vitrina – XVII a. relikvijorius su dviem šimtmečiais vėlesniu reprodukciniu Švč. Mergelės Marijos atvaizdu atstoja tabernakulio spintelę [žr. p. 151]. 1860 m. permūrytoje Nukryžiuotojo altoriaus mensoje (klebono Lodziaus pertvarkos metu) suformuota niša drožiniais puoštam mediniam karstelio formos relikvijoriui ir antepedijus su ertme jam atidengti. Pirminės jo, kaip ir kitų ansamblio altorių, spalvos buvo mėlyna („dangiška“) ir balta. Tokios pat XIX a. pirmoje pusėje papuošė ir kitų Marijai dedikuotų bažnyčių, pavyzdžiui, Joniškio³⁵, altorius. Atkuriant Pivašiūnų šventovės vidaus polichromiją, altoriams parinktas netinkamas mėlynos spalvos tonas ir be reikalo atsisakyta senos tradicijos nišą už Nukryžiuotojo išmušti purpuriniu audeklu, spalva besisiejanti su Kristaus Kančios simbolika ir atsveriančiu porinio altoriaus paveikslų plotmes.

Šv. Jono Krikštytojo altorių [žr. p. 153], kitaip nei Nukryžiuotojo, puošia kolonos bei dviem tarpsniais išdėstyti paveikslai (titulinis – apačioje,

Šv. Jono
Krikštytojo altoriaus
antepedijaus reljefas.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

Centrinės navos lubų
rozetė ir sietynas.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

šv. Juozapo – arkos lanke), bet ši altorių pora yra vienodo dydžio, silueto ir struktūros. Trimis dešimtmečiais vėliau už kitus, tik 1862 m., klebono Felikso Roškovskio už 200 rublių įrengtas Šv. Jono altorius iš pradžių stovėjo navoje priešais sakyklą. Tai buvo medinis, su keturiomis kolonomis ir nauju dideliu (3×2 aršinių) aliejumi ant drobės tapytu tituliniu paveikslu altorius. Iki 1888 m. klebono Lodziaus pastangomis ir lėšomis jis sukeistas vietomis su benediktinų patriarcho altoriumi ir perdekoruotas³⁶. Iš navos atkelta retabulo sienelė su kolonomis suderinta su naujais viršaus elementais: arkos lanku, vazomis ir dviem iš Nukryžiuotojo altoriaus atkeliavusiais angeliukais. Tarpsnio apačioje pridėtos ornamentuotos atbrailos, o tarp kolonų pastatytos dvi iš didžiojo altoriaus šonų atkeltos barokinės vyskupų statulos. Tuomet iš pirminio šios koplyčios altoriaus likusią mūrinę mensą papuošė medinis antepedijus, apdailintas įsprūda su šv. Jono galvos reljefu. Ant mensos tebestovi senasis benediktinų patriarcho altoriaus tabernakulis – dvitarpsnė, apačioje plati spintelė, kurioje iki didžiosios pertvarkos vasaros metu būdavo laikomi krikšto reikmenys³⁷.

Koplyčios altoriai sudaro didingą presbiterijos portiką gaubiančią, su juo stilistiškai derančią, tačiau kitokiu masteliu ir pavidalu šiam trijų įrenginių ansamblui įvairovės ir plastiškumo suteikiančią porą. Kaip ir portikas ar baldakimas, triumfo arka išreiškia šlovę, be to, ši ampyro architektūroje itin mėgta forma puikiai tiko altoriams kaip pergalės simbolis. Tačiau ir tūrinio portiko formos, ir triumfo arkos pavidalo klasicistinių ir ampyrinių altorių Lietuvos bažnyčiose nedaug³⁸. Šis pavidalas suteiktas ir keliems kitokiems Karolio Podčašinskio ir Kazimiero Jelskio sukurtiems šventovių meniniams objektams, pavyzdžiui, paminklams³⁹. Tad šie Vilniaus architektūros ir dailės mokyklos menininkai gali būti ir Pivašiūnų altorių ansamblio autoriai.

Su simetrišku klasicizmo ir ampyro stilių altorių ansambliu formomis dera į navą perkeltas Šv. Benedikto altorius ir sakykla priešais jį. Ji neįprastai įrengta ne vadinamoje Evangelijos (kairėje pusėje), o prie dešinės bažnyčios sienos kampo su koplyčia. Šia vieta, pavidalu ir konstrukcija ji pakartoja klasicistines Vilniaus katedros ir Šv. Jono bažnyčios sakyklas. Atkaltės ir stogelio, būdingų barokinėms sakykloms, nėra, įrenginį sudaro tiesiog stambi pailga šešiakampė tribūna, į kurią pakylama laiptais iš koplyčios. Tribūnos šonai stačiai susikerta su užnugarį sudarančia bažnyčios siena, į navą atgręžtas priekis, – trisienis. 1861 m. atnaujintą ir drožiniais papildytą „romėniško skonio“⁴⁰ klausyklą puošia

ornamentais įrėmintos priekio sienelių įsprūdės su Jėzaus Vardo ženklų „IHS“ ir rozetėmis; XIX a. pab. dar būta angelų galvučių. Per didžiąją pertvarką po tribūna įrengta stacionari krikštykla, iš kurios konstrukcijos likusi buazerija su arkų motyvais kvadratinėse įsprūdose. Prie jos stovėjo naujoji krikštykla drožinėtu dangčiu⁴¹. Dar XX a. tarpukario dokumentuose teberašoma ir apie senąją, nuo pat bažnyčios pastatymo minimą staliaus darbo krikštyklą, kadaise laikytą zakristijono būste špitolėje, kurioje žiemą ir krikštyta⁴². Išliko ir atlaidų metu tebenaudojamos santūriai drožiniais apdailintos uždarojo tipo senosios klausyklos. Dvi jų su karpytų apybraižų įsprūdomis ir kiek lenktomis durelėmis tapatinamos su iš senosios bažnyčios paveldėtais, bet vėliau perdarytais baldais. Dar keturios – panašaus pavidalo, bet be įsprūdų ir su puskolonėmis – tapatinamos su 1845–1853 m. pagamintomis klausyklomis⁴³.

Bažnyčioje virš didžiųjų durų įrengtas keturiais stulpais paremtas vargonų choras [žr. p. 126]. 1884–1888 m. jo šonus praplėtė dvi naujos galerijos, kitos dvi nedidelės giedotojų galerijos su laiptais įtaisytos koplyčiose virš durų, dar dvi mažos dekoratyvinės galerijos papuošė koplyčių altorių siluetą pakartojančius veidrodinius langus virš įėjimų į užaltorį. Galerijas, presbiteriją ir laiptus juosiančios baliustrados yra tapusios bažnyčios puošybą vienijančiu leitmotyvu, prasidedančiu fasado balkono parapete ir užsibaigiančiu senosios zakristijos laiptų turėkle.

1830 m. chore stovėjo iš senosios bažnyčios perkelti 7 balsų vargonėliai, o vėliau atsirado dabartiniai 15 balsų ir dvi duplems turėję vargonai su rokoko stiliaus drožiniais bei sparnais apdailintu prospektu. Šie XIX a. pr. pastatyti vargonai į Pivašiūnus 1833 m. pateko iš jau minėtos Senujų Trakų benediktinų prepozitūros Pašaltuonio bažnyčios, uždarytos po sukilimo⁴⁴. Instrumentui apnykus, 1877 m. klebonas Juozapas Gabševičius už pono Kogelio paaukotus 900 rublių nupirko fisharmoniją. Dabar Pivašiūnų bažnyčios vargonai yra 13 registru 2 manualų perdarytas instrumentas su pedalais ir senuoju prospektu⁴⁵.

XX a. bažnyčios remontų ir atnaujinimų metu (1937–1947 m., kai su pertrūkiais dirbta net karo metais, ir vėliau) buvo keičiami ir tvirtinami pastato elementai. Pritaikyta ilgalaikė stogo danga, nauja lauko apkala, padidinti langai. Bažnyčios viduje paklotos visiškai kitokios, negu kada nors, parketinės grindys; sienos, įrenginiai ir baldai perdažomi, tačiau altorių ir kitos įrangos ansamblis nepatyrė didesnių permainų, o šventovės navas, koplyčias ir presbiteriją toliau

Vargonų prospekto fragmentas.

Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

puošia iš XIX a. ir dar senesnių laikų paveldėti dailės kūriniai. Nuo 2005 m. vykdomų moksliniais-istoriniais ir natūros tyrimais paremtų architektūros vertybe paskelbtos Pivašiūnų bažnyčios ir jos altorių restauravimo darbų⁴⁶ metu sutvirtintos pastato konstrukcijos, viduje atidengiama ir atstatoma pirminė altorių, sienų ir lubų polichromija, nors ne visi darbai vyksta taip sklandžiai, kaip planuota.

Apibendrinant pasakytina, kad pagal nežinomo profesionalaus architekto projektą Pivašiūnų bažnyčia pastatyta, įrengta, o ir vėliau dailinta benediktino Celestino Sorokos (1787 Lenkijoje – 1853 Pivašiūnuose), puoselėjusio savo ordino pamaldumo ir meno tradicijas ir, kaip liudija pastabos jo administravimo laikotarpio Pivašiūnų bažnyčios dokumentuose, vertinusio Vilniaus meno mokyklos profesorių kūrinius. Jis sudarė bažnyčios ir altorių programą, gal ir kitaip prisidėjo juos projektuojant, nes žinoma, kad parengė 1839 m. pastatytos varpinės projektą⁴⁷. Iš minėtų pastabų, bažnyčios architektūros, įrenginių ir dekoro matyti, kad šventovės etalonas statytojui buvo Vilniaus katedra, jos ir universitetinės Šv. Jono bažnyčios dailės objektai. Meilės šioms šventovėms ir Vilniaus menininkams jis galėjo pasisemti mokydamasis Vilniaus universitete. Bajorų kilmės Celestinas Soroka 1804 m. įstojo į Senųjų Trakų benediktinų vienuolyno noviciatą, vėliau Gorodyščės benediktinų abatijoje, kaip šiame ordine įprasta, šešerius metus (iki 1812 m.) mokėsi gramatikos, matematikos, retorikos, filosofijos ir teologijos, o nuo 1817 m. Vilniaus universitete dar kelerius metus krimto „moralinius mokslus“. 1822 m. rugsėjo 30 d. jis penkeriems metams išrinktas Trakų vienuolyno abatu ir kitų metų vasario 12 d. „dekoruotas“ mitra⁴⁸. 1827–1844 m. Pivašiūnų prepozitas, vėliau, iki mirties 1853 m. – tos pačios parapijos klebonas šios vietos bažnyčią „pastatė, reikšmingai aprūpino ir papuošė“⁴⁹. 1844 m. uždarius Senųjų Trakų vienuolyną, Pivašiūnų bažnyčia dar septynerius metus išliko šio benediktino globoje, tik vėlesni jos klebonai jau buvo nebe vienuoliai. Soroka palaidotas Pivašiūnų kapinėse, o jo ir parapijos vikarų kunigų Juozapo Zabelos (m. 1857) ir Bernardo Petrusevičiaus (m. 1880) atminimą ženklino akmeninis antkapinis paminklas⁵⁰. Matyt, jis bus stovėjęs už presbiterijos, kur kunigų benediktinų atminimui XX a. vid. iškilo betoninė koplytėlė.

1904 m. bažnyčios šventorius kartu su aplink plytinčiomis kapinėmis dabartine akmenų mūro tvora aptvertas kun. Antano Deksnio pastangomis ir jo bei parapijos lėšomis⁵¹. Tuomet šventovės prieigas ryškiai pakeitė rytų pusėje, dar pakalnėje sumūryti neoklasicizmo stiliaus vartai [žr. p. 119] – nemažas trijų

Senoji klausykla.

*Aloyzo Petrašiūno 2005 m.
nuotrauka*

arkų statinys. Nuo vartų bažnyčios link kyla liaudiškomis skulptūromis abipus papuošti akmeniniai laiptai [žr. p. 120], šventovės aplinkoje yra įdomių senų ir naujų memorialinių paminklų. Netoli varpinės iškilęs įspūdingas XX a. vid. liaudies smulkiosios architektūros objektas – sovietmečiu iš Junčionių kaimo perkeltas ir taip išsaugotas beveik 10 metrų aukščio ažuolinis kryžius su savitai pritaikytais skardos pagražinimais⁵² [žr. p. 220–221]. Į pietryčius nuo bažnyčios kapinių tvoroje įmūrytas 1894 m. mirusio kun. Vladislavo Konstantino Lodziaus antkapinis paminklas su betonine Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo statula [žr. p. 223].

Kun. Sorokos projektuotą varpų buveinę 1946–1947 m. pakeitė nauja, į vakarus nuo fasado ašies patraukta varpinė⁵³. Jai 1970 m. sudegus, ten pat pastatyta dabartinė medinė varpinė [žr. p. 224] – išlakis trijų tarpsnių pastatas, proporcijomis derantis su bažnyčia ir sudarantis vertikalią jos ilgo korpuso atsvarą. Tik pastato viršaus skaidymas ir statūs jo trikampių nuolydžiai yra ansambliui svetimos neogotikinės dvasios. Varpinėje kabo 1885 m. Bochume (Vokietija) išlietas plieninis varpas⁵⁴.

Pakalnėje, senosios bažnyčios vietoje, iš tašytų rąstų ant akmens mūro pamatų 1853 m. iškilo iš tos pačios parapijos Gineitiškių dvaro pervežta ir perstatyta buvusi privati Odynečių šeimos koplyčia, pašventinta tų pačių metų rugsėjo 12 dieną⁵⁵. Klasicistinė pakalnės koplyčia – stačiakampis pastatas su trisiene apside, keturių medinių kolonų remiamu trikampių portiku pagrindiniame fasade, didelių smulkiai sudalytų stačiakampių langų poromis šonuose ir XX a. ankstesnę malksnų dangą pakeitusiu skardiniu penkiašlaičiu stogu. Priekyje kyla nedidelis kvadratinio plano signatūros bokštelis su aukštu piramidiniu stogeliu ir geležiniu ažūriniu dvijuostės konstrukcijos kryžiumi, papuoštu spinduliais, kryžmų skrituliais ir lelijos silueto atšakomis. Kryžius apsidės gale – daug kuklesnis. Viduje išlikusi altoriaus mensa, sienas puošia keli paveikslai ir skulptūros.

Švč. Mergelės Marijos Nuliūdusiųjų Paguodos paveikslas

Stebuklingasis didžiojo altoriaus Švč. Mergelės Marijos paveikslas [žr. p. 132–133] – didžiausia Pivašiūnų bažnyčios vertybė. Tai vienas seniausių ir meniškiausių šios šventovės dailės kūrinių, malonėmis garsėjantis ir tikinčiųjų itin branginamas Dievo Motinos atvaizdas. Jo kultas – ryškiausia parapijos pamaldumo tradicija ir savastis. Šią tradiciją įvertino ir įtvirtino popiežius Jonas Paulius II, 1988 m. Švč. Mergelei šiame atvaizde suteikęs Nuliūdusiųjų Paguodos titulą.

Paveikslėlis
„Stebuklingoji Dievo
Motina Pivašiūnuose“.
Seinai, 1905

Po anksčiausio žinomo šio Marijos atvaizdo paminėjimo 1710 m.⁵⁶, daugiau duomenų apie jį aptikta tik Pivašiūnų bažnyčios 1797 m. vizitacijos akte, kuriame maloningasis Švč. Mergelės Marijos su Jėzumi paveikslas išnyra iš legendinio laiko ūkų. Čia jis pasirodo su svarių istorinių kraičiu – akte garsinama per jį teikiamų stebuklų šlovė ir vardijami patirtas malones liudijantys meilės ir padėkos ženklai.

Kada ir kaip atsirado šis Marijos atvaizdas, istorinių duomenų nesama. Paveikslų kilmės detalės, benediktinų veikliausiai žinotos ir garsintos žodžiu, bažnyčios dokumentuose nebuvo fiksuojamos ir ilgainiui užsimiršo. XIX a. vid. bažnyčios aktuose prabilus apie senovišką malonėmis garsėjančio paveikslų tapybą ir kilmę, remtasi tik „senų žmonių teigimu“, esą kažkoks Lenkijos vadas šį paveikslą parvežęs iš Turkijos⁵⁷. Tai nedaug variantų ir detalių turinti legenda. XX a. vietoj Turkijos imta minėti neįvardyta Rytų šalis, vietoj vado – vaivada, nežinomas Lietuvos bajoras ar bažnyčios fundatorius⁵⁸. Ši legenda, kaip ir daugelis pasakojimų apie stebuklingųjų paveikslų atsiradimą, yra ne kilmės dokumentas, o tik žmonių dėmesio ir meilės atvaizdai ženklas, atspindintis tikėjimą, kad branginamas kūrinys į Pivašiūnus patekęs senų senovėje, ypatingu būdu, iš toli.

Pivašiūnų Dievo Motinos atvaizdo ikonografiniai ir meniniai bruožai bei panašumas į kitus senuosius Lietuvos bažnyčių Marijos paveikslus legendos apie „turkišką“ kilmę neparemia. Meniniai bruožai ir ikonografija įgalina teigti, jog

Senųjų Trakų
benediktinų
bažnyčioje buvęs
paveikslas
„Švč. Mergelė Marija“.
Klaudijaus Driskiaus
2004 m. nuotrauka

tai mūsų krašto dailininko XVII a. vid. arba kiek vėliau tapytas kūrinys. Paveikslas ne kartą taisytas ir naujintas, tačiau veikiausiai pakitęs nedaug, nes daug kuo panašus į kitus XVII a. vid. datuojamus Dievo Motinos atvaizdus: Kernavės bažnyčios Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės su Vaikeliu paveikslą; nedidelį tapytą Marijos atvaizdą Videniškių šventovėje; vilniečio Baltramiejaus Pensos 1640 m. sukurta malonėmis garsų Šventaliepės (*Święta Lipka*, Šiaurės Lenkija) Dievo Gimdytojos paveikslą. Ypatingai menine kalba ir dvasine atmosfera giminingi Pivašiūnų ir Simno bažnyčios didžiojo altoriaus viršaus Marijos su kūdikiu paveiks-lai, nors simniškio kūrinio kompozicija ir kitokia. Visgi abiejuose Švč. Mergelė ir Jėzus pavaizduoti tamsaus gymio, įdėmiai žvelgiantys, rimtų veidų su švelnumo, atjautos ir rūpesčio išraiška⁵⁹. Šiems dviems ir kitiems minėtiesiems

Marijos paveikslams būdinga tai, kad greta baroko stiliaus bruožų juose matyti šiaurietiškojo manierizmo ypatybių, kas apskritai gana būdinga Lietuvos XVII a. dailei. Paveiks-lai tapyti vakarietiška maniera, nors daugelio jų kompozicijos remiasi ankstesnių Marijos paveikslų Lietuvos bažnyčiose pavyzdžiais.

Pivašiūnų Marijos atvaizdas sietinas su kadaise Senųjų Trakų benediktinų bažnyčią puošusiu, o dabar Vilniaus arkikatedroje bazilikoje saugomu ant medžio plokštės tapytu Dievo Motinos paveikslu, datuojamu XVI a. vid.–antra puse. Jis kadaise taip pat laikytas malonėmis garsėjančiu ir, kaip ir stebuklingasis Naujųjų Trakų parapiinės bažnyčios Marijos paveikslas, tapatin-tas su Dievo Motinos atvaizdu (atvaizdais), kuriuos Vytautui Didžiajam padovanojęs Bizan-tijos imperatorius Manuelis II Paleologas⁶⁰. Ir Senųjų, ir Naujųjų Trakų paveiks-lų legendoje bylojama apie istoriškai pagrįstus, bet už atvaizdus senesnius įvy-kius. Kalbamoji legenda gimė kovos su Reformacija akivaizdoje, kai buvo svarbu pabrėžti Marijos paveikslų gerbimo tradicijos Lietuvoje senumą ir jos pradžių su-sieti su abi minimas Trakų bažnyčias fundavusiu Lietuvos didžiuoju kunigaikš-čiu bei valstybės krikštytoju Vytautu Didžiuoju. Šios legendos atgarsiai ataidi ir pasakojimuose apie Pivašiūnų paveikslo kilmę. Tačiau nepamirština, kad, dabar-tinėmis žiniomis, Naujųjų Trakų paveikslo legenda imta skelbti tik XVIII a. pr., o Senųjų Trakų paveikslo kitoje pusėje ji įrašyta tik 1859 metais⁶¹. Primintina ir tai, kad iki šiol nieko nežinoma apie Pivašiūnų fundatoriaus Klockio gyvenimą (galbūt jo iš tikrųjų dalyvauta XVII a. mūsųose su turkais?).

Pivašiūnų
Švč. Mergelės
Marijos paveikslo
XX a. vidurio kopija.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

Pagarbą Senujų Trakų benediktinų bažnyčios Marijos paveikslui galėjo puoselėti Pivašiūnų bažnyčios fundatorius, kaip matyti iš jo testamentu, itin pamaldus Švč. Mergelėi. Tikėtina ir tai, kad savo vytautinėje bažnyčioje esančio Dievo Motinos atvaizdo kopiją galėjo parūpinti patys benediktinai. Kad ir kaip būtų, stebuklingojo Pivašiūnų Marijos atvaizdo sukūrimas sietinas su bažnyčios šioje vietoje fundavimu, pastatymu ir pavedimu Senujų Trakų vienuoliams.

Pivašiūnų bažnyčios Marijos atvaizdas tapytas XVII a., kai stebuklais garsėjančių Dievo Motinos paveikslų kopijavimas buvo tapęs įprastu dalyku. Kaip dabar, taip ir anuomet tikėta, jog kai kurie Dievo Motinos atvaizdai yra tarsi vartai, pro kuriuos tikinčiuosius pasiekia išmelstosios malonės. Panašūs lūkesčiai sieti ir su maloningųjų paveikslų arba statulų kopijomis, net grafiniais atvaizdais. Bažnyčioje

po Tridento susirinkimo šalia stebuklingais laikomų senujų Marijos paveikslų iškilo naujų kultinių Švč. Mergelės atvaizdų, svarbių vienam arba kitam žemynui, šaliai, vyskupijai, vienuolijai, regionui ar provincijai. Kai kurie iš jų buvo visoje Bažnyčioje garsių atvaizdų, pavyzdžiui, Marijos Snieginės (jos kartotė – stebuklingasis Šiluvos Dievo Motinos paveikslas) kopijos, kiti – saviti, dar kiti – lokaliai gerbiamų Švč. Mergelės paveikslų įkvėpti kūriniai.

Šiai grupei ir priklausytų stebuklingasis Pivašiūnų paveikslas, kuriame parkartoti Trakų benediktinų bažnyčios Marijos atvaizdo kompozicijos ir ikonografijos bruožai⁶². Tai XVII–XVIII a. maloningųjų paveikslų kopijavimo praktikai būdingas dalykas: senoviško originalo vaizdas moderninamas ir perkuriamas pagal vienos arba kitos meninės mokyklos arba individualų dailininkų brailą.

Pivašiūnų paveiksle ir jo pirmavaizdyje iš Trakų Švč. Mergelė parodyta kaip Dangaus Karalienė, o Jėzus – kaip Pasaulio Valdovas. Skeptrą laikanti Dievo Motina nutapyta kiek daugiau nei iki pusės, dešinė ranka apglėbusi ant kelių sėdintį Vaikelį ir į Jį pasisukusi. Jėzus, taip pat truputį pasigręžęs Marijos link, dešinė ranka laimina, o kairę uždėjęs ant valdovo obuolio. Trakų benediktinų atvaizdas nedidelis (39 × 29 cm) ir pasižymi Lietuvos bažnyčių XVI a. vid.–XVII a. pirmo ketvirčio paveikslams būdingoms ypatybėms: temperos tapyba ant medžio, auksuotas ornamentuotas fonas, galvą pridengiantį maforijų dėvinti Švč. Mergelė ir šviesią tuniką vilkintis Jėzus⁶³. Aliejumi ant drobės tapytame daug didesniame Pivašiūnų paveiksle (195 × 142 cm) ryškios XVII a. mūsų

krašte įsivyravusios vakarietiškosios tapybos ir jai būdingos Dievo Motinos vaizduosenos ypatybės. Apsiaustas gaubia tik vienplaukės Marijos pečius. Taisyklingi išdailinti Švč. Mergelės ir realistiški Jėzaus veidų bruožai liudija apie Renesanso dailės tradiciją, o ryškūs šviesos ir šešėlių kontrastai būdingi baroko stiliui. Sprendžiant iš XX a. tapytų atvaizdo be aptaisų kopijų⁶⁴, barokinis yra ir intensyvus šio paveikslas: fonas tamsus, lygus, Marijos apsiaustas tamsiai mėlynas, suknia raudona, Jėzaus tunikėlė, primenant būsimą Kančią ir karališką Šlovę – purpurinė, bet rūbai drapiruoti panašiai, kaip Trakų pirmavaizdyje ir taip pat papuošti aukso spalvais ornamentuotais apvadais.

Naujas elementas – Šventosios Dvasios balandis paveikslo viršuje. Be to, kitaip, nei Trakų paveiksle, kuriame nutapytos dvi kunigaikščio mitros formos karūnos, Pivašiūnų atvaizde yra tik viena karūna, vainikuojanti Mariją, panaši į šios paskirties Abiejų Tautų Respublikos valdovų Vladislovo (1632–1648) ir Jono Kazimiero (1648–1668) Vazų regalias. Kad Pivašiūnų paveikslas sukurtas jų valdymo laikotarpiu, liudija jį jau apie XVII a. aštuntą dešimtmetį papuošusi senoji sidabrinė augaliniais ornamentais dekoruota barokinė Marijos karūna, labai panaši į 1677 m. Vilniaus vyskupo Mikalojaus Stepono Paco Naujųjų Trakų bažnyčios stebuklingajam Švč. Mergelės paveikslo dovanotą Vilniaus meistro sukurtą karūną⁶⁵. Apie ankstyvąjį Pivašiūnų paveikslo kulto laikotarpį liudija ir kitos XVII a. antros–XVIII a. pirmos pusės brangenybės, puošiančios Marijos ir Jėzaus karūnas⁶⁶. Senoji Švč. Mergelės karūna segėmis ir kryželiu buvo išdabinta vėliau, XVIII a. vid., kai padarytas Jėzaus karališkasis vainikas ir paveikslas uždengtas nežinomo Vilniaus auksakalio dailiai pagamintais aptaisais su 1750 m. data. Figūrų drabužius ir atributus slepiančiuose skardos lakštuose pakartotas paveikslo piešinio linijas persveria gausūs barokiniai vadinamojo regentystės laikotarpio ornamentai. Juose susipina akantų lapų, lankstytų juostų, rožių, lelijų ir kitokių įvairių gėlių, ryškiausių ant Marijos apsiausto, raštai.

1797 m. senosios bažnyčios didžiajame altoriuje buvęs Švč. Mergelės paveikslas vadinamas „garsiu stebuklais“. Rašoma, kad jį puošia sidabriniai rūbai ir auksuoti nimbai, skeptras, rutulys ir dvi karūnos su „akmenėliais“. Ant atvaizdo arba ir šalia jo kabojo 30 sidabrinų votų plokštelių, 35 karolių vėriniai, žiedas ir du kryželiai: vienas su kristolo, kitas – su rubino akutėmis. Bažnyčioje „nuo

Pivašiūnų
Švč. Mergelės Marijos
paveikslas prieš
restauraciją. 1947.
*Pivašiūnų parapijos
archyvo nuotrauka*

seno“ veikusi Škaplieriaus Švč. Mergelės Marijos brolija prieš Mišias giedojo Škaplieriaus Marijos vainikėlį ir kitas giesmes. Atskiros altoriaus ar paveikslo neturėjo, nes Škaplierine tituluotas stebuklingasis didžiojo altoriaus paveikslas⁶⁷. 1799 m. votų plokštelių jau buvo daugiau – 55, atvaizdą puošė iš abiejų kryželių, žiedo bei koralų supinta kokarda ir dengė dvigubos užuolaidos, kurių viršutinės buvo iš žydro šilko ir apvedžiotos sidabrine juoste⁶⁸. 1820 m., be senųjų karolių, minimi du perlų vėriniai, apskritas perlamutro votas, 74 sidabro „plokštelės arba patirtų stebuklų ženklai“, iš jų devyniolika paaukota po 1804 metų⁶⁹.

1825–1826 m. iškilusiame naujajame dvinarės sandaros didžiajame dabartinės bažnyčios altoriuje įkomponuotas stebuklingasis paveikslas vadinamas „labai gero teptuko“ tapybos kūrinio, jo puošmenos vardijamos tos pačios⁷⁰. Tačiau 1844–1864 m. votų plokštelių jau tik 22 (dalis galėjo būti prarasta per 1835 m. sidabro vagystę⁷¹). Vėliau įžadų aukų gausėjo: 1877 m. votų minima 25, 1883 m. – 26, 1888–1902 m. – 33, 1909–1927 m. – 68, 1938 m. – 79. Taigi kadaise, XIX a. pr., sukauptas plokštelių skaičius vėl atstatytas tik XX a. ketvirtame dešimtmetyje. Daugiausiai votų per trumpą laiką, panašiai, kaip XVIII a. pab., paaukota XX a. pr., visoje Lietuvoje, taip pat ir Pivašiūnuose, jaučiant pamaldumo Marijai augimą ir jo tradicijų permainas. XIX ir XX a. sąvartoje užrašyta ir prie paveikslo tikinčiųjų patirtų malonių⁷².

XIX a. devinto dešimtmečio pertvarkos metu paveikslo aptaisai papildyti 24 sidabrinėmis Leono Perkovskio dirbtuvėse gamintomis žvaigždutėmis⁷³ ir po figūromis pritvirtintu žalvariniu sidabruotu pusmėnuliu, išsiskiriančiu retu antropomorfiniu – briaunuoto pjautuvo su veido profiliu – pavidalu. Šie simboliai paveikslo ikonografiją papildė Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo ikonografijos bruožais. Veikiausiai tuomet atvaizdo fonas pirmą kartą užklotas raudonu audeklu. Virš durų į zakristiją įkomponuotas auksuotų raidžių užrašas lenkų kalba: „Gailestingumo Motina, Tavo ginami išsigelbėsime“. Tai senos maldos žodžiai, jais dabar kreipiamasi į Gailestingumo Motina tituluojamą Aušros Vartų Švč. Mergelę, o anuomet jie skirti Pivašiūnų Marijai, kuri skelbta jos malonės besišaukiančiųjų Motina. XX a. juos pakeitė nauji lietuviški įrašai auksuotomis raidėmis portiko antablemente: priekyje – „MARIJA MŪSŲ MOTINA“, šonuose – „NULIŪDUSIŲJŲ / PAGUODA“. Dabar prie atvaizdo susikaupę daug daugiau (negu minėta XX a. ketvirtame dešimtmetyje) padėkos ženklų – plokštelių, karolių ir devocionalijų.

Senieji sidabriniai liaunų spindulių nimbai II pasaulinio karo metais arba 1947 m. atnaujinant paveikslą pakeisti Kaune darytais dabartiniais disko su

spinduliais pavidalo⁷⁴. Kūrinio tapyba geros būklės, bet paveikslas ne kartą valytas ir naujintas (XX a. – 1947 m. ir 1988 m.)⁷⁵, tad jo vaizdas nebėra visai autentiškas. Naujausios itin garbingos atvaizdo puošmenos – Nuliūdusiųjų Paguodos titulą suteikiant 1988 m. rugpjūčio 14 d. kardinolo Vincento Sladkevičiaus iškilmingai uždėtos Vatikano dirbtuvėse pagamintos popiežiaus Jono Pauliaus II dovanotos Marijos ir Jėzaus karūnos.

Paveikslą juosia senas meniškas kiauraraštis iš drožybinių akantų lapų, gėlių žiedų ir angeliukų galvučių tarp „gofruotų“ juostų sukomponuotas XVII–XVIII a. sandūros rėmas. Su juo puikiai dera to paties profesionalaus skulptoriaus išdrožti prie viršutinių kampų sklendžiantys angeliukai.

Kiti Švč. Mergelės ir jos artimųjų atvaizdai

Su stebuklingojo paveikslo atsiradimu ir kulto susiformavimu sietina bažnyčios fundatoriaus nustatyta prievolė – kasdien melstis Švč. Mergelei Marijai – ilgą laiką neabejotinai buvo vykdoma, tačiau 1797 m. jau rašoma, jog pareiga sekmadieniais giedoti *Officium parvum de Beata Virgine* dėl to „kad vienas arba du kunigai tebūna, nuo seno apleista“, nors testamentu įpareigotos ketverios Mišios per savaitę tebeaukojamos⁷⁶. Tuomet bažnyčioje, be kitų švenčių, iškilmingai minėtos „visos Marijos šventės“ – brolijos atlaidai. Fundacijos neturinti Škaplieriaus Švč. Mergelės brolija vadinama veikiančia nuo seno. Jos įsteigimo datos išsiaiškinti nepavyko, bet neabejotina, kad ji įdiegta motininės Trakų benediktinų bažnyčios, kurioje tokia brolija jau veikė 1686 m.⁷⁷, pavyzdžiu. Sekmadieniais ir kitomis švenčių dienomis, vargonininkui pagrojus ir pagiedojus Švč. Mergelės Nekaltojo Prasidėjimo valandas, brolijos pareiga būdavo iki pagrindinių Mišių („sumos“) giedoti Škaplierinės Marijos vainikėlį ir kitas giesmes. Iš 1830 m. akto aiškėja, kad būdavo švenčiamos septynios Švč. Mergelės šventės: Įvedybų, Apreiškimo, Apsilankymo, Škaplierinės, Ėmimo į dangų, Gimimo ir Nekaltojo Prasidėjimo; į jas susirenką labai daug žmonių net iš tolimų parapijų⁷⁸.

1853 m. Pivašiūnų parapijoje švęsti tik treji Marijos garbei skirti atlaidai: Škaplierinės, Ėmimo į dangų ir Gimimo. Nuo 1861 m., be jų, jau nurodomi ir ketvirtai – Apsilankymo, o 1905 m. liepos 20 d. Vilniaus vyskupui Ropui patvirtinus didesnę iškilmingų Pivašiūnų parapijos švenčių sąrašą, į jį sugrįžo dar dveji atlaidai – Apreiškimo ir Nekaltojo Prasidėjimo, taip pat imtos puoselėti spalio mėnesio kasdienės Rožinio maldos prie išstatyto Švč. Sakramento⁷⁹.

Nekaltojo Prasidėjimo
Švč. Mergelės Marijos
skulptūra apsidės
nišoje.

Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

Pivašiūnuose nuo seno gyvavęs pamaldumas Švč. Mergelei visada buvo intensyvus. Todėl bažnyčioje laiko būvyje vis daugėjo, o vėliau ir jos aplinkoje sklido įvairūs Marijos atvaizdai. Tik stebuklingasis paveikslas visada kabojo altoriuje, centrinėje bažnyčios vietoje, o kitų paskirtis kitokia, gana įvairi ir tai vis vėlesni, XVIII a. pab.–XX a. vid. kūriniai.

Nuo 1820 m. minimi du kartu su keliais kitais paveikslais ant bažnyčios sienų kaboję Marijos paveikslai – pusapskritis su aukštuotais rėmais „Švč. Mergelė Marija, laikanti Jėzų“ ir neįrėmintas „Švč. Mergelės Marijos Apsilankymas“ (šis XIX a. pab. jau buvo visiškai sunykęs). Šie neišlikę atvaizdai dar vardijami ir XX a. pirmos pusės dokumentuose⁸⁰.

Seniausi ne altoriniai Marijos paveikslai Pivašiūnuose išliko Škaplierinės Švč. Mergelės brolijos 1797–1799 m. įgytame procesijų altorėlyje [žr. p. 204–205]. Jį puošia ant medžio plokštės tapytas ovalus dvipusis paveikslas „Švč. Mergelė Marija Škaplierinė“ ir „Šv. Ona pati trečia“ ir virš jų tapyti mažesni ovalai su nenustatytos aukotojų šeimos herbais bei jų šventųjų globėjų – šv. Kristupo ir šv. Teresės Avilietės (?) – figūrų pora. Paveikslai dekoratyvūs, spalvingi, kruopščiai tapyti. Sidabrine karūnėle papuoštame Marijos Meilingosios ikonografinio tipo brolijos titulo paveiksle Dievo Motina pavaizduota su ją apsikabinusiu Kūdikėliu, laikanti škaplierių. „Šv. Onos pačios trečios“ atvaizde Švč. Mergelei, su laiminančiu Kūdikėliu ant kelių sėdinčiai greta savo motinos po Šventosios Dvasios balandžiu, taip pat skirta svarbiausia vieta, ryškiausia šviesa ir didžiausias dėmesys. Savitės kompozicijos ir ornamentikos altorėlio retabulą išdrožęs nežinomas Lietuvos provincijos meistras pritaikė iš XVII a. dailės nusižiūrėtus ir originaliai perkurtus kremzlinius ornamentus, suderintus su klasicistinėmis detalėmis ir ne itin tvirta ranka išdrožtomis naivių veidų angeliukų galvutėmis⁸¹.

XVIII a. pab. dar du Marijos paveikslai puošė procesijų vėliavas: kutais užbaigtą mėlynos vilnos vėliavą su Švč. Mergelės su Jėzumi atvaizdu, derėjusiu su Kristaus Kančią išreiškiančiu „Jėzumi prie stulpo“, ir gedulinę juodos gelumbės vėliavą su Švč. Mergelės Marijos Sopulingosios ir Giltinės paveikslais⁸². Šios mūsų dienų nepasiekusios vėliavos buvo nesenos, nes pirmoji bažnyčios turto sąrašuose vardijama iki 1853, o antroji – 1859 metais⁸³.

Su atjautos Kristaus Kančiai ir Marijos kaip Atpirkimo dalininkės idėjomis susijusi Sopulingosios Dievo Motinos tema atskleidžiama dviejose skulptūrose.

Senesnė iš jų stovi Pivašiūnų pakalnės koplyčios altoriuje. Šiai nevykusiai perdažytai medinei ankstyvojo klasicizmo stiliaus grakščių proporcijų Marijos figūrai būdingas nainvokai perteiktas jausmingas dramatiškas ir į lipdytinių skulptūrų modeliavimą panašios glebokos formos. Sopulingosios skulptūra XVIII a. pab. galėjo būti sukurta senosios bažnyčios šoniniam Išganytojo altoriui arba atkelta iš kitos vietos. Antroji, sukurta XIX a. paskutiniame ketvirtyje (?), medinė polichromuota Švč. Mergelės Marijos Sopulingosios statula kartu su šv. evangelisto Jono figūra puošia dabartinį Nukryžiuotojo altorių. Jos siluetas, drabužių drapiravimas ir teatriška sielvartinga poza perimti iš XVIII a. antros pusės šio siužeto kūrinių, tačiau nurimusi negilių drabužių klosčių ritmika artima klasicizmo stiliui, o veido modeliavimas – didžiosios pertvarkos

meto skulptūroms. Kaip ir porinė evangelisto statula, menine jėga ji nusileidžia šio altoriaus Jėzaus figūrai, tačiau išdrožta laikantis panašios manieros ir Kazimiero Jelskio dirbtuvės tradicijų.

Nuo 1844 m. pradedamas minėti ant sienos kabojęs Apreiškimą vaizdavęs Marijos paveikslas (gal iš uždarytosios Pašaltuonio bažnyčios?). 1830–1844 m. įgyta dar viena vėliava su Švč. Mergelės Marijos Globos ir šv. Benedikto paveikslais, o 1853–1856 m. nutapytas bažnyčios titulo paveikslas „Švč. Mergelės Marijos Ėmimas į dangų“ užpildė spragą, nes prieš tai šio siužeto kūrinių nebuvo. Presbiterijos altoriuje įtaisytas taip, kad jį būdavo galima kilnoti, jis atlikdavo stebuklingojo paveikslo uždangos funkciją. Dabar šis gerokai pertapytas manieringos akademizmo stilistikos šviesaus kolorito profesionaliosios tapybos kūrinys kabo senojoje zakristijoje.

1884–1888 m. Pivašiūnų bažnyčios Marijos temos kūrinius itin svariai papildė po du ant galinių koplyčių sienų sukabinti dideli vienodo dydžio Švč. Mergelės Marijos gyvenimo ciklo paveikslai: „Švč. Mergelės Marijos Gimimas“, „Švč. Mergelės Marijos ir šv. Juozapo sužadėtuvių“, „Apreiškimas Švč. Mergelei Marijai“ ir „Švč. Mergelės Marijos Apsilankymas“ [žr. p. 170–173], iliustruojantys atitinkamas parapijos šventes. Profesionalaus dailininko tapyti paveikslai pasižymi erdviomis, aiškiai sudėliotomis kompozicijomis, vaikiu koloritu, iškilminga ir švelniai džiugia nuotaika. Grakščios figūros sugrupuotos į raiškias mizanscenas. Paveikslų koloritas, skaidri dvasinė atmosfera ir tapytiena artimos

Švč. Mergelės Marijos
Ėmimo į dangų
paveikslas.

Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

nazarėnų meninės grupuotės praktikuotai tapybai, kurioje, remiantis ankstyvojo Renesanso tapyba, siekta atgaivinti religinę dailę. Pivašiūnų Marijos ciklo paveiksai – retesni šios stilistikos Lietuvos bažnytinės dailės kūriniai. Vienijami panašios nuotaikos ir individualaus dailininko braižo niuansų, jie sukurti pagal pavyzdžius („Apreiškimas“ – pagal vieną iš 1860 m. Londone išleistą vadinamąją Imperijos Bibliją šeimai iliustruojančių ir garsių dailininkų paveikslų kompozicijas kartojančių plieno raižinių). Tai veikiausiai Lietuvos dailininko, galbūt Pivašiūnų Kryžiaus kelio stočių ciklo tapytojo darbai.

Šiek tiek vėliau, 1891–1894 m., įgytas procesijų altorėlis, kurio retabulą sudaro dviejų priklaupusių angeliukų figūrų laikomas ovalus rėmas su dvipusiu Marijos paveikslu [žr. p. 206]. Vienoje jo pusėje yra Abiejų Tautų Respublikos laikais ypatingiausia Lenkijos ir Lietuvos globėja tapusios Čenstakavos Švč. Mergelės Marijos paveikslo kopija, kitoje pusėje – tik nuo XIX a. svarbiausia Lietuvos globėja imtos laikyti Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos paveikslo kopija, į kurios pusę ir atgręžtos adorantų figūros. Minimam amžių sąvartos laikotarpiu toks Dievo Motinos atvaizdų derinys buvo paplitęs. Tapyta remiantis spalvotais maldingais spaudiniais, veidai ir kitos karnacijos perteikti atidžiai, o drabužiai, atributai ir fonas – dekoratyviai. Skulptūrinė retabulo kompozicija, kurios analogų senosios Vilniaus vyskupijos bažnyčiose neaptikta⁸⁴, veikiausiai inspiruota Pietų ir Vidurio Europoje gamintų reikmenų, tačiau sukurta vilniečio (Ostrovskio?) dirbtuvėje. Pagal braižą tam pačiam skulptoriui skirtina ir medinė Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo statula bažnyčios centrinėje ašyje, zakristijos lauko sienos nišoje.

1900–1902 m. kun. Leonas Čiudovskis nupirko bažnyčiai aliejumi ant drobės tapytą Švč. Mergelės Marijos Nuolatinės Gelbėtojos paveikslą su įprastu aukso spalvos fonu. Antrasis tokio siužeto kūrinys kartu su valstiečių globėjo šv. Izidoriaus paveikslu papuošė Vilniaus bažnytinių reikmenų dirbtuvėse 1902–1909 m. pagamintą neobarokinį procesijų altorėlį. Šie Marijos paveiksai atspindi tuomet katalikiškajame pasaulyje plitusį pamaldumą Dievo Motinai, siejamą su viduramžišku jos atvaizdu Romoje. Romos stebuklingosios ikonos kopijos retkarčiais būdavo atsigabenamos iš Italijos, bet, kaip ir pivašiūniškės, dažniausiai tapytos Lietuvoje pagal devocinius spaudinius.

Du XX a. vid. Marijos atvaizdus sukūrė iš netolimų apylinkių kilusi profesionali dailininkė Leokadija Belvertaitė-Kamuntavičienė-Žygeliene (1904–1992), dariusi bažnyčioms tapybos ir skulptūros darbų ir, nepatvirtintais duomenimis, pertapiusi minėtąjį Marijos Ėmimo į dangų paveikslą. Senojoje zakristijoje

Švč. Mergelės
Marios Nuolatinės
Gelbėtojos paveikslas.
Klaudijaus Driskiaus
2006 m. nuotrauka

XX a. vid. prie presbiterijos sienos įkomponuoto altoriaus centre stovi Belvertaitės sukurta gipsinė Pivašiūnų Švč. Mergelės statula – 1949 m. šventoriuje iškilusio paminklo statulos modelis [žr. p. 167], vėliau (?) nelabai vykusiai nuspalvintas. Šiose grakščiose jautriai modeliuotais veidais viso ūgio skulptūrose interpretuota stebuklingojo paveikslų kompozicija ir ryškiau išplėtoti Švč. Mergelės Nekaltojo Prasidėjimo vaizdinio bruožai. Pamynusi žaltį karūnuota Marija stovi ant žemės rutulio, kairėje rankoje laiko skeptrą, o dešine globia pasaulį laiminantį Kūdikėlį. Pokario metais pastatytas paminklas [žr. p. 225] brangintinas ir kaip pasipriešinimo Bažnyčios persekiojimui ženklas. Tarpukario mažosios architektūros tradicijas tęsiantis aukštas pjedestalas tinkamai iškelia statulą, tik, palyginti su gana kameriška jos plas-

tika, yra per daug suskaidytas ir masyvus.

Apie 1948 m. Pivašiūnų bažnyčioje atsirado stebuklingojo paveikslų kopijų. Viena jų, įrėminta ir nešiojama per procesijas, parodo, kaip paveikslas atrodo be aptaisų, o kita, taip pat nutapyta aliejumi ant drobės, kartu su Lietuvos globėjo šv. Kazimiero paveikslu puošia didžiąją baltą parapijos vėliavą⁸⁵ [žr. p. 218].

Mariją Pivašiūnų bažnyčioje galima išvysti ne tik grynai jai pašvęstuose, bet ir kitų siužetų kūriniuose (šv. Anzelmo arba Kryžiaus kelio stočių ciklo paveiksluose). Su Švč. Mergelės tema siejasi ir jos artimųjų šv. Šeimos narių šv. Onos, šv. Joakimo ir šv. Juozapo atvaizdai. Jų nedaug. Seniausias kūrinytis – minėtasis XVIII a. pab. procesijų altorėlio paveikslas „Šv. Ona pati trečia“, reprezentuojantis tris žemiškąsias Švč. Trejybę išreiškiančias šv. Šeimos kartas⁸⁶. Kitokių šv. Šeimos narių atvaizdų bažnyčioje ilgai nebūta, tik 1884–1888 m. Marijos altoriaus retabulo šonuose pastatytos naujos baltai dažytos medinės šv. Joakimo ir šv. Onos skulptūros. Sukomponuotos remiantis klasicizmo tradicijomis, tačiau su istorizmo laikotarpio plastikai būdingomis komplikuotos ritmikos draperijomis Švč. Mergelės tėvų figūros masyvios ir nelabai išraiškingos, tačiau deramai papildančios bažnyčios dailės ikonografinę programą. Tuo pačiu metu Šv. Jono Krikštytojo altoriaus viršuje įkomponuotas pusapskrities paveikslas „Šv. Juozapas“ [žr. p. 155], pasižymintis Lietuvos bažnyčių dailėje reta šventojo atvaizdo interpretacija. Kūrinyje įamžintas klebonas Vladislovas Konstantinas Lodzius ir jo artimieji. Šventasis su Kūdikėliu Jėzumi pavaizduotas paveikslų centre,

kraštuose klūpo pagyvenęs vyriškis, kaip manoma, kun. Lodzius, ir senutė. Abipus šv. Juozapo stovi dvi poros: dešinioji su dviem vaikais tapatintina su artimos kunigo giminaitės šeima – Adomu ir Juzefa Glinskiais. Kūrinyje galima įžvelgti aukotojo, jo šeimos ir giminės pasivedimo šv. Juozapo globai liudijimą, o bajoriška LDK laikų vyrų apranga suvoktina ir kaip kilmės, ir kaip nebelaisvos tėvynės buvusios garbės ženklas. Šiame gyva, bet nelabai išstobulinta realistine XIX a. pab. maniera tapytame paveiksle įžvelgiama Vilniaus piešimo mokyklos vadovo Ivano Trutnevo (1827–1912) kūrybos įtaka. Manoma, kad tai šios mokyklos auklėtinio Stanislovo Kalinausko (1864/1865?–1890) kūrinys⁸⁷. Panašiu laikotarpiu Pivašiūnų parapijoje apskritai stiprėjo pamaldumas šv. Juozapui (antai jo šventė aptinkama tarp patvirtintų XX a. pradžioje).

Jėzus Kristus bažnyčios skulptūrose ir paveiksluose

Pivašiūnų šventovę puošė ir tebepuošia tikinčiųjų maldai pasitarnaujantys įvairaus laiko, paskirties ir meninio lygio Jėzaus atvaizdai, be kurių neįsivaizduojama nė viena katalikų bažnyčia. Seniausias iš jų – nedidelė medinė XVII a. vid. arba antros pusės Prisikėlusio Kristaus skulptūrėlė [žr. p. 163]. Ši figūrėlė statiška, kampuotų judesių, tačiau grakšti, kiek pailgintu liemeniu, apgaubta siluetą vienijančiu santūriai klostytu apsiaustu. Šią vertingą provincijos meistro darbo ankstyvojo baroko skulptūrą derėtų restauruoti, nes vėlesni dažų sluoksniai sugrubino ir suniveliojo jos bruožus. Prie šoninių bažnyčios durų kabo dar viena itin vertinga, nors dalies senųjų fragmentų (rankų) netekusi ankstyvojo baroko stiliaus XVII a. Nukryžiuotojo skulptūra⁸⁸ [žr. p. 164–165]. Aukšta, atletiška tiesios ašies figūra gerokai susiaurintu liemeniu, tvirtomis kojomis su išryškintais kelių sąnariais išdrožta įgudusio skulptoriaus ir turi kai kurių Renesanso plastikos relikto. Išganytojas ant kryžiaus vaizduojamas dar gyvas ir apimtas agonijos. Galva atlošta, žvilgsnis nukreiptas aukštyn, burna pravira, realistiškai perteiktą veidą gaubia vešlios plaukų garbanos ir nemaža raityta barzda, klubai sudėtingai apkaišyti raukšlėtu perizonijumi⁸⁹. Ši gana nedidelė skulptūra senajoje bažnyčioje galėjo puošti vieną iš 1797 m. minimų trijų didesnių medinių kryžių (dar būta dviejų mažesnių), o naujojoje – procesijų arba katafalko kryžių.

1797 m. Viešpaties altoriuje buvo Išganytojo meilės idėją atspindintis Švč. Jėzaus Širdies paveikslas, kurį po dvejų metų jau buvo pakeitusi Nukryžiuotojo skulptūra. XVIII a. pab. minima ir vėliava su Jėzaus prie stulpo paveikslu, dabartinės bažnyčios dokumentuose fiksuojama iki pat XIX a. aštunto

dešimtmečio pabaigos⁹⁰. Nuo 1820 m. tarp kitų imamas vardyti ant sienos kabantis Nukryžiuotojo paveikslas, per bažnyčios pertvarkas keitęs vietą, kai kada nebeminimas, bet vis dar įrašytas 1938 m. inventoriuje⁹¹. Nukryžiuotojo paveikslas (kartu su šv. Jokūbo atvaizdu) puošė neišlikusią iki 1844 m. įgytą rožinio atlaso procesijų vėliavą⁹².

Tačiau svarbiausias bažnyčioje Išganytojo atvaizdas, be abejo, yra 1828 m. žinomo Vilniaus dailininko Kazimiero Jelskio dirbtuvėje išdrožta titulinė Nukryžiuotojo altoriaus skulptūra [žr. p. 148–149]. Realizmo bruožais pasižyminti klasicizmo stiliaus skulptūra – išskirtinis XIX a. antro ketvirčio šio siužeto kūrinys, kuriam įtaigia kenčiančio Jėzaus charakteristika Lietuvoje galėtų prilygti nedaugelis vienaikių atvaizdų. Iš toliau ypatingesne silueto ir pozos ekspresija nepasižyminti figūra artėjant daro vis didesnę įspūdį. Tikrovišką kūno plastikos raišką

papildo ritmiška plaukų ir perizonijaus faktūra. Kūrinio dramtizmas santūrus ir žmogiškas, stiprinamas iškankinto kūno spalvų polichromija. Kaip ir senojoje skulptūroje, Jėzus vaizduojamas dar gyvas. Nenudailintame, tačiau taisyklingame ir tauriame jo veide atsispindinti kančia perteikta jautriai. Atsitraukus toliau, figūra matyti kartu su turiniu bei forma su ja suderintomis, nors ir dekoratyviau išdrožtomis Dievo Motinos ir šv. evangelisto Jono statulomis ir su jomis sudaro skulptūrų grupę.

Prie didžiųjų durų kabančio kryžiaus Nukryžiuotojo skulptūra grakšti, pasižyminti asimetriška įtempto kūno padėtimi, manieringu siluetu, išdailintomis detalėmis [žr. p. 166]. Pailgą veidą didelėmis akimis po sunkiais vokais, apgaubtą vingrių plaukų sruogų, dabar yra sudarkęs natūralistinis perdažymas. Kryžius su šia figūra ir kirptagale titulo vėliavėle tapatinamas su 1845–1853 m. kūriniu prie didžiųjų durų⁹³. Barokinio pobūdžio skulptūros XVIII a. datos atmesti negalima, nors tai gali būti ir istorizmo laikotarpio kūrinys. Vėliau Lodzius po ją įrengė vandeninę, savitai suteikdamas jai memorialinę reikšmę. Tai balto marmuro indas ir betoninis pjedestalas su apverstų fakelų reljefais, plokšte su 1890 m. mirusio kunigo tėvo atminimą įamžinančiu įrašu, metaliniu giminės herbu Valtimi ir vilniečio meistro Blažeičiko signatūra.

Dar kitokia liaudies dailei priskirtina pakalnės koplyčios altoriaus XIX a. pirmos pusės Nukryžiuotojo skulptūra, kurioje sekama tuo laikotarpiu Pietų Lietuvoje paplitusiomis kompozicijomis šiuo pavadinimu⁹⁴. Jėzaus figūra

Koplyčios
Nukryžiuotojo
skulptūra.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

atletiška, apibendrintų formų, gana taisyklingų proporcijų, nors detalės ir veido bruožai, kaip būdinga liaudies dailei, netikslų proporcijų. Dešinio peties link pasvirusi galva, lengva asimetrija ir ramaus ritmo linijos pagyvina kūrinį ir atitinka elegišką nuotaiką. Tinkamo atnaujinimo besiprašanti skulptūra – išskirtinio dydžio (h – 170 cm) šio siužeto senosios liaudies plastikos kūrinys.

Toje pat koplyčioje kabo du 1859–1861 m. pasimokiusio dailininko tapyti vienodo dydžio paveikslai „Jėzus prieš Poncijų Pilotą“ [žr. p. 180] ir „Šv. Petras išsigina Jėzaus“ [žr. p. 181]. Į porą juos sieja ir Kristaus Kančios tema. Manoma, kad šie pagal grafinius pavyzdžius sukurti tapiniai Didžiąją savaitę būdavo statomi prie Kristaus karsto, o kitu metu, kaip ir dabar, kabodavo koplyčioje, pagal turinį derėdami su Nukryžiuotojo altoriumi joje. Apie tai spręsti leidžia dekoracijoms, o ne bažnyčių altorių ar sienų paveikslams būdinga raiška: žanriškas siužetų traktavimas, ekspresyvus, vietomis groteskiškas piešinys, ryškūs kontūrai, kiek negrabi atlikimo maniera. Šis dailininkas galėjo būti nutapęs ir tuo pačiu metu atsiradusius procesijų vėliavos Viešpaties (Nukryžiuotojo?) paveikslą ir su šiuo siužetu susijusį šv. Marijos Magdalenos atvaizdą⁹⁵.

Pivašiūnų šventovės dailėje vyraujančią Kančios temą klebono Lodziaus atliktos pertvarkos metu papildė nauji kūriniai. Šv. Benedikto altoriaus mensoje saugoma Didžiosios savaitės liturgijoje naudojama Jėzaus kape skulptūra, kaip liudija signatūra, 1884 m. išdrožta Vilniaus skulptoriaus Ostrovskio. Ant drobulės gulintiniai nuglontintų paviršių mirusio Viešpaties figūrai suteikta ekspresijos ir šio siužeto skulptūrose aptinkamo emocinio sukrėtimo labai panaudoto natūralizmo. Tuo pačiu metu parapijoje įvestas Kryžiaus kelias ir ant sienų sukabinta keturiolika Kryžiaus kelio paveikslų [žr. p. 186–189], sukurtų pagal vokiečio Carlo Majerio (Carl Mayer; 1798–1868) to paties pavadinimo raizinių ciklą⁹⁶. Manoma, kad tai nežinomo Lietuvos tapytojo darbai (kitas toks pat ciklas puošia Punios bažnyčią, panašus kabo Šešuolių šventovėje). Pivašiūnų Kryžiaus kelio paveikslams būdinga nazarėnų tapybos stilistika: palyginti rami emocinė pasakojimo tonacija, grafiškas piešinys, vyraujančios šviesios ir ryškios spalvos. Jėzus ir kiti teigiami veikėjai idealizuoti, kankintojai ir stebėtojai perteikti žanriškiau. Justai tapytojo meistriškumo stygiaus sąlygotų piešinio riktų, bet paveikslai paperka traktavimo šiluma.

Nežinomos kilmės paveikslas „Jėzus, vainikuotas erškėčiais“ [žr. p. 178] veikiausiai patekęs iš kieno nors dvaro: kitoje drobės pusėje esama privatiems rinkiniams būdingo lotyniško įrašo apie jo tariamą kilmę ir 1768 m. datos. Žymaus tapytojo ir garsios galerijos (*ex Rafaeli de galeria Vaticana*) vardai, turintys padidinti šio paveikslo vertę, yra paveikslo pardavėjo arba savininko triukas, adresuotas dailės neišmanantiems žiūrovams. Niūraus kolorito ir flamandiškos manieros paveikslas visiškai nepanašus į Rafaelio kūrinius. Jis labai patamsėjęs, pertapytas, ir tik restauravimas padėtų atskleisti, ar ir XVIII a. data melaginga, ar tikra.

Vis dėlto Pivašiūnų bažnyčioje atpirkimą ir išganymą nuo seno primena ne tik Kančios vaizdai, bet ir šviesios nuotaikos Marijos su Kūdikieliu paveiks-lai. Vėliau Jėzaus temą bažnyčioje praplėtė dar kitokie vaizdiniai, pavyzdžiui, minėtoji didžiojo altoriaus frontoną papuošusi Dievo Avinėlio – Jėzaus aukos ir Eucharistijos simbolio – figūra. Velykų apeigoms naudojama Prisikėlusiojo skulptūrėlė – XIX a. devinto dešimtmečio Lietuvos (Vilniaus) dailės dirbtuvių meistrų dirbinys. XX a. pr., kaip ir daugelyje Lietuvos bažnyčių, Pivašiūnuose atsirado naujas kalėdinį Įsikūnijimo stebuklą vaizduojantis reikmuo – kerami-nių figūrėlių Prakartėlė. 1931 m. merkinis P. Dzidzevičius mėgėjiškai, tačiau kruopščiai nutapė du Švč. Jėzaus Širdies paveikslus⁹⁷.

Šventieji Viešpaties sekėjai ir angelai

Jėzaus šventųjų sekėjų atvaizdų istorijos ir jų paveldo aptarimą verta pradėti ti-tuliniais ir benediktinų ordino šventaisiais. Senosios bažnyčios Švč. Mergelės ir Šv. Benedikto titulai atitiko ją globojusios vienuolijos puoselėtą pamaldumą, o Šv. Jono Krikštytojo titulu pagerbtas to vardo fundatoriaus, už kurio sielą bažnyčioje melstasi, šventasis globėjas. Titulinių švenčių minėjimu ir atitinkamų altorių įrengimu turėjo būti pasirūpinta pastačius pirmąsias šios vietos šventoves. Dabar žinoma, kad XVIII a. pab. tikrai švęsti Šv. Jono Krikštytojo ir Šv. Bene-dikto atlaidai, šalia didžiojo altoriaus stovėjo Šv. Jono Krikštytojo, o toliau nuo jo – Šv. Benedikto altorius⁹⁸.

1797 m. Šv. Jono altorius buvo be portatilio, o aliejumi ant klijuotės tapy-tas titulinis jo paveikslas nebuvo brangus, tapytas kaip laikinas atvaizdas. Mat pastačius naująją bažnyčią tokio pavadinimo paveikslas kelis dešimtmečius visiškai neminimas, nors dešinės koplyčios altorius, kuriame tebuvo benediktinų patriarcho atvaizdas, kai kuriuose aktuose įvardijamas dvigubu Šv. Benedikto ir šv. Jono Krikštytojo titulu, nes jame būta talpos krikšto reikmenims (tik per

šalčius išnešamiems į špitolę) laikyti⁹⁹. 1862 m. pagaliau iškilęs Šv. Jono Krikštytojo altorius buvo papuoštas to paties siužeto paveikslu – vieno iš garsiausių Renesanso dailininkų Tiziano (apie 1485–1576) kūrinio iš Venecijos akademijos galerijos kartotė. Iš žemo stebėjimo taško pavaizduota aukšta, atletiška, raiškia retoriška poza prie uolos stovi šiek tiek kailine skraiste prisidengusi didinga figūra peizažo su upe ir medžiais fone [žr. p. 154]. Pivašiūnų paveiksle Dievo Avinėlis kitoks nei originale, labiau išryškintas: jis ne nusisukęs guli, o stovi prie šventojo kojų ir, galvą pakėlęs, žiūri į ilgakotį kryžių gaubiančią taip pat naujai atsiradusią banderolę su įrašu: „ECCE AGNUS DEI“. Paveikslą tvirta ranka nutapęs profesionalus Lietuvos dailininkas kiek pakoregavo foną, pritaikė kitokias spalvas ir suteikė savo indivi-

dualaus stiliaus bruožų, liudijančių, kad tai romantizmo epochos dailininko darbas. Kopijuoti garsius meistrus XIX a. itin mėgta, bet paveikslų, sukurtų pagal Tiziano kūrinius, Lietuvos bažnyčiose nedaug. Pivašiūnų paveiksle perteiktą šv. Jono Krikštytojo įvaizdį papildė altoriaus perstatymo metu padaryto antepedijaus reljefas – kankinio mirtį primenanti nukirsdinta šventojo galva ir kalavijas.

XVIII a. pab. Šv. Benedikto altorių, veikiausiai jau seną, puošė aliejumi ant drobės tapytas šio šventojo paveikslas. Pastačius dabartinę bažnyčią, joje vardinama: aliejumi ant drobės tapytas šv. Benedikto atvaizdas altoriuje, ant sienos kabojęs šio šventojo paveikslas su mediniais rėmais (minimas iki 1853 m.¹⁰⁰) ir iki 1844 m. įgytoje procesijų vėliavoje greta Marijos Globos buvęs dar vienas benediktinų patriarcho paveikslas. Altoriuje veikiausiai kaboję iš senosios bažnyčios perkeltas kūrinys, nuo 1888 m. vadinamas geros tapybos, bet visiškai senu paveikslu¹⁰¹. Visi šie atvaizdai neišliko. Dabartinio Šv. Benedikto altoriaus titulinio kūrinio atsiradimo aplinkybės miglotos. Į navą perkeltame altoriuje vis vardinamas senasis paveikslas, taip pat ir, kaip manoma, klaidingai apibūdinamas net 1938 m. inventoriuje¹⁰². Tačiau dabartinis altoriaus šv. Benedikto paveikslas [žr. p. 160] sukurtas XIX a. pab. arba XX a. pradžioje. Pirmame plane ant išdilusio demblio klūpantis barzdotas benediktinų patriarchas pavaizduotas kalnų peizaže su jo įkurtu Monte Kasino (Italija) vienuolynu toluomoje, ryto brėkšmoje besimeldžiantis priešais kryželį ir atverstoje knygoje regimą Švč. Mergelės paveikslą. Prie medituoti atsitolinusio vienuolio kojų guli vyskupo mitra ir pastoralas, o už galvos atsklendžia – šventajam dar nematomas – duonos kepalėlių snape nešantis varnas, pasak legendos, jį maitinęs. Realistinis paveikslo pobūdis

Nukryžiuotojo Jėzaus
altoriaus angelas.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

ir santūriai pastozinė, minkšta, plenerinei artima tapysena teikia atvaizdui natūralumo. Šios ypatybės ir šaltas koloritas su keliais kaitrių spalvų akcentais įgalina gretinti paveikslą su jau aptartuoju šv. Juozapo paveikslu ir spėti, kad tai vieno autoriaus – Stanislovo Kalinausko darbai. Rėmų dengiami viršaus elementai rodo, kad atvaizdas nutapytas stačiakampis, dabar jam kenkia ir pakitusios spalvos bei užtapymai, tačiau tai gerai siužetą atskleidžiantis XIX a. pab. Lietuvos bažnytinės tapybos kūrinys.

Benediktiniškajai dailei atstovauja ir keturios vertingos iš senosios bažnyčios paveldėtos XVIII a. paskutinio ketvirčio statulos dviejų šoninių altorių pakraščiuose. Jos sudaro dvi ikonografinės poras, besiskiriančias autorių braižu ir meistriškumo lygiu. Itin išraiškingos Šv. Jono Krikštytojo altorių puošiančios iš rokoko į ankstyvąjį klasicizmą pereinančio stiliaus šv. Boni-

faco ir šv. Albino statulos¹⁰³ [žr. p. 156–157]. Apie jas dr. Marija Matušakaitė rašė: „Abi talentingo dailininko išdrožtos figūros, paveldėjusios rokoko kūrinių eleganciją, skęsta plačiuose drabužiuose. Tankios, minkštos jų plačių rankovių klostelės beveik ornamentiškos ir ritmiškai kaitaliojasi su didesnėmis lygiomis plokštumomis. Švelnus, monotoniškas šių harmoningų linijų bangavimas veikia raminančiai, kaip lopšinės melodija. Subtili, vos pastebima lieknų figūrų stilizacija paryškina beveik portretinį veidų realizmą, retą amžiaus pabaigos darbuose.“¹⁰⁴ Prie šio apibūdinimo nėra ką pridurti. Antrai vienuolių šv. Aleksandro ir šv. Jono Damaskiečio¹⁰⁵ medinių figūrų porai iš Šv. Benedikto altoriaus būdinga ryškesnė negu pirmos poros ankstyvojo klasicizmo stilistika ir ne tokia meistriška, netgi primityvoka plastika. Matyti, kad sekta vyskupų statulomis, tačiau joms neprilygta. Navos altoriaus figūrų formos ir linijos glebesnės, ritmo melodija prikimusi, veiduose sustingusi švelni naivoka šypsena. Abi poros dera it mokytojo ir mokinio (gal taip ir buvo?) darbai ir reprezentuoja skirtingo lygio ankstyvojo klasicizmo skulptūrą Lietuvoje.

Benediktiniškąją temą pratęsia dar vieno kadaise itin gerbto šio ordino šventojo atvaizdas – šv. Anzelmo Kenterberiečio paveikslas¹⁰⁶ [žr. p. 182]. XVIII a. pab. tapybos kūrinys nedidelis, įtvirtas į paprastus medinius rėmus, papildytas smulkiu, tik iš arti įskaitomu, dabar jau apnykusiu įrašu su tekstu apie šventąjį. Šaltoko, asketiško kolorito, ne itin meistriškai, bet gana subtiliai nutapytas paveikslas buvo skirtas asmeniniam pamaldumui ir veikiausiai kabojo vienuolyne,

Šv. Jono Damaskiečio
skulptūra.

Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

Benediktino šv.
Aleksandro skulptūra.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

o vėliau klebonijoje arba, kaip ir dabar, kambariuose virš zakristijos, taigi netraktuotas kaip parapijos turtas ir neminėtas bažnyčios dokumentuose.

Šv. Antano Paduviečio, kurio altorius su tituliniu paveikslu XVIII a. pab. taip pat puošė senąją bažnyčią, tema primena nebe benediktinų ordino šventųjų gerbimą, bet kitas šios vienuolijos Pivašiūnuose puoselėtas pamaldumo tradicijas. Pakalnės koplyčioje saugomas senas XVIII a. paskutiniu ketvirčiu datuojamas aliejumi ant drobės tapytas paveikslas „Šv. Antano Paduviečio regėjimas“ [žr. p. 183] dabartinės bažnyčios dokumentuose nevardijamas, tačiau tikėtina, kad jis išlikęs iš senosios bažnyčios¹⁰⁷. Laiko ir taisymų apgadintas kaitraus kolorito kūrinys nutapytas provincialaus dailininko pereinamuoju iš baroko į klasicizmą laikotarpiu¹⁰⁸. Nesklaidžiai perteikta, bet gana sudėtinga paveikslo erdvės sąranga rodo, kad remtasi meistriškesniu pavyzdžiu. Žemiška vaizdo dalis su šventuoju, klūpančiu prie stalo peizažo fone, tik baliustrada ribojamoje atviroje erdvėje, sieta su auksinės šviesos nutviekstais anapusinio pasaulio debesimis, ant kurių sėdi angeliukų lanko supamas Kūdikėlis Jėzus. Kitas XIX a. pirmoje pusėje tapytas šv. Antano paveikslas kabo senojoje Pivašiūnų bažnyčios zakristijoje [žr. p. 184]. Tai nedidelius dailės pradmenis turėjusio žmogaus asmeninei maldai sukurtas paveikslas, atspindintis meilingą požiūrį į vaizduojamus asmenis ir kruopštų atsidėjimą tapybos aliejumi ant drobės darbui. Šio paveikslo kilmė (Celestino Sorokos arba kurio kito benediktino palikimas?) taip pat tik spėtina. Kūrinėlis įdomus ir tuo, kad intymi atmosfera, tamsokas koloritas su skaisčiai raudonos, auksinės ir baltos spalvos akcentais, grakščios figūros ir net veidai rodo, kad paveikslo tapytojas galėjo būti pasimokęs pas Vilniaus meno mokyklos profesorių Joną Rustemą arba sekė jo kūryba. Pivašiūnų parapijoje skiriamą dėmesį visoje Bažnyčioje nuo seno populiariam ir XX a. tikinčiųjų ypatingai pamiltam šventajam liudija jau minėtas šio amžiaus pradžios procesijų altorėlio paveikslas „Šv. Antanas su Kūdikiu Jėzumi“ arba vėlesnis tokio pat siužeto procesijų vėliavos paveikslas.

Atskirą Pivašiūnų bažnyčios dailės kūrinių grupę sudaro katalikų šventovėse dėl savo svarbos apskritai itin dažni evangelistų ir apaštalų atvaizdai. Seniausi iš jų – neįprasti Lietuvos bažnyčiose objektai. Tai Nukryžiuotojo altoriuje po kryžiumi pastatytose dviejose kvadratinėse įstiklintose vitrinose po dvi sudėtos nedidukės (h – 36–38 cm) iš gipso lietos keturių evangelistų skulptūrėlės [žr. p. 150].

Procesijų
altorėlio fragmentas
su šv. Antano
Paduviečio paveikslu.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

Tai Vilniaus katedros fasade esančių Tommaso Righi statulų (1785–1791) mokiniškos kopijos. Bažnyčios turto sąrašuose apie šias statulėles duomenų neteikiama (tokių spragų juose ne viena), todėl klausimas, kas ir kada jas padarė ir kada įkomponavo altoriuje, lieka atviras. Vis dėlto veikiausiai tai Celestino Sorokos parūpinto meninio paveldo dalis, Vilniaus katedros pavyzdžiu primenanti apie Evangeliją. Tame pat altoriuje stovinti gedinčio evangelisto Jono figūra (ir jau aptartoji Švč. Mergelės) pasižymi kitokia reikšme ir atliepia Jėzaus Kančiai.

XIX–XX a. sandūroje šių kuklių mažųjų evangelistų, matomų tik iš arti, vaidmenį perėmė nauji atvaizdai¹⁰⁹. Koplyčiose virš keturių Marijos gyvenimo scenų keturių evangelistų paveikslų ciklas [žr. p. 174–175] nutapytas imituojant klasicizmo stilių ir panaudojant šio stiliaus pano

būdingą niuansuotą grizailės techniką. Šventieji pavaizduoti su jiems būdingais simboliais ir atributais, it antikos mąstytojai pusiau gulomis rymantys ant plokščių gultų, kurie atrodo tarsi pjedestalai skulptūrų atvaizdus primenančioms monumentalios jū figūroms¹¹⁰. Šie klasicistinės bažnyčios interjere derantys pilkos, gelsvos ir žydros spalvų pano dėl bemaž monochromiško kolorito nenusitelia žemiau kabančių spalvingų Marijos ciklo paveikslų.

Beveik keista, kad iki pat XIX a. devinto dešimtmečio Pivašiūnų bažnyčioje nebuvo svarbiausiais Bažnyčios ramsčiais laikomų apaštalų šv. Petro ir Pauliaus atvaizdų. Užtaisant šią spragą, abiejų didžiųjų apaštalų statulos [žr. p. 168–169] ant specialiai jiems įrengtų konsolių tada pastatytos prie pirmų nuo presbiterijos piliorių¹¹¹. Veidų portretiškumu jos savaip artimos senosioms altorių šventųjų figūroms, tačiau yra visai kitokio stiliaus. Sukurtos remiantis akademizmo dailės tradicija, jos papildytos renesanso skulptūros reminiscensijomis ir ryškia realistine traktuote. Šv. Petro figūrai būdinga darni ritmika ir įprastas giedras malonių bruožų veidas. Kitokį ilgabarzdžio šv. Pauliaus būdą atskleidžia rūstesnis veidas ir ekspresyvesnė drapiruočių raiška. Manoma, kad šios puikios profesionalo sukurto, tik ne itin darniai natūralistiškai (kartotiniai) polichromuotos figūros importuotos (galbūt iš Lenkijos).

Tęsiant apaštalų temą, galima priminti, kad šv. apaštalo Jokūbo (nežinia, ar Vyresniojo, ar Jaunesniojo) paveikslo būta XIX a. vid. įgytoje procesijų vėliavoje¹¹². Senojoje zakristijoje kabantis XIX a. pab. paveikslas „Šv. apaštalas

Procesijų
altorėlio fragmentas
su šv. Izidoriaus
paveikslu.

*Aloyzo Petrašiūno
2005 m. nuotrauka*

Baltramiejus“ [žr. p. 185] nutapytas remiantis Pranciškaus Smuglevičiaus šio pavadinimo kūriniu iš Vilniaus katedros apaštalių atvaizdų ciklo, tik šventasis čia pagrakštintas, erdvesniame fone. Tai dar vienas dokumentuose nefiksuotas tapybos kūrinys, stilistika, koloritu ir tapybos maniera panašus į altorinius šv. Benedikto bei šv. Juozapo paveikslus ir preliminariai sietinas su anksti mirusių jų autoriumi.

Kitus šventuosius vaizduojančių kūrinių nedaug. Apie 1832 m. iš uždarytų bažnyčių, be minėtojo „Apreiškimo“, į Pivašiūnus pateko dar du gana ypatingi klasicizmo stiliaus tapybos kūriniai: Pranciškaus Smuglevičiaus „Šv. Anupras“ (1832 m. gautas iš Aukštadvario dominikonų bažnyčios, o dabar saugomas Kaišiadorių vyskupijos kurijoje) ir nežinomo dailininko „Šv. Stanislovas“. Jie abu jau nuodugniai aptarti¹³. Celestinas Soroka šv. Anupro paveikslą iš

bažnytinės vyresnybės galėjo išprašyti kaip senųjų vienuolių itin gerbto šventojo atvaizdą ir menišką Pranciškaus Smuglevičiaus kūrinių¹⁴. Ne tokio talentingo dailininko tapytas šv. Stanislovo paveikslas [žr. p. 176–177] – taip pat vertingas XVIII a. paskutinio ketvirčio ankstyvojo klasicizmo stiliaus tapybos pavyzdys, išsiskiriantis imponantiška Piotrovina prikeltančio šv. Stanislovo figūra. Iš pirmo žvilgsnio įprastos ikonografijos paveikslas įdomus tuo, kad jame pavaizduotas šventasis labai panašus į netoli Senujų Trakų gimusio Mogiliavo arkivyskupo Stanislovo Sestšencevičiaus portretą ir, kaip teigia dr. Marija Matušakaitė, yra šio dvasininko užsakytas šventojo globėjo atvaizdas, paslėpta forma įamžinantis šio kūrinio aukotoją nežinomai bažnyčiai.

Įdomus ir Lietuvoje labai retas (dabar Birštono sakraliniame muziejuje saugomo) nedidelio aliejinio paveikslo, vaizduojančio šv. Konstantino Didžiojo krikštą, siužetas [žr. p. 179]. Kompozicijos centre nutapytas apsinuoginęs imperatorius seniesiems amžiams būdingoje apskrito baseino formos krikštykloje. Sakramentą teikia popiežius, asistuoja kunigas, diakonai, pasauliečiai, budi du kareiviai, kurių vienas laiko skeptrą ir karūnuotą skydą su liūtų profiliais. Pasimokiusio Lietuvos XIX a. antros pusės dailininko primityvokai, bet spalvingai ir nuotaikingai pagal nenustatytą pavyzdį nutapytas paveikslas yra vienas iš kelių, neminimų bažnyčios dokumentuose. Tačiau tai, kad sutampa Vladislovo Konstantino Lodziaus bei krikščionybės Romos imperijoje įteisintojo vardai ir tai, kad paveikslo dydis atitinka po Pivašiūnų bažnyčios sakykla esančios

Didžiojo altoriaus
angelo skulptūra.
Klaudijaus Driskiaus
2006 m. nuotrauka

buazerijos centrinės padalos matmenis, leidžia manyti, jog jis kabojo čia, virš buvusios krikštyklos.

XX a. paveikslai didesne menine verte nepasižymi, tačiau atspindi tuomet Lietuvoje ir Pivašiūnų parapijoje vykusius maldin-gumo pokyčius. Tai XX a. pr. procesijų altorėlio tapinys „Šv. Izi-dorius“; 1931 m. P. Dzidzevičiaus paveikslas „Šv. Pranciškus Asy-žietis“ (pagal tapytojo Murillo kūrinį) ir šio šventojo atvaizdas vėlesnėje procesijų vėliavoje; šv. Kazimiero paveikslas, kartu su Pivašiūnų Marijos atvaizdu puošiantis 1948 m. pasiūtąją vėliavą, XX a. pab. nutapytas šio šventojo Lietuvos globėjo paveikslėlis ir dar keli procesijų vėliavų paveikslai.

Be Marijos, Jėzaus ir šventųjų atvaizdų, Pivašiūnų bažnyčią puošia daugybė prabėgomis jau vardyto angelų. Jų atvaizdų esama paveiksluose, galvučių – ant sietynų lankų, paskliaučių archivolčių ir kitur, o gausiausią šių dangaus pasiuntinių būrį sudaro į koplyčių, presbiterijos altorius ir jų aplinką „suskridę“ sparnuotos medinės figūros ir figūrėlės. Dauge-lio meistrų XVIII–XIX a. sukurti angelai pasižymi stiliaus ir meninio lygio įvairove. Ypač meistriškai išdrožti du žemiškai gyvybingi, putnūs pailgaveidžiai angeliukai, sklendžiantys prie stebuklingojo paveikslo [žr. p. 135]. Koplyčios altorius puošia ekspresyvūs vėlyvojo baroko stiliaus sparnuoti vaikeliai. Lanks-tus siluetas ir išstobulinta kompozicija būdingi iš rokoko į ankstyvąjį klasicizmą pereinančio stiliaus tabernakulio angelų porai. Švelniu asistavimu Marijos at-vaizdui ir nurimti, susikaupti prie jo kviečiančiais tildančiais gestais patrauklūs ankstyvojo klasicizmo angelai abipus Marijos altoriaus ir kupole. Iškilmingos ir pasitempusios ampyrinės sparnuotos figūros, laikančios šviestuvus.

Belieka aptarti bažnyčios fundatoriaus portretą [žr. p. 190–191]. Ankstyviau-sia 1820 m. žinia (kaip ir ją vėliau kartojančios) apie bažnyčioje esantį tokį įrė-mintą atvaizdą ne daug ką sako ir duomenų apie kūrinio atnaujinimą arba per-tapymą nepateikia. Dabartinio portreto tapybos technologija, maniera ir kai kurie vaizdo elementai, pavyzdžiui, kontušo juostos dekoras, segė, kryželis fone liudija, jog tai gali būti XIX a. labai smarkiai pertapytas kūrinys ar net nauja jo kopija¹⁵. Jame pakartota XVII a. pirmos pusės ir vidurio portretams būdinga kompozicija, bajoro poza, aprangos, šukuosenos, veido tipas, o ir įrašai, lotyniškai įvardijantys Jono Klockio pareigybes, jo 1748 m. (sic!) atliktą fundaciją ir joje numatytus dvasinius įpareigojimus. Vėlesnės stilistikos kūrinyje atsispindi ir XVII a. portretų dvasia: fundatorius parodytas kaip ryžtingas ir tvirtas Lietuvos

Didžiosios Kunigaikštystės karys ir geras katalikas. Portretas galėjo būti atnaujintas bažnyčios konsekravimo 1850 m. išskilmėms arba 1853 m., iškilus pakalnės koplyčiai, žymėjusiai pirmosios, pasak įrašo paveiksle, prieš 205 metus Jono Klockio funduotosios bažnyčios vietą ir sugrąžinusiai tinkamą prieglobstį po senąja šventove besiilsinčiųjų kaulams¹¹⁶. Nors portretas nutapytas nepalyginti atidžiau nei du aptarti šaižoki ir eskiziški nuo 1861 m. minimi koplyčios Jėzaus Kančios temos paveikslai, visus tris kūrinius sieja ryškus koloritas, kai kurie tapy-senos bendrumai ir net vienodi rėmai, galbūt patvirtindami, jog juos visus ir tapė (portretą tik pertapė?) vienas nežinomas XIX a. vid. tapytojas¹¹⁷.

Baigiant pasakytina, kad ne viena Pivašiūnų bažnyčios dailės vertybė yra savita ir aukšto meninio lygio, kitos – sukurtos remiantis pavyzdžiais ir ne tokios išskirtinės. Tačiau visi šie XVII–XX a. kūriniai tarnauja liturgijai, įkvepia maldai, atspindi benediktinų suformuotas ir vėliau parapijoje dirbusių dvasininkų ir tikinčiųjų brangintas ir puoselėtas pamaldumo Švč. Mergelei, Jėzui Kristui, šv. Jonui Krikštytojui, šv. Benediktui ir kitiems šventiesiems tradicijas.

Dangiškoji Pivašiūnų Motina Marija

*Mūsų tautos šaknys – religinis gyvenimas...*¹

Mano kelias į Pivašiūnus – iš Merkinės. Buvo taip. Po Šv. Roko atlaidų atvykstu pas vyskupą Sladkevičių atsiskaityti, pranešti apie suteiktus sakramentus ir visa kita, o jis ir sako: „Iškeliu tave.“ Buvau dar tik antrus metus Merkinėje, todėl sprendimas man netikėtas, staigus atrodė. Betgi sovietų religinių reikalų tarybai, matyt, neįtiko vyskupo sumanymai dėl naujų vietų kunigams. Ką gi, paskyrimas gerokai užsitęsė...

Vyskupas minėjo Butrimonis, o išėjo Pivašiūnai. Tik spalio 3 d. pakeičiau kleboną Antaną Černą. Tai buvo didelis posūkis gyvenime, kad ir įvykęs visai man nesitikint. Net apie dangiškąją Pivašiūnų Dievo Motiną prieš atvažiuodamas visiškai mažai žinojau. Bet argi Dievo keliai žinomi?.. Buvau dar jaunas kunigėlis, paprastas, o vieta labai aukšta. Ne ta prasme, kad ant kalno, ne... Pivašiūnuose visada būdavo tokie, sakytume, kilmingi kunigai. Tokie nusipelnę, kaip Nepriklausomybės akto signataras kunigas Alfonsas Petrulis. Žodžiu, neeilinė parapija. Bet priėmė mane parapijiečiai nuoširdžiai, ramiai kažkaip. Stoję kunigai kasdienybė: Mišios ir išpažintys, laidojimai, krikštai.

Na, o paskui, nė nežinau, kaip, pamažu prasidėjo visokie darbai prie bažnyčios. Tik tą pirmą rudenį nieko nepadariau, o kitais metais pradėjau sukti galvą. Iki manęs gerokai padirbėjęs buvo kunigas Antanas Černa. Tvarkytas stogas ir altoriai, atnaujinti liturginiai reikmenys. Ir grindys naujai sudėtos. Su grindimis – labai daug vargo, bet taip jis ten padarė tvarkingai ir gerai, kad po šiai dienai jos tebesilaiko. Kadangi ant kalno šalta ir vėjuota, sudėjau antrus langus,

teko pradėti rūpintis ir elektriniu šildymu. Tada aikštę visą išgrindėm, vien prieš bažnyčią – apie 600 kvadratinų metrų. Pašiltinome bažnyčios stogą (dėjome akmens vatos virš lubų). Pats bažnyčios pastatas – net sovietų okupantų akimis šiokia tokia vertybė, tačiau iš valdžios į remonto darbus vis tiek nieko neprisišauksi... Bet buvo toks nuostabus dalykas – paprašai, ir žmonės ateina į talką. Manau, tai vis veikė Pivašiūnų Dievo Motinos meilus, prie savęs traukiantis žvilgsnis. Ir nagingų projektuojančių žmonių vienas kitas atsirasdavo, ką jau kalbėti apie nuolatinius kasdienius pagalbininkus. Ogi kiek darbščių rankų kasmet vainikus atlaidams pindavo!..

Prieš kun. Černą buvo daug kas bažnyčioje auksuota, didelė dalis interjero paradinės pusės: Kryžiaus kelio stotys, paveikslų rėmai, angelai ir kt. Taip pat šventovės gražinime daug nuveikė kunigas Jonas Kaušyla, klebonavęs 1940–1951 m. Jo laikais ir didžiojo altoriaus arkadoje įmontuotos raidės MARIJA MŪSŲ MOTINA, padidinti langai, pastatyta varpinė (gaila, sudegė...). Ir laiptai pas Mariją kopiantiesiems įrengti Kaušylos rūpesčiu, taip pat turėklai, apšvietimas šventoriuje. Rinkliavos nebuvo blogos, tad ir auksavome. Kokius ketverius metus vykdavau pirkti aukso folijos (į Rusiją), ir samdyti žmonės darbuodavosi. Nuolat reikėdavo išmanančių restauravimo, projektavimo darbus, techniką, ypač garso. Tiesiog nesinori prisiminti, kiek privargta su tais mikrofonais per atlaidus... Iš vakaro veikia, dieną – nebe. O nuo įgarsinimo per atlaidus juk šitiek priklauso: žmonių masė susirenka, į bažnytelę tik nedaugelis telpa...

Pamenu, tvarkėme altorius. Ateina vietinis LSSR saugumo viršininkas tikrinti, ką čia veikiam. Sakom, laiptai sugedo, žmonėms pavojus. „A, tada dirbkit.“ O mes, kunigo Pranciškaus Tamulevičiaus brolio, architekto, konsultuojami, su meistru Jonu Jakubausku iš Varėnos tuokart nemažai paplušėjome, po Marijos paveikslu altorių įrengdami. Iš vienos pusės buvusias duris nuėmėm, padarėm laiptus ąžuolinius, ąžuolines grindis, ąžuolinį altorių ir tabernakulio metalinį seifą. Šiek tiek pakeitėme didžiojo altoriaus erdvinę įrangą. Po teisybei, labai daug meistro Jakubausko rankų darbo įdėta Pivašiunuose...

Aišku, pasitaikė ir klaidų tvarkant. Pavyzdžiui, votams kabinti šoniniai skydai, aptraukti aksomu, atrodo gražiai ir labai reikalingi. Bet po jais – plokštė, į kurią baisiai sunku įkalti vinutes. Dabar gaila ir apmaudu, bet tada tiesiog neturėjau paprastų lentų...

Apskritai kalbant, keisčiausių dalykų nutinka ir žmogaus, ir parapijos gyvenime. Juk Pivašiūnų bažnyčia tris kartus iki pamatų sudegusi, o paveikslas – išlikęs. Varpai 1914 m. nukabinti ir vežti į Vokietiją, o ten turėjo būti išlydyti.

Kun. Vytautas
Kazimieras Sudavičius
audiencijoje pas
popiežių Joną
Paulių II Vatikane
Lietuvos Krikšto
600 metų
jubiliejaus proga.
*Kun. Vytauto Kazimiero
Sudavičiaus archyvo
1987 m. nuotrauka*

Artimiausioje geležinkelio stotyje Marcinkonyse kažkam pavyko juos „išlaipinti“ ir paslėpti (Marcinkonių bažnyčioje jie pakabinti vėliau). Gražinti negražino, bet vis tiek smagu, kad nesunaikinti. Kad netapo patrankomis... O Pivašiunuose atsidūrė vienas varpas iš Lydos. Kitas keistas dalykas – po varpinės gaisro (kunigo Aleksandro Alkoviko laikais) ant bažnyčios frontono likusios aprūkusios dėmės prasišviesdavo ir po kelinto nudažymo! Tik visai neseniai, ar ne ketvirtą kartą perdažius, jos galutinai išnyko.

Kaip jau minėjau, aplinką tvarkyti teko grynai parapijiečių jėgomis, iš valdžios – nieko neprisišauksi. Tačiau vėlgi netikėtai 1987 m. atvažiavo kažkuris ministras. Sako jis savo padėjėjui: „Rašyk viską, ką klebonas sakys.“ Tai ėjau per miestelį ir rodžiau pirštu. Taip atsirado asfaltas ir cementuoti takai Pivašiūnų parapijoje. Kitas tų metų stebuklas – kad buvau išleistas į Romą, į Lietuvos Krikšto jubiliejaus 600 metų sukakties minėjimą. Devyni kunigai išvykome atstovauti Lietuvai. Popiežius apmokėjo šį mūsų vizitą, bet jo dvasinė vertė – neįkainojama. Dvi savaites išbuvome! Buvo birželis, jau gana karšta. Bet šventiška nuotaika ir nauja patirtis, ištrūkus iš sovietijos, nustelbė visa. Man tai buvo ir proga pagaliau susitikti su mamos broliu kunigu Dominyku Kenstavičiumi, pasitraukusiu į Vokietiją 1944 m. Susitikom su dėde, prisibendravom, daug kur kartu prisivaikščiojom, galima sakyti, visas dienas praleidom kartu.

Bevaikštinėjant po Romą, kažkaip visos vainikuotosios Marijos vis krito į akis, o dar labiau – į širdį. Mąščiau, kokia Dievo dovana, kad aš, Sibire augęs, iš taigos staiga patekau į Romą... Bedėkojant dingtelėjo mintis: „Kaip būtų gerai, jei Dievo Motiną vainikuotume Pivašiūnuose!“ Taip ir įkibo ta mintis ir nebe paleido. Tiesa, jau kokiais 1984 m. iš kitos parapijos buvo atėjusi nepažįstama moteris ir klausė manęs, kodėl aš Marijai vainiko neprrašęs. Lyg gėdino mane, lyg priekaištavo. Kas iš to, kad tas noras gražus ir širdį virpinantis... O į ką kreiptis, ko imtis man, menkam kunigėliui? Kaip ir visa visuomenė, taip ir religinė bendruomenė buvo susiskaldžiusi, nežinojome, kas kam dirba, o čia dar 1986 m. neaiškiomis aplinkybėmis žuvo kunigas Juozas Zdebskis... (Belioka tikėtis, kad auganti karta neužmirš savo krašto istorijos, nepatingės atsiversti *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos* liudijimų...) Žodžiu, paskui kažkaip viskas pasimiršo, iki Romoj sustojau prie vainikuoto Marijos paveikslo. Nepamenu tiksliai, kur,

bet prie kažkokios koplyčios. Tada išdrįsau rimtai pagalvoti apie popiežiškąją karūną Pivašiūnams... Tuo metu visoje Lietuvoje buvo tik keturi vainikuoti Marijos paveikslai.

Su šia mintimi nuvingiavo mano keliai pas kunigą Vaclovą Aliulį MIC. Tai buvęs mano dėstytojas seminarijoje, dėstė dogminę teologiją ir kt. Susidraugavę buvome, be to, į Pivašiūnus buvo atitekėjusi jo sesuo, ir jis kelias vasaras atvažinėdavo pas mane atostogauti. Pas seserį dažnai nueidavo, bet gyvendavo pas mane. Atsitiko taip, kad 1987 m. rugpjūtį atostogaudamas pas mane paliko marškinius. Tad aš, reikalų Vilniuje turėdamas, vis bandydavau jį susirasti ir grąžinti. Susitarime – lauks, ir aš atiduosiu jam tuos marškinius... Bet vis keistai prasilenkdavome. Galiausiai sausio mėnesį susitikome... Gyveno jis netoli Šv. Petro ir Povilo bažnyčios. Sakau, turiu tokį keistą prašymą, gal išjuoksit mane, o gal ne... Mat noriu, sakau, rašyti prašymą dėl Pivašiūnų Dievo Motinos paveikslo vainikavimo. „Padėkit, nežinau, kaip čia veikti.“ Valgėm sriubą tuo metu. Jis tučtuojau atstūmė lėkštę nuo savęs, ir beregint sėdo rašto kurti: „Tokį daiktą reikia rašyt greitai, kol sakiniai neišgaravo!“ Dar pajuokavo: „Pabandysiu vienu sykiu“, vadinasi, be juodraštinio varianto ir vėlesnių taisymų. „Gyvenime dar tokio nesu rašęs“, – pagavo ir jį vainikavimo idėjos dvasia. Tuo raštu Sladkevičių buvo prašoma tarpininkauti, siekiant leidimo vainikuoti. Tekstas buvo paprastas: „Jūsų Ekscelencija... nuolankiai prašome... pagal galimybes... kad Dievo Motina būtų pagerbta... atsižvelgiant į paveikslo maloningumą, vykstančius pastovius mažesnius ir didesnius stebuklus.“ Šiais laikais tokiu atveju galėčiau rašyti popiežiaus nuncijui, o tada – tik šitaip.

Grįžęs į Pivašiūnus, rodau altaristui kunigui Kaušylai (jis, grįžęs iš tremties ir dvi dešimtis metų buvo klebonavęs Bagaslaviškyje, nuo 1986 m. gyveno Pivašiūnuose, kurių labai šitiek daug nuveikęs). Permetė akimis... Sako: „Darykim!“. Aliulis buvo reagavęs palankiai, bet iš altaristo Kaušylos išgirdus tokius žodžius, jau man ir pačiam ėmė rodytis, kad planas geras ir ne per drąsus. Kaušylos padrašinimas („Viskas bus gerai!“) tikrai buvo lemiantis. Vieną kitą žodį pataisę, tekstą perrašėme, abu pasirašėme ir uždėjom antspaudus. Taip prasidėjo vingiuota ir permaininga dangiškosios Motinos paveikslo vainikavimo istorija...

Pivašiūniškė Marija – pietietė, juodbruva, iš Mažosios Azijos, Efezo vyskupijos (iš ten ir apaštalas Jonas). Pamenu, pirmadienį įteikiu kardinolui prašymą. Šis labai stebisi: „Aš to paties titulo!“ Koks sutapimas: jis – nei Kauno, nei Kaišiadorių vyskupas ordinaras, o... Efezo titulinis vyskupas! Tos pačios vyskupijos, kaip ir Pivašiūniškė Marija! Iki tol Sladkevičius to nežinojo, ir tuo metu ši

sutapimą spontaniškai priėmė beveik kaip provokaciją. „Ką čia susigalvojai?“, – klausia. Kad paveikslas kildinamas iš tos pačios Efezo vyskupijos, patikėjo, tik kai knygą atverčiau su paliudijimu. Ką gi, sakau, teks rašyti antrą prašymą ir adresuoti Kunigų tarybai. „Nerašyk, nerašyk, pats perduosiu...“ Kitą dieną, antradienį, Tarybos posėdis. Keturioliktą klausimą iš dienotvarkės svarstant, vyskupas Sladkevičius ir sako: „Turiu keistą vieno kunigo prašymą – Dievo Motinos paveikslui karūnos.“ Taryboje – mažiausiai dešimt kunigų, bet tik vienas kun. Hiliaras Misiūnas, jau garbaus amžiaus vienuolis marijonas stojo už Pivašiūniškę, sakydamas: „Oi, kokia gera ir šventa mintis!“ Jis taip pat priminė, kad vien 1987 metais Lenkijoje vainikuota dešimt paveikslų.

Tad Sladkevičius ir surašė naują raštą popiežiui, jau nuo savęs, o po to viskas vyko jau nuostabiu greičiu. Buvo numatytas jo vizitas Romon. Taip jau sutapo, kad dar tą patį antradienį vyskupas – traukinyje, trečiadienį – jau Maskvoje, o iš ten – į Romą. Ketvirtadienį – pas popiežių, o penktadienį rytą po įprastinių ankstyvų 7 val. Mišių kviečiasi Šventasis Tėvas pusryčių visus atvykusius Lietuvos vyskopus ir sako Sladkevičiui: „Švč. Marijai vainiką jau pasirašiau.“ Pasisodino jį šalia, tam net valgyt nedrąsu. O čia dar popiežius sako skirias jį primu Lietuvon. Visą tai Sladkevičius man pats su tikru džiugesiu papasakojo. Tačiau ne iškart po kelionės į Romą, o... gerokai vėliau, jau net po paveikslo vainikavimo. O tuo metu, kai grįžo... Tyla viešpatavo. Šiaip, būdavo, vyskupas grįžta iš Vatikano, tą pačią dieną 20–30 kunigų suvažiuoja, apstoja ratu ir džiaugiasi kaip vaikai naujienomis, įspūdžiais iš Romos. O dabar jau dvi savaitės praėjo, ir vis tylu. Nebeiškentęs pats važiuoju pas vyskupą į Kaišiadoris... Jis gyvena tokiam mažam namely Kęstučio gatvėje, dabar ji vadinasi Sladkevičiaus gatvė. Sako jis man, – vainikuoja Mariją, bet... Maskvoj viešbuty dingo vainikavimo raštas. Dar baltiniai kunigiški (neįsivaizduoju, ką eiliniam grobikui su tokiais specifiniais drabužiais veikti...), keli laikrodukai. Geras vagis vagia tik pusę, pasak priežodžio. Betgi lotyniškai tas vagis kažin, ar mokėjo, o šitoks atsitiktinumas: skyrimo Lietuvos Vyskupų Konferencijos Pirmininku raštas išliko, o vainikavimo – dingo... O gal tai lemtingas sutapimas, gal antrasis raštas lagamine giliau įkištas gulėjo? Bet visa tai, kol gėrė arbatos stiklinę bufete, spėjo įvykti...

Ką gi, aš nusimineš, vyskupas sutrikęs. Klausia, ką dabar darysim. Drąsinu: „Rašykim į Romą atvirą laišką, juk kelionėse visko pasitaiko. Atsiprašykim ir praneškim, kad kelionėje dingo keletas daiktų ir... pats vainikavimo raštas.“ Po poros savaitių, gal ir po mėnesio, ateina dublikatas to rašto, kad Pivašiūnų Marija vainikuojama. Gauta, kaip pridera: apaštališkasis laiškas antspauduotas, ir

Popiežiaus
Jono Pauliaus II
apaštališkasis
laiškas dėl Pivašiūnų
Švč. Mergelės
Marijos Nuliūdusiųjų
Paguodos paveikslų
vainikavimo
popiežiškosiomis
karūnomis.
Klaudijaus Driskiaus
2006 m. nuotrauka

su visais parašais. Deja, savo akimis ir šito rašto man neteko pamatyti, nes ir tas dublikatas dar po dviejų savačių dingio! Iš vyskupijos kurijos, kovo mėnesį! Tąkart Sladkevičius labai jau nustebęs, kad aš vėl nemačiau – dar labiau graužėsi. Kas gi žino, kas tą raštą nuo stalo „pasiskolino“, priglaudė, žodžiu, pas save.... Dabar bažnyčioje po stiklu auksiniuose rėmeliuose – jau trečiasis egzempliorius, atėjęs dar po metų.

Pradėjo Sladkevičius pagal savo užrašus žiūrėti, skaičiuoti, kas pas jį ir kada buvo, kokie žmonės lankėsi. Atrodo, rašydavo dienoraštį ir žymėdavosi lankytojus. Nervinosi, kol priėjo prie išvados: sako, jau žinau kas. Aš tada paprašiau: „O man nesakykit, kas. Labai jau čia daug naudos... O jeigu dar kunigas... Geriau nežinoti, nes man bus nemalonu ir ranką paduoti...“ Sladkevičius nusišypsojo, bet suprato ir mane, ir tai, kad niekam nieko neįrodysim, nieko nebepakeisim.

1988-ieji dar buvo tuo ypatingi, kad labai daug kunigų tais metais mirė... Kitąsyk susitikau su vyskupu per kunigo Jono Tomkaus laidotuves, o gal per ketursavaitį. Pasisakė jau išrinkęs Pivašiūniškei titulą. Visų kunigų atsiklausęs, teiravęsis pasiūlymų, bet nusprendęs pats. Pasakė išrinkęs Nuliūdusiųjų Paguodos titulą. Daugiau kalbų apie tai nebebuvo.

Laikas bėga, jau ir gegužė. Prireikė tiksliai išmatuoti paveikslą, Mergelės ir Jėzulių veidą, atstumus tarp jų. Alytuje samdytas fotografas padarė dideles nuotraukas, ir dar atlikome matavimus popiežiškajai karūnai. Ant nuotraukos tiek

prirašiau, kad vienoj pusėj viskas net netilpo! Tai tą brėžinėlį Sladkevičius ir nuvežė, kai buvo paskelbtas kardinolu. Žodžiu, išvyko į Romą su parinktu titulu Marijai ir paveikslo matmenimis, o gegužės 28 d. pats gavo kardinolo titulą. Istorinis įvykis – Lietuva turi savo kardinolą!

Tėvynėn Sladkevičius grįžo liepą, saujelė žmonių pasitiko jį Vilniaus geležinkelio stotyje, o Kaune – jau ir visas būrys su gėlėmis bei transparantais („Kristų laidoja, bet Kristus gyvas!“, „Popiežius tikrai myli Lietuvą!“), nors valdžia dėjo pastangas, kad per radiją ir spaudoje ši žinia nefigūruotų³. Žmonės tikrai labai džiaugsmingai reagavo į paskyrimą (jis buvo svarbus politiškai, – antras kardinolas per visą Lietuvos istoriją!). Labai entuziastingai ir gausiai su naujuoju ganytoju priešakyje liepos 12 d. Marijampolėje buvo švenčiama Jurgio Matulaičio diena – pirmos iškilmės po jo pripažinimo palaimintuoju! Taigi ne tik jubiliejiniais Lietuvos Krikšto, bet ir tais 1988 metais Jonas Paulius II labai apdovanojo Lietuvą: Žemaičių Kalvarijai suteiktas mažosios bazilikos titulas, Pivašiūnų Marijai skirtas vainikas, Lietuvai – kardinolas...

Pivašiūnuose nuo sausio mėnesio buvome pradėję skelbti per pamokslus, kad, popiežiaus sutikimu, numatomas Pivašiūnų Marijos paveikslo vainikavimas. Kunigas Kazimieras Ambrasas SJ tą vasarą lankėsi Romoje ir panašiu laiku, rugpjūtį, ketino grįžti į Lietuvą. Karūnos buvo dar neužbaigtos, o kardinolas su visa delegacija skrydžio datos pakeisti negalėjo (bent aš taip spėjau). Todėl, kardinolo prašymu, Ambrasas sutiko pasilikti Romoje ir sulaukti karūnų. Dienos bėga, du vainikavimo raštai dingę... Jau ir rugpjūtis, o karūnų vis dar nėra...

Kardinolas jau siūlė atidėti kitiems metams, kad nekiltų sąmyšio ar nusivylimo tarp žmonių... Visame tame sutrikime formaliai vainikavimui vis tiek ruošėmės. Doc. Algimantas Kajackas dar pasiūlė parapijai ta intencija pasninkaut, ir pivašiūniečiai išpirko visus žuvų konservus kooperatinėje parduotuvėje!

Telefono skambutis (skambino berods Romas Sakadolskis): karūnos jau iškeliaivo iš Vatikano, praneša Amerikos balsas. Skambino ar ne keturis kartus, kol pagaliau vakare mane pagavo: mat aš bažnyčioj viršuj, o telefono linija klebonijoje apačioj. Mobiliųjų dar nebuvo, o aš jau žinojau, kad karūnos pakeliui. Beliko „smulkmena“ – jų sulaukti...

Vos tik atvežė Ambrasas tas karūnas kardinolui, tas nuėmė plombas, apžiūrėjo ir jau tą pačią dieną, nieko nelaukęs, pats išgabeno jas į Pivašiūnus. Jei ne Ambrasas, tai dar nežinia, kiek viskas būtų nusitęsę...

Taigi ketvirtadienį iš Kaišiadorių atvažiuoja kardinolas Sladkevičius su mašina į Pivašiūnus. Iš pradžių aš sutrikau... Mat iš paskos kardinolui atvažiuoja

Alytaus milicijos viršininko pavaduotojas Vytautas Grigaravičius (2001–2007 m. Lietuvos policijos generalinis komisaras). Suglumau. Nejaugi tas karūnas atlydėjo milicija? Buvo kokia trečia valanda dienos, aš – šventoriuje. Dirba du auksuotojai ir aš prie grindų: artėja atlaidai, reikia nuvalyti dangą prieš naujai lakuojant. Gaunu gražiai, kaip knygą supakuotas karūnas: „Saugok!“ Dėžutė iš išorės baltà, viduje išmušta raudonu aksomu. Laikau rankose ir vis dar negaliu patikėti. Atidarau – viduje gražios blizgančios karūnos, Šventojo Tėvo palaimintos (Vatikano meistrai paskui sakė, kad matavimai buvo labai tikslūs ir aiškūs). Metalas – nei auksas, nei sidabras, kažkoks specialus lydinys. Labai džiaugėmės, kad nebuvo sunku pritaikyti prie senosios karūnos, kurios istorijos aš, deja, nežinau.

Ant suoliuko sėdėjo ir laukė Grigaravičius, kol išvažiuos kardinolas. O tada klausia mane, ką daryti dėl automobilių. „Ką darys žmonės, kur juos statys?“ Paprašiau ne bausti, o tik palaikyti tvarką. Trumpai taip. Dar buvo atvažiavusi darbuotoja iš rajono kažkurio skyriaus, dabar būtų kaip ir administratorė. Aš tą lagaminėlį su karūnomis po pažastimi nešiuosi pro šalį, o ji ir klausia: „Ar negalėtum parodyti man tų karūnų?“ Sustojau, atverčiau ir, neišleisdamas iš rankų, parodau, lipdamas į kalniuką. Ji sustojo, pasižiūrėjo ir tarė: „Tai dėl jų tiek triukšmo ir sujudimo?“ Atrodė, kad nuo to momento įtampa kažkaip ir baigėsi, jai tik apžiūrėjus ir nieko daugiau nepasakius, tačiau buvo aišku, kad KGB visi viską žinojo, stebėjo ir girdėjo.

Iki valiai atsigrožėjus, kilo klausimas: o kur gi dabar jas laikyti? Dar tebelaukia svarbiausias darbas – vainikavimas, o po to, kai vienas po kito buvo pavogti vainikavimo raštai, kažkaip nejauki ta atsakomybė. Užkėliau dėžutę ant spintos. Šventoriuje vyrai tuo metu akmenis klojo. Paprašiau patikimo vyro – a. a. Alvydo Balaženčio pasaugoti, nepaisydamas, kad visiems pirma laiko norisi pačiupinėti, pasidžiaugti. Taip Balažentis tapo angelu sargu ir buvo užrakintas klebonijos kambarėlyje, gavęs kirvį apsigynimui. Sutiko mielai, be atsikalbinėjimų, nors visi žinojome, kuo tai kvepia ir ką veikia sovietų saugumas...

Dabar, kai prisimenu, visa šita istorija – tikrai nepaprastas įvykis. Jokios patirties (paskutinis Lietuvoje – Aušros Vartų Marijos paveikslo vainikavimas 1927 m.). Taip ir blaškėmės – tarp iškilmingų dangiškų ir absoliučiai žemiškų dalykų: o kaipgi tas karūnas pritvirtinti? Kad per iškilmę viskas praeitų sklandžiai? Reikėjo jas „primatuoti“. Tuo tikslu į esamų aptaisų plokštumą įsukome keletą kabliukų ir keletąkart patikrinom, kaip tos karūnos prisitvirtins. Daugiausia padėjo Rimas, jaunas klierikas, kilęs iš Telšių, Pivašiūnuose tuo metu

Žolinės
atlaidai Pivašiūnų
Švč. Mergelės
Marijos paveikslo
vainikavimo dieną.
*Pivašiūnų parapijos
archyvo 1988 m. nuotrauka*

atlikęs praktiką. Primatavom, pasigrožėjom, ir vėl į kambarėlį „po raktu“.

Penktadienį – vėl kiti reikalai. Prasidėjo re-kolekcijos (penktadienį, šeštadienį ir sekmadienį iš ryto). Vedė mons. Vincentas Jelinskas (tada kunigavęs Lazdijuose), sakydamas po du pamokslus kasdien. Nusidriekė eilės prie klausyklų. Kaip ir pridera pagal Bažnyčios kanonus, tris dienas parapijiečiai pasninkavo.

Tikrai pasisekė, kad kartu buvo kun. Vaclovas Aliulis MIC, santūrus ir išmintingas žmogus, išmanantis protokolą; į jį prireikus visada galėjau atsiremti. Jis buvo talkinęs ir per Krikšto jubiliejų (1987 m.). Pats beveik nepastebimas, o prisidėjęs labai reikšmingai: tiksliai žinojo visų apeigų seką, kada ir kam paduoti mikrofoną, kada ir kur atversti knygą. Dabar net sunku nupasakoti, kaip spontaniškai visa tai vyko, kokie sutrikę ir baikštūs jautėmės, tokie „mokinukai“. Labiausiai stigo tikrumo, kad jau niekas nepasikeis, neapvirs visa aukštyn kojom, netikėtumas nenutrauks vainikavimo. Baugu buvo provokacijų, nors jau buvo pati *perestroika*...

Vainikavimo dieną pats kėliausi prieš penkias. Paskutinę naktį miegojau vienas pats su karūnomis (Balažentis buvo išvažiavęs tą naktį į namus ir anksti rytą vėl atvažiavo), bet man jau buvo drąsiau. Rinkosi svečiai, buvo dvi maistą ruošiančios šeimininkės.

Labai gražu, šilta ir saulėta. Jokio lietaus, dangų ir žemę lydėjo palaima – toks buvo sekmadienis, Žolinės išvakarės, rugpjūčio 14 d. Anksti rytą užlipu laiptais – daug civiliai apsirengusių žmonių šventoriuje. Klausiu, katras iš jų vyriausias. Sutriko. Paskui vienas priėjo. Paprašiau: „Padėkit iš bažnyčios išnešti katafalką“ (tokį sunkų ažuolinį stalą su ratukais). Bent tiek naudos turėjau iš saugumiečių. Ir per patį vainikavimą jų buvo virš trisdešimt jaunų, tvarkingai apsirengusių vyrų. Ramstėsi saulėkaitoje į paminklus, kaip ir visi susirinkusieji. Šiaip niekur nesikišo, tik stebėjo. Žurnalistas Vitas Tomkus ir kiti tą dieną procesija su trispalvėmis bažnyčių apėjo. Tomkus dar ir mikrofono prašė, pakalbėti norėjo, bet aš nedaviau, nes taip buvo prisakyta kardinolo.

Kaip jau sakiau, nuostabios pagalbos kaip liturgistas suteikė kunigas Vaclovas Aliulis MIC. Jis buvo tapęs tikru neoficialiu ceremonmeisteriu...

Iš ryto dar buvo ankstyvos šv. Mišios, bet visiškai neatmenu, kas aukėjo. Kai ko atmintyje nebeliko, o kai ką regiu labai ryškiai. Vėliau susirinko visi

Kardinolas Vincentas
Sladkevičius su
popiežiškosiomis
karūnomis paveikslo
vainikavimo dieną.
*Kauno miesto muziejaus
1988 m. nuotrauka*

Lietuvos vyskupai, iš Vilniaus – prelatas Algirdas Gutauskas. Atvažiavo visi 12 valandą. Pasitinkau juos, ir kopėme į kalnelį. Aišku, vainikavimo Mišioms vadovavo pats kardinolas. Aš pats tiek jaudinausi, kad ne viską atmenu, bet tikrai žinau, kad Mišių pradžioje buvo procesija, per kurią nešėme popiežiaus dovanotą Marijos vainiką. Visos iškilmės atrodė maždaug taip: pradžia – bažnyčioje, paskui – karūnų šventinimas prie Marijos paminklo lauke, procesija su labai daug pasipuošusių mergaičių, bažnytinių vėlia-

vų, kaip jau minėjau, taip pat ir tautinių trispalvių...

Per Mišias po Evangelijos Sladkevičius užkabino karūnas. Pamenu, kaip pirmąją pasistiebęs jam padavė kun. Aliulis. Kardinolas tada jau buvo garbaus amžiaus, o paveikslas – aukštai pačiame presbiterijos centre. Kūdikėlio Jėzaus galvutė – dar prieinamame aukštyje, o norint pasiekti Švenčiausiosios Mergelės veidą, reikėjo aukštai iškelti rankas. Vasara, tvankuma... Nelengva nei vainikuojančiajam, nei susirinkusiems. Per Mišias – ypač gražios giesmės, iškilmingi maldavimai. Pabaigoje – Marijos litanija ir Vainikavimo akto pasirašymas bažnyčios viduje. Po visų sveikinimų ganytojams dar sugiedota tautiška giesmė. Ir jaunimas sugiedojo atskirą sveikinimą su žodžiais Marijai: „Nepalik, nepalik niekada, mus nuvesk į laisvą rytą...“ Netikėjome dar tada, kad jau 1989 m. atgausime Vilniaus katedrą...

Tikinčiųjų buvo labai daug. Žinia apie vainikavimą keliavo iš lūpų į lūpas, nors kitose bažnyčiose niekas neskelbė. Bijojau. (Vėliau „Jaunimo gretose“ bus išspausdinta, kad buvo susirinkę 60 tūkstančių.) Visos kapinės pilnos žmonių, bet visi tokie geranoriški, jokių piktumų, jokių nesusipratimų... „Nebausk čia susirinkusių paprastų žmonių, nė vienos skylutės nedurk techniniame talone, – Dievas jums atlygins“, – buvau prašęs Grigaravičių. O tas labai nustebęs liko, kad tiek žmonių, ir nė vienos avarijos. Sakė, kad porai gal ir derėjo baudą skirti, tokie labai jau įžūlūs buvo... „Bet pamaniau, kad tau prižadėjau, ir nenubaudžiau.“ Budėjo ir greitoji pagalba, mano prašymu, paskirta valdžios už dyką. O paskui – jau tik vaisės koplyčioj prie klebonijos, kuriose svečiai stiprinosi dviem pamainomis. Šimtas žmonių už stalo – tokia vainikavimo detektyvo pabaiga.

Tiesa, Pivašiūnų žemės ūkio valgykloje skaniai sau užkandžiavo valdžios lėšomis ir tas beveik pusšimtis Bažnyčių persekioti užverbuotų vyrų (virėjos vėliau

Kardinolas Vincentas
Sladkevičius
vainikuoja Pivašiūnų
Švč. Mergelės Marijos
paveikslą popiežiaus
Jono Pauliaus II
karūnomis.

Kauno miesto muziejaus
1988 m. nuotrauka

tai patvirtino)... Čia miniu tai tik dėl to, kad jaunoji karta ir mes patys atsisvirtume pagundai romantizuoti arba selektyviai prisiminti praeitį ir visus be išimties traktuoti kaip istorinio laiko aukas. O juk Bažnyčia pirmiausia moko atsiliepti į savo sąžinę ir rinktis tiesą. Tą pat skelbia ir Lietuvos globėjas šv. Kazimieras: „Geriau mirti, negu susitepti.“ Šio tiesos troškimo Lietuvos tautai ir linkiu.

Neilgai trukus kartu su seserimi Asta iš Švč. Jėzaus Širdies tarnaičių kongregacijos surašėme maldele. Išsakiau viską, ką norėjosi išreikšti, o ji sudėliojo tai patrauklia kalba. 1989 m. gruodį per Kūčias šios maldos juodraštį parodžiau vyskupui Juozapui Matulaičiui: „Ar galima pradėti skaityti?“ Vyskupas leido. Su šiuo aprobuotu tekstu atspausdinome Pivašiūnų Marijos paveikslėlių. Tačiau nėra jokios abejonės, jog Ji, Pivašiūnų Marija, ir be vainikavimo *visada* traukdavo žmones savo mistika, savo nuoširdumu. Žmonės vis rinkdavosi ir rinkdavosi prie to paveikslo... Prieš Mišias, kaip „Pulkim ant kelių“, būdavo giedama giesmė Pivašiūnų Marijai (šiai giesmei jau koks šimtas metų...). Tikrai didžiuliai būriai žmonių eidavo keliais aplink bažnyčią, kaip Šiluvoj, galima sakyti. Prieš Mišias ir kitu laiku, visą vasarą taip.

Daug nuostabių pagijimų būta, kaip liudija ir votai. Daug malonių gauta per vaikus: vieniems jie pasveiko, kitiems pagaliau gimė. Deja, kuo didesnis pagijimas, tuo mažiau žmonės norėdavo tai liudyti. Spausdinto, užrašyto žodžio baimė – mūsų istorijos dalis... Todėl ir pagijimų bei votų dovanojimo intencijų nepavyko registruoti: visi bijodavo tų užrašymų, nieko kunigėliui išvis nepasakydavo arba tik puse lūpų prasitardavo. Tik nešdavo votus kaip padėkas, ir tiek. Kai kuriuos aš pats kabindavau, bet būdavo ir slapčia atnešamų ir pakabinamų kokių aukso žiedelių, kuriuos dar ne iškart ir pastebėdavai.

Viena moteris atnešė naują komuninę taurę. Yra auksinių, sidabrinių širdelių. Žiedus, karolius atnešdavo. Vienus, labai prašė, pakabinom prie Marijos. Įvairių fizinio pasveikimo malonių žmonės patirdavo: dėkojo, kad kojos pagijo, ir net – kad regėjimą atgavo. Bet... visų nuostabiausias, svarbiausias dalykas yra, kai nuo žmogaus širdies akmenys nusimeta, kai dvasios srity pagyja. Tai yra didžiausi dalykai. Būdavo, atsiverčia tikėjime, ir paskui su visa šeima atvažiuoja pasimelsti, padėkoti prie Dievo Motinos. Man atrodo taip: kas ko prašė, visi gavo.

Kad vaikų susilaukdavo žmonės, kurie neturėdavo, – jau sakiau. Atvažiuo kartą iš Kau-
no keturios jaunos šeimos: trys – gydytojų,
viena – inžinierių. Palydėjau į bažnyčią, pasi-
meldėm. Paskui sakau, dabar sukalbėkim Mari-
jos litaniją, kad jums Dievas dar po vieną vaiką
 pridėtų. Aišku, tada visi pasišypsojo, bet paskui
trys šeimos ir susilaukė po vieną naujagimį, o
ketvirtoji – net dviejų. Tik po metų ir sužino-
jau, kai atvažiuo krikštyti... Du, rodos, pats ir
krikštijau, o atvažiuo tai visi su visais vaikais.

Tikrai įdomu, kad daug malonių su vaikais ir šeima susiję. Viena mergaitė
praregėjo, kita pasveiko nuo epilepsijos. Labai pavyko širdies operacija tokiam
berniukui (dabar jau jis pats gydytojas). Tą operaciją atlikęs Vytautas Jonas Sir-
vydis prieina prie mamos ir sako: „Kokioj bažnyčioj meldeisi, kad taip lengvai
padariau operaciją, nors atrodė, kad reikės dviejų, o užteko ir vienos?“

Kadaise, kai atvykau į Pivašiūnus, svarbiausi čia būdavo dveji atlaidai. Žolinė
rugpjūtį ir Šilinė (Švenčiausiosios Mergelės Marijos Gimimo) rugsėjį. Kol Šili-
nės atlaidų tradicija nebuvo atgijusi Trakuose, mes labai iškilmingai švėsdavo-
me rugsėjo 8-ąją. Dabar dažniausiai jie ir vadinami „Trakinės“ atlaidais. Žodžiu,
tradicijas reikia ir kurti, ir palaikyti. Be gero organizavimo ir atsidavimo nebūtų
atgijęs pamaldumas ir Trakuose.

Man pradėjus klebonauti, Žolinė Pivašiūnuose būdavo švenčiama 1–3 die-
nas. Iš pradžių net ne visi parapijiečiai ateidavo į atlaidus. Tik jau vėliau net ko-
lūkio pirmininkas leisdavo tomis dienomis nedirbti... O paskui nežinia iš kur
kilo mintis pradėti švęsti Ėmimo į dangų aštuondienį. Kun. doc. dr. Pranciškus
Tamulevičius atostogavo Pivašiūnuose kelias vasaras iš eilės, ir aš, nutaikęs progą,
paklausiau jo, ar nebūtų galima tai daryti? Iš karto neatsakė nieko, bet paskui
pratarė: „Gal, žinai, bandyk.“ Ir ėmėme švęsti aštuondienį per Žolinę be jokių
ten leidimų, be nieko... Melstis žmonių ateidavo po vieną, po du, kartais ir nė
vieno nebūdavo, bet tai tik pirmais metais. Antrais metais jau susirinkdavo dau-
giau, nes daugiau tikinčiųjų sužinodavo. Per tą aštuondienį kalbėdavom rožinį,
išstatydavom Švenčiausiąjį ir rengdavome adoraciją prieš Mišias. Po Mišių – pro-
cesija. Visa tai jau vykdavo apie 1985–1986 metus.

1987 m. žmonių ėmė daugėti, ir mes nesiliovėm rengti aštuondienio, kad
ir sunkiai, nerasdami kunigų. Oficialiai jų niekas neskirdavo pagalbon, todėl

Žolinės atlaidai.
Zitos Stankevičienės
1990 m. nuotrauka

Mišias aukodavom daugiausia vakarais. Tada kiek pajėgdami atvažiuodavo į talką kunigų iš Daugų, Alytaus, Butrimonių ir Dusmenų, (kiek mažiau iš tolimesnio Onušio), o pradžioje ir jų nebūdavo. Galima sakyti, kad aštuondienio praktika galutinai įsitvirtino po vainikavimo. Kiek naujų žmonių, kiek piligrimų pasipylė! Žinoma, daug čia prisidėjo Sladkevičiaus dėmesys ir rūpestis. Jis iš tikrųjų labai mylėjo Pivašiūnų Mergele ir dažnai ją lankė. Jis be paliovos kartodavo, kad Marijai turime dėkoti už tai, jog lietuvių tauta ištvėrė priespaudą, jog vis dažniau spaudoje pasirodo tiesos žodis. Jis nesiliovė kartojęs: „Istorija rodo, kad niekam ir niekad laisvė nebūna padovanojama, bet [...] žmonės ir visuomenė turi patys imti elgtis kaip laisvi.“³⁴

Pivašiūnai tapo atgijusia Dzūkijos dvasine sostine. Vis daugiau žmonių susirenkant per atlaidus, eini, būdavo, per šventorių, ir tiesiog apima palaima: visų žvilgsniai pamaldūs, visų nuotaika gera. Marija mokėjo ir moka sukviesti ir paguosti tuos žmones. Ir vis dar guodžia Ji, Nuliūdusiųjų Paguoda.

Užrašė RŪTA LAZAUSKAITĖ

Kardinolo kurjeris

*O Marija Pivašiūnų,
Nusidėjėlių gynėja,
Vėsk į dangų, būk pas Sūnų
Teismo dieną užtarėja!
Ten per amžius Ją regėsim
Ir kaip Motiną mylėsime.*

Klausydamasis šios giesmės, menu tą 1988 metų dieną, kai su bičiuliu, Vilniaus universiteto docentu Leonu Petravičiumi buvau atvažiavęs į Pivašiūnų Dievo Motinos atlaidus. Tada netikėtai buvau tapęs dabar jau a. a. kardinolo Vincento Sladkevičiaus kurjeriu. Mat anuomet jis (bene, kaip pats minėjo, su atsistatydinimo prašymu) buvo nuvažiavęs pas popiežių. Atvykusiam tada dar iš po raudonųjų padu kenčiančios tėvynės kardinolui Šventas Tėvas Jonas Paulius II rengė dovaną – auksinę karūną Pivašiūnų Dievo Motinai. Tačiau kardinolas, Vatikane susitikęs su karūną kuriančiais meistras, sužinojo, kad iki jo išvažiavimo į Lietuvą toji dovana nebus baigta. Kadangi gyvendamas pas monsinjorą Vytautą Kazlauską, tuo metu vadovavusį Vatikano radijo lietuviškųjų laidų redakcijai, kartas nuo karto koridoriuje ar prie stalo susitikdavau su kardinolu arba ilgokai pasikalbėdavau su juo kambaryje, jis paprašė, kad aš, grįždamas iš Romos namo, užbaigtą karūną parvežčiau. Atsakingi Vatikano pareigūnai, išgirdę, kad karūną Lietuvon galės pargabenti Vilniaus universiteto dėstytojas, sutiko su tokiu pasiūlymu. Kardinolas mane patikino, kad prie dovanos bus pridėti specialūs laišukai su reikiamaisiais antspaudais ir sutvarkyti visi sovietinio režimo metais būtini formalumai.

Tada Italijoje pabuvau gal tris keturias savaites ilgiau už kardinolą. Gerojo monsinjoro Kazlausko dėka aplankiau Kaprio salą, apvažinėju Pizos, Milano, Florencijos, Neapolio ir kitus miestus, pamačiau Romoje katakombas, koliziejų, didžiuosius muziejus ir katedras, aplankiau Tivolį, Kastelgandolfą, Fraskatį

ir, gyvendamas pas Šv. Ritos vienuolijos seseris, net šauniai pasimaudžiau Italijos pajūryje. Tačiau svarbiausias mano rūpestis tuo metu Romoje buvo ne turistinės kelionės ir kasdien besikaupią neužmirštami įspūdžiai iš Amžinojo Miesto (pirmą kartą per šitiek metų buvau išvažiavęs į tikrąjį užsienį!) ir visos gražiosios Italijos, pasak italų, *bellissima Italia*... Kaip tik čia išgyvenau neapsakomą nesėkmę ir kartu didelį išmėginimą. Žinodamas, kad tuomet dar atidžiai saugomą SSRS sieną kirsti bus sunku, jėzuitų provincijolas tėvas Jonas Danyla tarėsi su manimi, kaip iš Lietuvos išgabenti trumpą lotyniškai rašytą laišką. Jame buvo rašoma, kad Vilniaus universiteto dėstytojas Kazimieras Ambrasas pagrindinėje seminarijoje yra išklausęs visus filosofijos bei teologijos kursus ir yra tinkamas gauti kunigystės šventimus. Todėl jėzuitai prašo Romoje įšventinti jį į kunigus. Šį ant mažo popierėlio surašytą tėvo Danylos laiškėlį rūpestingai įsukęs į cigaretę ir įdėjęs į „Prima“ pakelį, tarp kitų dovanoms įsidėtų rūkalų drebančia širdimi vežiausi į Maskvą, ir man šiek tiek atlėjo tik tada, kai išvyniojau jį Gregorianumo universitete ir parodžiau vienam profesorui. Taigi svarbiausias mano rūpestis kelionėje į Italiją buvo kunigystės šventimai, baigus pagrindinę kunigų seminariją, kuriai anuomet vadovavo Lietuvos jėzuitų provincijolas tėvas Danyla. Deja, garsiojo universiteto profesorius tuo laiškeliu mažai domėjosi. Man ne tik neleista priimti šventimų (o monsinjoras Kazlauskas jau buvo taip apsidžiaugęs, galėsiąs surengti man slaptas primicias katakombose ir išlydėti Lietuvon jau kaip kunigą!), bet ir prasitarta, jog aš nesąs tinkamas būti kunigu. Dėl šių skaudžių žodžių nepaprastai krimsdamasis, nusiminęs ir sopama širdimi važinėju tada po gražiąją šalį, kuri, nors ir šviečiant kaip visada labai dosniai ir nuostabiai šio krašto saulei, man atrodė liūdno ir ūkanota.

Gerei, kad mane ne tik kiek mokėdamas guodė monsinjoras, pas kurį gyvenau tas visas įspūdingas dienas, bet kartu ir stiprino būsimas slaptasis mano kelionės uždavinys – parvežti Pivašiūnų Švč. Dievo Motinai Marijai auksinę karūną. Gavęs ją iš Vatikano pasiuntinio, slapčia savo kambaryje nejučiomis ašarodamas meldžiausi: „Marija, per gerojo monsinjoro rūpestį mane atvedusi prie savojo Sūnaus Kristaus Vietininko kojų į Amžinąjį Miestą, nejaugi neleisi man tapti savo tarnu? Globok ir saugok mane ligi paskutinio atodūsio ir padėk, laimingai parvežus šią Tavo karūną į Tėvynę, būti tuo, kuo rengiausi tokiomis sudėtingomis sąlygomis, saugumo stropiai sekamas, penkerius metus būdamas tėvo Danylos žinioje! Dėkoju Tau, Dangaus, Žemės ir mano nemariosios sielos Karaliene, Motina ir Užtarėja...“

Pivašiūnų
Švč. Mergelės
Marijos Nuliūdusiųjų
Paguodos paveikslo
vainikavimo aktas.
1988.

*Pivašiūnų parapijos
archyvas*

Svetingasis monsinjoras Vytautas Kazlauskas ne tik aprodė man Vatikano radiją, nuostabiuosius Vatikano sodus, biblioteką, muziejų bei supažindino su radijo darbuotojais, bet ir nusivedė ten, kur gyvena romiečiai jėzuitai. Prie jų rūmų fotografuodamasis nė nepagalvojau, kad ir man čionai dar teks trejus metus pagyventi.

Pagaliau mielojo sūduvio monsinjoro nulydėtas į Fjumičino oro uostą, atsisveikinau su juo ir pamojavau raudoniems Romos stogams. Po pustrėčios valandos atsiradau Maskvoje ir patekau į smalsaus muitininko rankas. Jis gal visą valandą mane klausinėjo, ką čia vežu ir kokių tikslų, paėmęs paveiksliukų pakelį, bemaž po vieną juos išžiūrinėjo, kiekvieną daikčiuką iščiupinėjo, o jau paketą su karūna vartė iš visų šonų, vis pakraipydamas galvą ir be perstojo vis to paties enkavedistiškai klausinėdamas: iš kur, kaip, kieno čia parašai, kas davė, kur vežu ir kam visa tai reikalinga?.. Priekabasis muitininkas privarė mane ligi devinto prakaito, krėste iškratęs visus mano skudurėlius ir asmeniškų daiktelių, būtinus kiekvienoje kelionėje. Galų gale dėliodamas prieš rentgeną paketą, lyg kokią atlaiką su visokiais perspėjimais ir pagrasinimais grąžino man į rankas. Tačiau ta ligi alpulio įgrisusia tikrinimo procedūra viskas dar nesibaigė. Iškart po to veždamas mane į miestą, taksistas siūlė ir panelių, ir kitokių malonumų, kad tik sutikčiau padovanoti jam kepurę ar ką nors iš užsienio. Dievui dėkui, kad jis manęs nenudaigojo ar nenugabeno nežinoma kryptimi. Vos spėjęs atsirasti prie Baltarusijos stoties, iš kurios traukiniu turėjau važiuoti į Vilnių, susiradau kažkokį apleistą sandėlį, tučtuojau persirengiau kitaip, kur kas paprasčiau, aptrintais

parėdais. Mat su anais lininiais, nors ir pigiais, bet labai gražiai atrodančiais itališkais skudurėliais apšepusioje socializmo sostinėje jaučiausi labai nejaukiai, daug kieno smalsiai apžiūrinėjamas.

Šiaip taip atidaviau į stoties saugyklą savo lagaminą, išėmęs supakuotą Mergelės Marijos karūną, kad jos kur nors bagažinėje ar nakvynės vietoje nepavogtų. Nedrįsdamas ieškotis viešbučio, norėjau susirasti pažįstamą karaimą Genadijų, tuometinį SSRS rašytojų sąjungos sekretorių. Jis gyveno užmiesčio viloje keliasdešimt kilometrų nuo Maskvos. Nepaisydamas atstumo ir vėlyvo meto, vargais negalais, jau nakčia klaidžiodamas per tamsius miškus ir klausinėdamas ieškojau Medžiotojų gatvės. Po vidurnakčio, kuprinėje ant pečių nešdamasis brangųjį krovinį, šiaip ne taip persiropščiau per aukštą medinę sutrešusią rašytojų poilsiavietės tvorą, prisižadinau bičiulį karaimą. Tas, nors ir mieguistas, visiškai be jokio suirzimo įsileido mane į namus ir dar pavaišino arbata. Rytą atsiveikinęs ir palikęs šeimininką toliau atostogauti, išvažiavau atgal į raudonosios imperijos sostinę, kad spėčiau į vakare išvažiuojantį traukinį. Jame irgi vis krūpčiojau, kad tik man užmigus kas nors nenugvelbtų brangaus krovinio. Vos pasiekęs Vilnių, tą pačią dieną, neužsukdamas į savo butą (mat jame ne tik slapta būdavo daromos kratos, bet ir aptikdavau kažkokių radioaktyvių medžiagų pėdsakus, nuo kurių rytais skaudėdavo galvą ir visą dieną vaikščiodavau tarsi apgirtęs) vertingąjį nešulį nugabenau kardinolui į Kauną, – ir tik tada galėjau atsipūsti...

Netrukus po kelionės, t. y. „1988 m. rugpjūčio 14 d. kardinolas Vincentas Sladkevičius paveikslą vainikavo popiežiaus Jono Pauliaus II dovanota karūna ir suteikė Nuliūdusiųjų Paguodos titulą. Nuo to laiko kiekvieno mėnesio 15 dieną maldininkai iš visos Lietuvos susirenka pagerbti Pivašiūnų Nuliūdusiųjų Paguodą ir paprašyti Jos dangiškos globos ir užtarimo“, – taip rašoma Kaišiadorių vyskupijos kurijos 2004 m. išleistame lankstinuke...

Kaip šiandien prisimenu tą rugpjūčio keturioliktąją. Žmonių prisirinko daugybė. Tačiau man kažkodėl buvo neramu. Norėjau visą šią iškilmę aprašyti ir kaip nors slapčiomis perduoti Vatikano radijui, bet jutau, kad automobiliu atvažiavęs į Pivašiūnus, esu sekamas. Todėl rašyti reportažo išvažiavau į mišką, o ten bematant dviračiu prisistatė seklys ir visą laiką stebėjo, ką aš ten viduje su rašomąja mašinėle veikiu. Grįžęs iš miško su jau parašytu straipsniu, neberadau bendražygio docento, todėl po bergždžių dviejų trijų valandų laukimo teko vienam, labai liūdnam ir alkanam, važiuoti į Vilnių. Gerai, kad po trijų dienų nuvykusį į Skaistgirį mane kartu su būsimu Šlienavos klebonu ir garbės kanauninku Vytautu Vaičiūnu tuščioje bažnyčioje vakarop arkivyskupas Julijonas Steponavičius

išventino į diakonus, o kitos dienos gaidgyste jau buvome kunigai. Šitaip buvo išklausytas mano prašymas Mergelei Marijai. Dėkui Dievui ir Jai!

Šešiolikai metų praėjus, klausiausi Pivašiūnuose choro, pučiamųjų orkestro iš Alytaus, tačiau negirdėjau vieno giedotojo, palikusio neišdildomą įspūdį anuomet, kai kardinolas, sunkiai sunkiai pasilypėjęs ant nepatogios lentos, segė Mergelei Marijai naująją karūną. Už bažnyčios durų gal kelias valandas visu balsu giedojo toks elgeta. Gaila, kad tada neturėjau nei diktofono, nei magnetofono. Dabar jau buvau atsivežęs, bet, deja, niekur nebesigirdėjo to balsingojo elgetos, iš atminties gal kelias valandas eiliuotais posmais giedojusio Lietuvos istoriją nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Kaip gaila, kaip gaila... Tatai buvo tarsi mūsų epas, tarsi lietuviškoji *Nibelungų* giesmė, tarsi lietuviškasis *Tristanas ir Izolda*, tarsi mūsų meisterzingeris ir menestrelis...

Motina, kuri laukia kiekvieno

Šiomet švenčiame didelę Lietuvai sukaktį – Pivašiūnų Marijos paveikslo vainikavimo 25-metį. Anuomet, 1988 metais, ši diena buvo kupina ypatingo žmonių džiugesio: juose brendo laisvos Lietuvos idėja, ir Jono Pauliaus II dėmesys Pivašiūnų šventovei šį jų širdžių siekį taikliai atliepė. Į vainikavimo iškilmę susirinko daugybė žmonių, ir kiekvienas iš jų buvo labai skirtingai, labai įvairiai sovietų režimo atitolintas nuo Bažnyčios. Tačiau tą dieną visų jų akyse degė išsivadavimo viltis, skambėjo padėkos giesmės ir laisvės prašymai Marijai, – net ir šiandien sieloje gera prisiminus, kad tokia žmonės suartinusi diena buvo ir kad lietuvių maldavimai buvo išgirsti.

Pivašiūnai – nuo seno lankoma, gausius piligrimų būrius sutraukianti šventovė. Paveikslas garsėjo kaip dosnus malonėmis, todėl ir rinkosi žmonės šeimomis, pėsti ir važiuoti, prie Švenčiausios Mergelės Marijos su Kūdikiu kojų. Ypač daug tikinčiųjų suplūsdavo atlaidų švęsti. Prie šventovės išgarsinimo prisidėjo ir žmonės. Pirmiausia – benediktinų vienuoliai, atvykę čia XVII amžiaus pradžioje ir įkūrę parapiją. Mūsų laikais – kardinolas Vincentas Sladkevičius, kuriam prieš ketvirtį amžiaus teko garbinga Pivašiūnų Motinos su Kūdikiu vainikavimo pareiga, kuris dažnai pabrėždavo, kad būtent Marijai turįs būti dėkingas už savo gyvybę, už sveikatą ir ypač už kunigystės dovaną. Jis ragindavo melstis Marijai, mėgdavo vadinti ją naujaip, netikėtai – „Negalimų dalykų Motina“. Jis nesiliaudavo kartojęs, kad nė vienam, kol jis dar gyvas, ne per vėlu atsigręžti į dangiškąją Motiną: kaip anksčiau, taip ir dabar, kol yra žmonių šioje žemėje, tol jų sieloms

reikia Nuliūdusiųjų Paguodos suraminimo, palaikymo, kantrybės pamokų.

Būtent širdies paguoda nuo seno garsėja Pivašiūnų Mergelė, šis kreipinys įrašytas didžiojo altoriaus šone; kard. Sladkevičius šiam titului neliko abejingas, pasirinko jį ir vainikavimo dieną oficialiai patvirtino. Popiežiaus palaimintosios karūnos iš dalies buvo tik atsakas į tikinčiųjų veiklą garbinimą, tik jo įvertinimas, tad minėtinas ir paprastų žmonių gausaus paveikslas

lankymo, aktyvaus pamaldumo indėlis: malonės siunčiamos, kai esama karštai jų prašančiųjų. Mažo miestelio (koks šiandien yra Pivašiūnai) širdis – Švenčiausioji Mergelė. Būtent Marijos trauka bei artumas – mano paties irgi patirtas vaikystėje – yra ta didžioji priežastis, dėl kurios šiemet švęsime vainikavimo jubiliejų.

Dievo Motina guodžia žmones ir kviečia juos arčiau dangaus, savo Sūnaus link. Taip, Marijos globojami, žmonės pradeda savo dvasinę kelionę; bent jau manoji prasidėjo tikrai čia. Esu kilęs iš Perlojos, todėl pati pirmą mano kelionę buvo būtent į Pivašiūnus. Vaikystės prisiminimai žmogaus gyvenime ypač reikšmingi; negana to, anuomet ir pats važiavimas, pati ruoša buvo savaip reikšminga. Todėl taip ryškiai, taip gerai pamenu kelionę su tėvais į atlaidus, pamenu garsųjį paveikslą; man, vaikui, didelį įspūdį dar paliko pats bažnyčios kalnas, žmonių gausa.

Labai didele garbe ir man suteiktu pasitikėjimu laikau pareigą rūpintis visais čia apsilankančiais maldininkais, trumpesnio ar ilgesnio kelio piligrimais, kurių netrūksta šiandien, kai Pivašiūnų šventovė įtraukta į Jono Pauliaus II piligrimų kelio (patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės) maršrutą. Pasigrožęję bažnyčia ir pasimeldę, piligrimai gali pasivaikščioti po šventorių, pasidairyti į senus ir vertingus kapinių paminklus, aplankyti medinę koplyčią pakalnėje, greta jos – ir senąjį klebonijos pastatą. Bažnyčią supa labai graži gamta. Tai ir Pivašiūnų piliakalnis, Ilgio ežeras, Balandiškių pilkapis prie Sudvariškių, prancūzų kapavietė (1812 metų), Gineitiškių Odinių dvaro terasinis parkas, daug gražių ežerų pakeičiui į Trakus. Turint laiko, Pivašiūnų apylinkėse galima daug ko atrasti.

Šiaip ar taip, 1988 m. Marijos paveikslą vainikavus popiežiaus palaimintomis karūnomis, miestelio gyvenimo istorijoje atsivėrė nauja, platesnė perspektyva: šventovė tapo dar didesniu tikinčiųjų traukos centru, ir jau ne vien Lietuvos miesteliu matuojant. Kasmet radosi naujos, geros iniciatyvos, tobulėjo rengimasis

atlaidams, Žolinė pradėta švęsti aštuonias dienas. Būtent apie 1988 m. bažnyčios šventoriaus įkalnėje pastatytos Rožinio džiaugsmingųjų slėpinių stotys, iš ažuolo išdrožtos vietos tautodailininko Algirdo Judicko. Tuo laikotarpiu parapijos kaimuose pastatyta apie dvidešimt šio kūrėjo kryžių. Tebėra išlikusi graži tradicija žmonėms susirinkti ir pasimelsti prie kaimo kryžiaus.

Prieš paskiriamas į Pivašiūnus pirmus kunigystės metus ėjau vikaro pareigas Kaišiadorių katedroje. Teikiau sakramentus, dirbau su vaikais bei jaunimu, buvau užimtas vien sielovada. O po to, 1994 metais, atsidūriau labai svarbioje ne tik vyskupijos, bet ir visos Lietuvos vietoje – Pivašiunuose. Atgavus Nepriklausomybę, paliovus persekioti tikinčiuosius, dalis tautos jau gręžėsi į Bažnyčią, buvo justi pagyvėjimas tikėjime. Tačiau kartu tai buvo labai keista situacija, keistas laikas: atvažiavęs visa, kas sena, radau sužlugdyta, o nauja dar nesukurta. Kolūkio nelikę, technika išgrobstyta. Žmonės be darbo. Valdiško transporto – lyg nebūta; per laidotuves žiemą nėra net kam kelio nuvalyti. Ryšio priemonių taip pat nedaug. Ką jau kalbėti apie tai, kaip buvo sudėtinga įsigyti naujų liturginių reikmenų, bažnytinių drabužių.

Paskyrimą gavau balandžio 25 d., atvykau perimti parapiją gegužės 9 d. Drąsu tikrai nebuvo. Tačiau, matyt, Dievo Apvaizdos jau taip buvo patvarkyta, kad tuo metu Kaišiadoryse mes buvome organizavę jaunimo kelionę į Taizė, ir aš buvau vienas jos vadovų. Vyskupui pranešus, kad aš skiriamas į Pivašiūnus, sunerimau, kad sužlugęs kelionė. Tačiau pavyko viską suderinti: perėmus parapiją, iš karto gavau kunigo Jono Kaušylos sutikimą mane pavaduoti. Taigi galėjau vykti į Prancūziją, o čia – ne tik Taizė, bet ir Lurdas! Kaipgi, būnant Prancūzijoje, neaplankyti Lurdo?! Į jį pirmiausia ir nuvažiuom. Atvykom naktį, ypatingą įspūdį paliko malda naktį prie grotos. Į Taizė vėlavome parą, bet mums jau buvo nesvarbu. Kaip Lurde Marija stiprino Bernadetą jos išbandymuose, taip ir mums tai buvo nuostabus prisiglaudimas prie mylinčios Marijos širdies: į Pivašiūnus po dviejų savaitių grįžau labai padrąsintas.

Iškart prasidėjo rengimasis Žolinei. Nebuvo lengva (atlaidams ruoštis yra tekę ir iki ryto, nuolatiniai talkininkai tai žino ir ne kartą yra patyrę), bet ir ne taip sudėtinga, kaip kitais – 1995-aisiais metais – mums nusprendus išeiti Žolinės Mišių aukoti į šventorių. Vasaros karštos, bažnyčioje daug žmonių, tvanku ir trošku. O lauke papučia vėjelis, po medžiais – pavėsis. Tačiau susidūrėme su techniniais iššūkiais. Pirmiausia, nėra įgarsinimo – nėra atlaidų. Taip pat prireikė pakylos su stogeliu, apsaugančiu lauko altorių lietaus atveju. Pamenu, turėjome tą priedangą nuo lietaus, bet tik iš dažyto kartono. Beje, įdomus sutapimas, į kurį tikintieji

atkreipia dėmesį: nuo 1995 m. Žolinių iškilnę švenčiant lauke, nė vieneriais metais nelijo. Iš ryto, ar popiet – taip, bet šv. Mišių nė kartą lietus nesutrukdė. Kone stebuklas įvyko ir 2008 m., kai likus savaitei iki atlaidų, praūžė škvalas. Žolinės šventimui jau viskas, išskyrus bažnyčios papuošimą, buvo paruošta. Ry tą po audros – elektros nėra, visi keturi keliai užversti išguldytais medžiais – nepraeisi ir nepravažiuosi. Bėgom žiūrėti, kiek nukentėjusi bažnyčia, – net nėra kaip prieiti. Tas įvykis iki šiol man atima žadą kiekvieną kartą, kai tik peržiūriniu nuotraukas. O juk nukentėjo tada tik šarvojimo namelis pakalnėje! Mediniam šventovės pastatui nieko neatsitiko ir pernai, kai žaibas trenkė į varpinę. (Deja, tą kartą sudegė nepigus 2008 m. įrengtas elektra valdomo varpo mechanizmas.)

Žmonių bažnyčiose daugėjo, bet buvo justi tam tikras ateinančiųjų susikaustymas. Šis naujasis religingumas be konteksto, be tradicijos tęstinumo būdavo pastebimas net smulkmenose. Pavyzdžiui, į atlaidus atvažiuodavę susidomėję žurnalistai nežinodavo nei kaip tiksliai pavadinti Mišių dalis, nei kaip kreiptis į aukštuosius dvasininkus. Jie nežinodavo net dalyvaujančių vyskupų pavardžių, todėl užpildavo mane būriais pačiu netinkamiausiu metu – po iškilmingų Mišių, kai turėdavau dar ir pareigą pasirūpinti garbingaisiais svečiais. Atsidūręs lyg tarp dviejų ugnių, bandydavau spėti visur, bet žurnalistai nelabai mane suprasdavo.

Taigi tokios šventovės parapiniame gyvenime svarbūs du dalykai, reikalaujantys iš esmės skirtingų įgūdžių. Tai sielovada ir viešieji ryšiai, rūpinimasis informacijos sklaida. Man atvykus, artimi kontaktai su žiniasklaida dar nebuvo užmegzti. Pamažu viskas gerėjo, aktyvėjo, ir vėliau jau telefonu informuodavau žiniasklaidą, kokia tvarka vyks pamaldos, kokie renginiai numatomi ir kas dalyvaus. Buvo viena tokia „Eltos“ žurnalistė, kuri visada teiraudavosi, ar lankysis Žolinėje kardinolas Sladkevičius, ir tuomet tai paskelbdavo net išeivių spaudoje. Kardinolą kviesdavo Kaišiadorių vyskupas, ir kiek tik leisdavo sveikata, jis visada atvykdavo, kaip ir anksčiau, dar tebebūdamas vyskupu. Kardinolas Vincentas Sladkevičius, vainikavęs Švenčiausiosios Mergelės atvaizdą, Pivašiūnams rodė iš tiesų ypatingą dėmesį: „Koks vaikas nevažiuotų pas savo Motiną...“ – sakydavo jis.

Tiesioginės Mišių transliacijos iš Pivašiūnų prasidėjo vėliau. Jos labai išgarsino Žolinės atlaidus, nes jie būdavo anonsuojami jau savaitę prieš transliaciją. Tiesioginės laidos įgalindavo nepajėgiančius atvykti tikinčiuosius jungtis maldos vienybėje. Pradžioje reikėdavo mokytis ir kaip turi atrodyti tas skelbimas apie atlaidus, ir kaip pasiekti, kad jis atsidurtų eteryje (labdaros būdu). Dalis TV ir radijo stočių sutikdavo tai daryti už dyka. Vieneriais metais apie atlaidus

paskelbė visi, kas tik buvo prašyti, net komercinės televizijos kanalai. Tai atsitiko garsiaisiais 2000 metais, kai atlaidai praėjo labai sėkmingai. Ir ruošiasi jiems buvo ypatingai, parengta sudėtinė programa. Dalis šventės numatyta rengti prie ežero, todėl nerimauta, ar žmonės norės dalyvauti, ar ne. Tačiau tuoj po iškilmingų Mišių visi vyskupai ir kunigai iš bažnyčios patraukė tiesiai prie ežero, o žmonės nusekė jiems iš paskos. Ten kiekviena iš

septynių vyskupijų buvo parengusi po atskirą pasirodymą. Ši jubiliejinių krikščionybės metų Žolinė, ko gera, buvo pati gausiausia.

Na, o pirmais metais klebonaudamas, trumpą tekstinį pranešimą apie atlaidų laiką siųsdavau faksu; per vieną dieną Alytaus pašte spėdavau išsiųsti dvidešimt fakso žinučių, dar tiek pat – antrą dieną. Tapo lengviau, kai giminės padovanojo fakso aparatą, ir jau visiškai paprasta – kai atsirado internetas. Palengvėjus informacijos sklaidai, savo ruožtu padaugėjo piligrimų.

2008 m. atlaidai – taip pat jubiliejiniai, minintys 20-metį po Pivašiūnų paveiklo pagerbimo popiežiaus Jono Pauliaus II karūnomis. Nuo tų metų, vyskupo pritarimu, Žolinė švenčiama pagal formaliai nustatytą datą: rugpjūčio 14–22 d. (iš tiesų dar ir šventės išvakarės). Pastoviai, nebekilnojamą datą lengviau įsidėmėti, ir kelionę planuoti gerokai patogiau – ne tik gretimų Lietuvos miestų tikintiesiems, bet ir užsienio maldininkams. Dar vienas laimėjimas – prekybos alkoholiu uždraudimas atlaidų metu Pivašiūnuose.

Atskiros ir labai reikšmingo paminėjimo nusipelnusi bendruomenės dalis – vainikų pynėjos. Jų darbas kruopštus ir pasiaukojantis (rūtų vainikus ne visos gali pinti). Kaip Pivašiūnų, taip ir Eičiūnų, Juncionių, Skraičionių, Kedonių, Mikalavo bendruomenėse yra puikių vainikų pynėjų, rūtų arba ažuolo lapų vainikais išpuošiančių Pivašiūnų šventovę didžiųjų švenčių progomis. Kai kurios moterys dirba šį darbą trisdešimt ir daugiau metų! Sakoma, kad Marija išpildo jų maldomis į vainikus įpintus prašymus...

Dėkojau ir dėkoju už palaikymą ir supratimą Alytaus, Pivašiūnų bei kitų vietovių verslininkams ir gyventojams, visiems susirūpinusiems, kad Žolinės atlaidai vyktų šventiškai ir sklandžiai, o svarbiausia – pamaldžiai. Mes greitai įvedėme vakarinių šv. Mišių tradiciją – visiems tiems, kurie patarnauja atvykstantiems

Pivašiūnų parapijos
jaunimo choras
Sekminių šventėje
Vilniuje.

*Pivašiūnų parapijos
archyvo 2012 m.
nuotrauka*

maldininkams, bet patys dieną negali dalyvauti pamaldose. Kai žinia apie tai pasklido, žmonės pradėjo gausiau rinktis, pavyzdžiui, po darbo iš Alytaus ir kitur. Taip keitėsi Žolinės atlydai.

Iškilmių ruošai ir pačiai vasarai pasibaigus, būna ir ramesnių, „lėtesnių“ mėnesių – nuo lapkričio iki balandžio. Tada Pivašiūnai skendi sniege, eismas lėtėja. Organizacinių rūpesčių būna mažiau, lieka tik parapijos reikalai, ypač ligonių lankymas arba laidotuvės.

Labai smagiai prisimenu tą laiką, kai buvau jaunas kunigas, atkeltas į Pivašiūnus. Į gegužines pamaldas kas vakarą tada susirinkdavo virš trisdešimt jaunuolių. Iš pradžių, nieko nepažinodamas, maniau, kad tai pivašiūniškiai; vėliau patyriau, kad jaunuoliai ateina iš aplinkinių kaimų, pėsti, ne po vieną kilometrą. Tai Marija juos sukviesdavo. Pradėjome draugauti, jungtis į grupelę.

Išryškėjo lyderiai, jie padėjo organizuoti renginius. Jaunimas *augo* visomis prasmėmis, jo gretos pilnėjo. Jo būta įvairiausio, įskaitant ir tokį, kuriam dvasiniai klausimai dar nebuvo iškilę. Tačiau juk esama tik vienos tikros investicijos į Bažnyčią – tai dėmesys ir meilė jaunimui. Pamažu atsirado parapijos jaunimo chorelių šventė per Atvelykį, organizuota vargonininko Algirdo Glovickio ir galiausiai tapusi regionine.

Dar 2009 m. įsikūrė pamaldaus jaunimo grupelė, pasivadavusi „Marijos vaikais“. Nuo to laiko pasikeitė visa karta, tačiau grupelės veiklumas neišblėso. Marijos radijo administracijos paskirtais šeštadieniais vaikučiai ir jaunimas kalba Rožinį su visos Lietuvos tikinčiaisiais. Vadinam juos „angeliukais“ ir džiaugiamės, kad jie apsiprato su tiesioginiu eteriu ir nebebijo: juk vaiko malda – labai graži, paprasta, kalbama iš visos širdelės...

Po Didžiojo šeštadienio pamaldų, paprastai truncančių apie 4 valandas, daug jaunimo ir suaugusių parapijiečių pasilieka bažnyčioje budėti prie Kristaus kapo per naktį. Tai sena tradicija, 1995 m. atgaivinta jaunimo iniciatyva: susirinkusieji gieda, meldžiasi, adoruoja Švenčiausiąjį Sakramentą iki pat Velykų ryto šv. Mišių. Per Velykų vigiliją visas aštuonias psalmes gieda vis kitas jaunas giesmininkas. Primygtinai prašyti neteko nė vieno; jie dalyvauja jaunatviškai veikliai ir noriai, o jų gražus, nuoširdus pavyzdys pritraukia ir kitus žmones.

Taip pat jaunuoliai dalyvauja vyskupijos jaunimo centro renginiuose tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, yra atviri piligrimystei. Jaunimo chorelis 2011–2012 m. giedojo Vilniaus Aušros Vartų Gailestingumo Motinos atlyduose, 2012 m. – Vilniaus Šv. Kryžiaus atradimo (Kalvarijų) parapijos Sekminių atlyduose. 2011 m.

mūsų jaunuoliai pripažinti antrais pagal aktyvumą Kaišiadorių vyskupijoje. Juos telkia ir vargonininkas Glovickis, taip pat dirbantis muzikos mokytoju Pivašiūnų vidurinėje mokykloje. Parapija savo ruožtu bendradarbiauja su mokykla ir seniūnija, kartu rengdama Rugsėjo 1-ąją, Paskutinio skambučio šventę, Vėlines. Jaunimo Mišių liturgijos šventimui kiekvieną mėnesį ruošiasi vis kita vidurinės mokyklos klasė; tai skatina pasitempti ir suteikia galimybę

pasireikšti visiems maldingiesiems vaikams. Džiugu, kad Pivašiūnų vidurinėje mokykloje visi mokiniai lanko tikybą.

Kai miestelis nedidelis, ir žmonių negausu (ką jau kalbėti apie mokinius...), tai viskas tarsi ant delno. Jei kuris parapijietis ar parapijietė aktyvus, tai aktyvus kone visur, visose iniciatyvose ir talkose. Dėl jaunimo kartais net pasvarstau, kur galimybių riba. Ar mes, suaugusieji, ne per daug jį perkrauname, įtraukdami į kultūrinę ir religinę veiklą? (Pavyzdžiui, dainingas Eičiūnų jaunimas dalyvauja ir skautų dainų konkursuose, vyksta į stovyklas, į ateitininkų žiemos ir vasaros akademijas, giedoti į atlaidus ir net laidotuves...) Visada iškilmingos ir ypatingos būna Pivašiūnų procesijos. Čia ir vėl neapsieiname be jaunimo... Procesijų draubūžiai – dailūs, menantys kunigo Antano Černos klebonavimo laikus.

Deja, jaunimo gretos kasmet retėja, baigusieji mokslus palieka Pivašiūnus. Tokia jau kaimo specifika: užaugini kartą, išlydi ir vėl augini naują. Tačiau tas tebesantis, tebeaugantis Pivašiūnų jaunimas – tikrai labai veiklus, mielai dalyvaujantis parapijos gyvenime, liturgijos šventime, skaitantis Šv. Rašto skaitinius, kalbantis Rožinį, savarankiškai giedantis psalmes ir litanijas.

Pivašiūnų parapijoje daug pastatų, ir jų būklė kelia daug rūpesčių. Gaila, kad senosios klebonijos namas vis dar nesuremontuotas. Šventovės pakalnėje yra koplytelė. Tokia medinė architektūra ne tik degi, bet ir trapi. O juk Pivašiūnų šventovės istoriją ypač lydi gaisrai ir atstatymai, kaip manoma, per tai pražuvo ir istoriniai šaltiniai. Tačiau išliko padėkos ženklai, votai, kurių vis daugėja. Pas Nuliūdusiųjų Paguodą žmonės keliauja, pirmiausia vidinių poreikių vedami. Bet kartu ateina padėkoti, nes ką gi kita liudija votai, jei ne prisirišimą ir dėkingumą?

Marija pati *užkalbina*, tad mums – kunigams, katechetams ir savanoriams, – lieka tik uoliai patarnauti Pivašiūnų Dievo Motinos svečiams, nuolankiai nešti

Rožinio maldos
tiesioginė transliacija
per Marijos radiją iš
Pivašiūnų šventovės.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

žinią apie ją. Kartais ta žinia – gal tik trumpi nurodymai, kaip čia atvykti ir išvykti, bet juk tai labai reikalinga! Tokiems žemiškiems reikalams tvarkyti 2010 m. įsisteigė „Pivašiūnų piligrimų centras“. Tai viešoji įstaiga, kurioje, derinant turizmą ir tikėjimą, siekiama skatinti piligrimystę ir kurti reikiamą infrastruktūrą. Geros sąlygos labai palengvintų maldininkų priėmimą, deja, tam trūksta šiuolaikiškai aprūpintos materialinės bazės. Sovietiniais laikais klebonija (kultūros paveldo objektas) buvo nacionalizuota su visu pastatų kompleksu, todėl neprižiūrima labai nukentėjo. Maždaug tik prieš dešimtmetį naujai pastatytos sienos, uždengtas stogas ir įstatyti langai. Čia galėtų įsikurti svečių namai ir pats „Pivašiūnų piligrimų centras“...

Kadaise atvykęs į Pivašiūnus, radau gerokai padirbėta monsinjoro Vytauto Kazimiero Sudavičiaus. Jo būta iniciatyvaus klebono (prie jo vainikuota Mergelė Marija...!), pavyzdžiui, visa, ką šventovės interjere radau iš medžio, buvo jo parūpinta: suolai ir klapštai, langai, laiptai. Nelengva buvo toliau tvarkyti bažnyčią... Šventovę lankantys tikintieji paprastai pirmiausia mato tik Marijos paveikslą grožį, veido romumą. O klebonui vien grožėtis nevalia; jis atsakingas už ūkinius parapijos reikalus tiek pat, kaip už dvasinius. Tai, jog maldininkai regi vien Pivašiūnų stebuklingąjį paveikslą, neatleidžia klebono nuo atsakomybės už realią bažnyčios būklę: tvarkyti reikia nelaukiant, kol nugrius. Tai architektūros paveldo objektas: kuo labiau jis apleistas, tuo brangesnis jo „gydymas“. Atvažius specialistams įvertinti bažnyčios būklę, iškilo pritrenkiantis paradoksas. Norint gauti valstybės lėšų remontui, jos būklė turi būti avarinė, tačiau tuomet pastatą teks uždaryti neapibrėžtam laikui, negalės vykti Mišios; jei būklė dar ne avarinė, teremontuoja parapijiečiai iš savo aukų. Ačiū Dievui, ilgai diskutuojant, būklę pavyko deklaruoti kaip priešavarinę, ir reikalai pajudėjo.

Bažnyčios remontas vykdomas trimis etapais. Pirmame pašalinta avarinė grėsmė ir sutvirtinta perdanga, išlygintos lubos virš didžiojo altoriaus. Nors ir labai techniškai sudėtinga, užduotis įvykdyta sėkmingai. Antrame etape pakeisti supuvę sienojai aplink bažnyčią nuo pamatų. Taip pat pakeista dalis bažnyčios apkalos lentelių ir naujai nudažyta išorė. Įdomu, kad keičiant sienojus rastas pokario metų remonto laikų rąstas su įkirstu įrašu „Tėvynė brangi, bet ne laisva“.

Pagaliau atėjo stogo eilė: atlikta jo rekonstrukcija, pakeista dalis gegnių, o kitos sutvirtintos, užklota nauja stogo danga. Vėliau atlikti bažnyčios vidaus apdailos darbai: pakeista drobė, išdažytas vidus, uždėti ąžuolo skydai, nušlifuotos ir nulakuotos grindys, įrengtas šiuolaikinis įgarsinimas, taip pat – žaibosauga ir apsaugos sistema. Iš parapijos lėšų nudažyta varpinė, įrengtas pandusas neigaliesiems.

Kryžiaus kelio eiseną
Pivašiūnuose Didįjį
penktadienį.
Klaudijaus Driskiaus
2013 m. nuotrauka

Jau baigti restauruoti Šv. Benedikto, Šv. Jono Krikštytojo ir Šv. Kryžiaus altoriai. Remontuojant interjerą, juokau-davau, kad altorius puošiantys angeliu-kai – tikrų tikriausi piligrimai; taip daž-nai tekdavo juos kilnoti!

Bažnyčia moko artimo meilės ir ilius-truoja ją darbais. Organizacijai „Cari-tas“, Pivašiūnuose įsteigta dar 1989 m. monsinjoro Sudavičiaus iniciatyva, va-dovauja Veronika Grincevičienė (nuo

1995). Karitiečiams veiklos nestinga nė šiandien, pavyzdžiui, administruojant paramą maistu ir kitokią pagalbą nepasiturintiems ir alkstantiems. Parapijoj šiuo metu yra apie 2 tūkstančius gyventojų; pačiuose Pivašiūnuose gyvena tik virš 300 parapijiečių. Jų amžiaus vidurkis sparčiai didėja, nes jaunimas išvyksta ne tik į aplinkinius Lietuvos miestus, bet ir į užsienio šalis. Todėl gaila, kad tik nedaugeliu vienišų senyvų žmonių galime pasirūpinti, priimdami į globos na-mus. Šiuos namus įsteigti pavyko ne iškart. Politikų išdalyti pažadai nė knygoje netilptų, o imantis darbo, visko atsitinka. Tad be savanoriško žmonių susitel-kimo ir prakaitu aplaistyto darbo šiandien Pivašiūnuose globos namų tikrai nebūtų (aukomis prisidėjo ir darbu rėmė visi parapijiečiai). 1996 m. įsteigti, iš pradžių jie veikė mažame pastatėlyje, dar kun. Kaušylos statytame (šiuo metu ten įrengta parapijos salė). Nuo pradžios, kai buvo tik 8 vietos, iki mūsų dienų čia prieglobstį buvo gavęs pusšimtis žmonių (šiuo metu gyvena 20 globotinių). Pernai per Žolinę sukako 10 metų, kai globos namai įsikėlė (2002) į naujas patalpas suremontuotame pastate. Rekonstrukciją parėmė Vokietijos, Danijos, Nyderlandų organizacijos, Lietuvos verslo žmonės ir privatūs rėmėjai. Viskas įrengta be valstybės ir savivaldybės lėšų. Čia su pasišventimu talkina „Caritas“ savanoriai: Veronika Grincevičienė, Vidutė Baublytė, Antanina Židelevičienė, Genovaitė Grečnienė, Aušra Karužienė, Inga Židelevičienė. Globos namuose nuo 7-erių metukų kartu su akla močiute užaugusi Linutė Mačiulytė, dabar jau sukūrusi savo šeimą ir auginanti vaikučius, taip pat padeda šių namų veikloje.

Ypatingas darbymetis būna prieš didžiąsias šventes: aplankoma daug mate-rialinės pagalbos reikalingų šeimų, kartu organizuojama ligonių diena, prieš kurią karitiečiai savanoriai aplanko ligonius namuose ir išsiaiškina, kas norėtų priimti Ligonų sakramentą. Norintys ir galintys atvykti – parapijos transportu

atvežami į bažnyčią, o menkesnės sveikatos pivašiūniečiai aplankomi suderintu laiku. Nuolat stengiamasi padėti žmonėms išsivaduoti iš priklausomybių. Nevartojamas alkoholis laidotuvėse, net džiugios šventės Eičiūnuose dažnai praeina be svaiginamųjų gėrimų. Ten pat Eičiūnuose įkurta grupė „Jaukūs namai“ padeda šeimoms įveikti priklausomybes.

Apie savo parapijiečius galėčiau labai trumpai ir paprastai pasakyti: jie

didžiuojasi savo globėja ir užtarėja Marija. Tai Ji skatina juos pasitempti, motyvuoja, *kelia*. Atlaidams paprastai ruošiasi visa parapija. Todėl čia taip gausu organizacijų, iniciatyvų, įgyvendintų projektų. Žmonės čia imasi darbų įkvėptai. Ir jau nuo seno...

Šiuo metu šalia bažnyčios šventoriaus ir kapinių kuriamas Pivašiūnų kryžių kalnelis. Čia piligrimai ir kiti maldininkai gali statyti kryžius kaip savo tikėjimo liudijimą. Jau iškilęs Kaišiadorių vyskupijos „Caritas“ kryžius, 1993 m. laidos Kau-no seminarijos kunigų padėkos už 15 metų kunigiškosios tarnystės kryžius ir kiti.

Parapijoje esama dar vienos koplyčios – Eičiūnuose. Jos istorija man atrodo pamokoma, ypač šiandien, daugėjant nelaimingų, bendro gėrio kūrime savęs ne-atradusių žmonių. Koplyčia čia įkurta 1996 m., žemės ūkio bendrovės „Viltis“ pajininkams nutarus išpirkti buvusį sovietinio kolūkio „Galiūnas“ (vėliau – ŽŪB „Viltis“) administracijos bei kultūros namų pastatą ir panaudoti kaip koplyčią. 115 Eičiūnų gyventojų – pajininkų – paaukojo 72 000 litų. Tais pačiais metais bendruomenės narių iniciatyva ir aukomis prie koplyčios iškilo didelis ąžuolinis kryžius kaip atsiribojimo nuo praeities ir kaip ateities vilčių simbolis. Darbai čia ir šiandien nesibaigia: rekonstruotas pastato stogas, pakeisti langai, durys, atlikta išorės apdaila su pašiltinimu, nupirkti vokiški vargonai. Tai puikus ir sektinas bendruomeniškumo pavyzdys. Eičiūnų koplyčioje žmonės renkasi ir džiaugsmo, ir skausmo valandą: melstis, švęsti, veikti daugelyje organizacijų (skautų, Gyvojo rožinio, „Caritas“, „Jaukių namų“, „Vilties tilto“, jaunimo centro ir kt.).

Pivašiūnų šventovėje nuolat skamba giesmės Marijai. Himnas „O Marija Pivašiūnų“, pagal tradiciją giedamas prieš šv. Mišias sekmadieniais ir švenčių proga, kaip manoma, sukurtas čia vikaravusio kun. Alfonso Šato. Prie skambių Pivašiūnų giesmių sklaidos daug prisidėjo vargonininkų Stelionių dinastija.

Velyknaktis Pivašiūnų
bažnyčioje.

Klaudijaus Driskiaus
2006 m. nuotrauka

Apie 40 metų parapijoje vargonininkavo tėvas Jonas Stelionis, vėliau ištisus 60 metų – jo sūnus Tadas. Per 100 metų jiedu išugdė ne vieną giesmininkų kartą. Tadas Stelionis mirė 1995 m., palikęs gausų virš 30 žmonių chorą, kurio giesmės iki dabar išlikusios ano meto įrašuose, o jo lavinti giesmininkai perduoda savo patirtį naujiems.

1994 m. Tada Stelionį pakeitė talentingas muzikas Algirdas Glovickis. 1996 m. įsteigus Eičiūnų koplyčią, ten susibūrė ir choras, vadovaujamas Dalios Jusienės. 2000 m. Eičiūnuose taip pat pradėjo veikti vaikų bei jaunimo chorelis, vadovaujamas Audronės Anušauskienės. Išugdyti jaunieji giesmininkai papildė suaugusiųjų gretas, padeda Pivašiūnų atlaiduose ir kitose šventėse, yra giedoję ne tik Lietuvoje, bet ir Lenkijoje, Vokietijoje. Nuo 2008 m. choreliui vadovauja Ieva Anušauskaitė. Nuo 2010 m. antra Pivašiūnų vargonininke pradėjus dirbti Audronei Anušauskienei, mes džiaugiamės savo nedidelėje kaimiškoje parapijoje turėdami net keturis vargonininkus.

Pivašiūnai žemėlapyje – tik nedidelis taškelis. Betgi Viešpats turi savų būdų nustebinti bei užkalbinti žmogų, panoręs, Jis mažą paverčia dideliu. Tad ir ši Vatikano karūnomis pagerbta Dzūkijos šventovė šiandien svarbi ne vien savo vyskupijai, bet ir visiems tikintiems žmonėms. Pivašiūnai gyvi išsaugotomis tradicijomis, tikėjimu, stebuklingojo paveikslo šviesa. Dievo Motina žvelgia į mus meiliai, apkabina bei glosto savo žvilgsniu ir *laukia* visų mūsų – savo vaikų.

Užrašė RŪTA LAZAUSKAITĖ

Švč. Mergelės Marijos
Ėmimo į dangų bažnyčia
ir jos vertybės

→
Pivašiūnų bažnyčios
šventoriaus vartai.
1904

←

Laiptai į šventorių su
Rožinio kelio skulptūromis.
1988–1989

ALGIRDAS JUDICKAS.

Rožinio slėpinio „Jėzus gimsta
Betliejaus tvartelyje“ fragmentas.
1988

→ p. 122–123

Bažnyčia ir varpinė iš kapinių pusės

←

Bažnyčios vidus.

Vaizdas į vargonų pusę

Vaizdas į didžiojo

altoriaus pusę

← p. 124–125

Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos

Ėmimo į dangų bažnyčia.

1822–1825

Didžiojo altoriaus
fragmentas

→

Didysis altorius.
1825, 1884–1888

← p. 128–129

Vaizdas į didžiojo
altoriaus pusę

Pivašiūnų Švč. Mergelė Marija
Nuliūdusiųjų Pagoda.
XVII a. vidury

→

Paveikslo fragmentas

←

Švč. Mergelės Marijos
Nuliūdusiųjų Paguodos
paveikslo aptaisų fragmentas.
1750

Angeliukas prie
Švč. Mergelės Marijos paveikslo.
XVII ir XVIII a. sandūra

Votai Švč. Mergelei Marijai.
XIX–XX a.

→

Votai Švč. Mergelei Marijai.
XIX–XX a.

←

Altoriaus kupolas.

1884–1888

Altoriaus kupolo angeliukas.

XVIII a. pabaiga

→ p. 140–141

Didžiojo altoriaus tabernakulis.

1830–1844

VI.
VII.
VIII.
IX.
X.

←

Presbiterijos angelas.
1884–1888

Presbiterijos angelai.
1884–1888

←

Didžiojo altoriaus angelas.
XVIII a. pabaiga (?)

Didžiojo altoriaus žvakidės.
1884–1888

→

Nukryžiuotojo Jėzaus altorius.

1828

←

Nukryžiuotojo skulptūros
fragmentas

KAZIMIERO JELSKIO DIRBTUVĖ.

Nukryžiuotasis Jėzus.

1828

Evangelistų šv. Luko
ir šv. Jono skulptūrėlės.
XIX a. I pusė

Evangelistų šv. Mato
ir šv. Morkaus skulptūrėlės.
XIX a. I pusė

→
Senasis relikvijorius
Nukryžiuotojo Jėzaus altoriuje.
XVII a.

→

Šv. Jono Krikštytojo altorius.

1825, 1862, 1884–1888

←

Šv. Jonas Krikštytojas. 1862

STANISLOVAS KALINAUSKAS (?).

Šv. Juozapas su aukotojo šeima.

1884–1888

Šv. vyskupas Bonifacas.
XVIII a. pabaiga

Šv. abatas Albinas.
XVIII a. pabaiga

→

Šv. Benedikto altorius.

1825, 1884–1888

←

STANISLOVAS KALINAUSKAS (?).

Šv. Benediktas.

1884–1890

Šv. Benedikto altoriaus
tabernakulis.

1862

→

Prisikėlęs Kristus.

XVII a. vidurys (?)

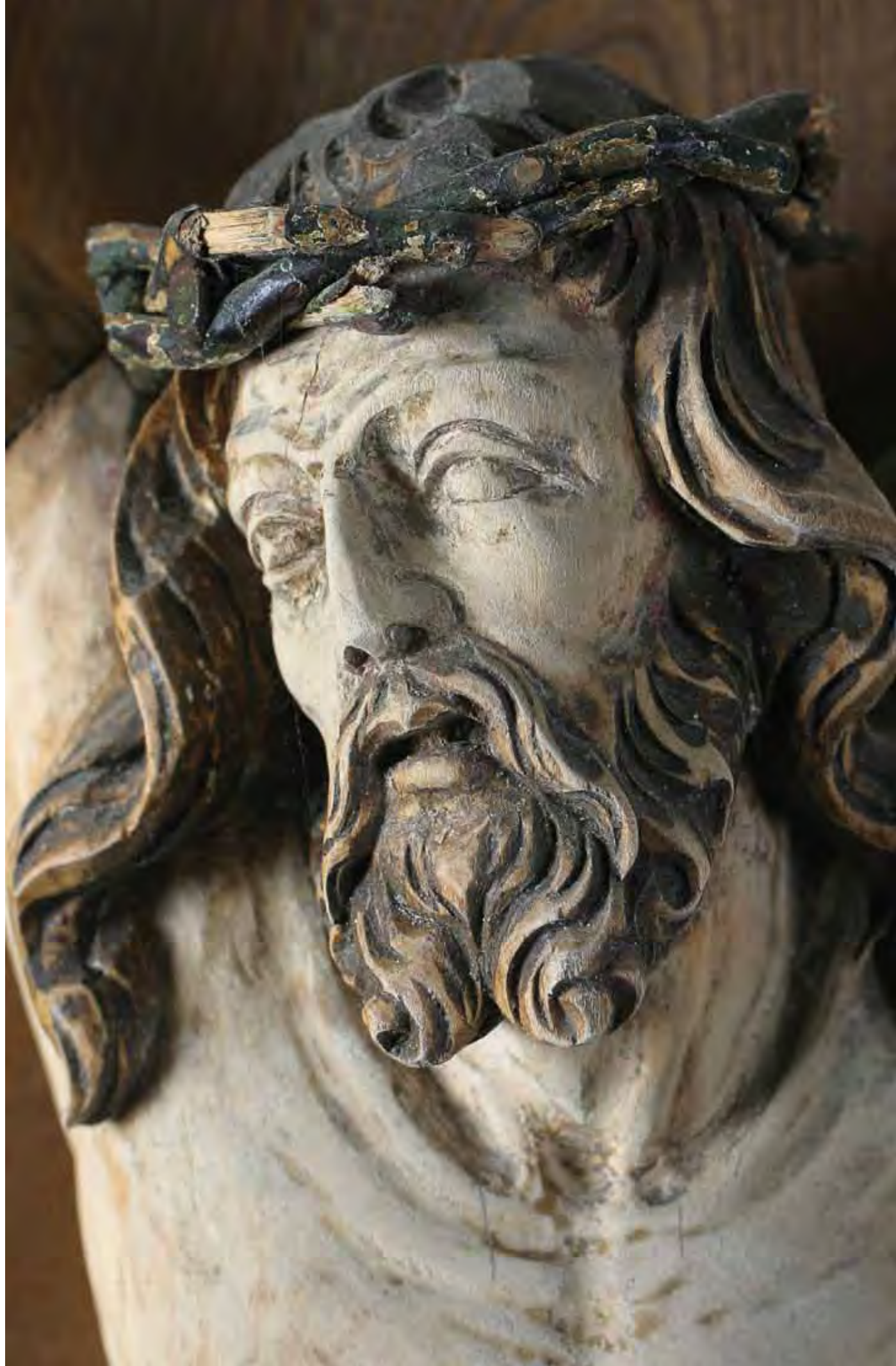

Nukryžiuotasis.
XVII a. vidurys

→

Nukryžiuotojo skulptūros
fragmentas

Nukryžiuotasis.
XVIII a. II pusė (?)

→

LEOKADIJA BELVERTAITĖ.

Pivašiūnų Švč. Mergelė Marija.

1949

Šv. apaštalas Petras.
1884–1888

Šv. apaštalas Paulius.
1884–1888

Švč. Mergelės Marijos gimimas.
1884–1888

Švč. Mergelės Marijos
ir šv. Juozapo sužadėtuvių.
1884–1888

Apreiškimas
Švč. Mergelei Marijai.
1884–1888

Švč. Mergelės Marijos
apsilankymas.
1884–1888

Šv. evangelistas Morkus.
XIX ir XX a. sandūra

Šv. evangelistas Lukas.
XIX ir XX a. sandūra

Šv. evangelistas Matas.
XIX ir XX a. sandūra

Šv. evangelistas Jonas.
XIX ir XX a. sandūra

←

Šv. Stanislovo paveikslo fragmentas

Šv. Stanislovas prikelia Piotroviną.

XVIII a. paskutinis ketvirtis

Jėzus,
vainikuotas erškėčiais.
1768 (?)

Šv. Konstantino Didžiojo
krikštas.
1884–1888

Jėzus prieš Poncijų Pilotą.
1859–1861

Šv. Petras išsiginą Jėzaus.
1859–1861

Šv. Anzelmas Kenterberietis.
XVIII a. pabaiga

Šv. Antano Paduviečio regėjimas.
XVIII a. paskutinis ketvirtis

Šv. Antanas Paduvietis.
XIX a. I pusė

STANISLOVAS KALINAUSKAS (?).
Šv. apaštalas Baltramiejus.
Apie 1880–1890

I Kryžiaus kelio stotis.
1884–1888

VI Kryžiaus kelio stotis.
1884–1888

XI Kryžiaus kelio stotis.
1884–1888

XIV Kryžiaus kelio stotis.
1884–1888

Bažnyčios fundatoriaus
Jono Klockio portretas.
XVIII a. II pusė (?),
atnaujinta XIX a. viduryje

→
Jono Klockio
portreto fragmentas

A detail from a painting, likely a religious or historical scene. A hand, wearing a blue sleeve, points with the index finger to a scroll resting on a red, draped surface. The scroll contains Latin text in a black, Gothic-style font. To the left of the hand, a sword with a silver hilt and a dark scabbard is visible, along with a golden, fringed garment. A dark, rounded object, possibly a book or a container, is also visible on the left. The background is a dark green, textured surface.

*MISSÆ.
QUATVOR.
IN HEBDO-
-MADAS.
LEGANTVR.*

→
Senosios
stebuklingojo paveikslo
karūnos: Marijos, Jėzaus.
Apie 1670–1680; 1750

Monstrancija.
XIX a.

→
Monstrancija.
XVIII ir XIX a. sandūra

←

KAZIMIERAS KARAČEVSKIS-VOLKAS.

Mišių taurė.

1891

MYKOLAS NEVIADOMSKIS.

Mišių taurė.

1894

←

MYKOLAS NEVIADOMSKIS (?).

Šv. Kryžiaus relikvijorius.

XIX ir XX a. sandūra

Šv. Kryžiaus relikvijorius.

XIX ir XX a. sandūra

Žvakidė.
XVIII a. II pusė

→
Pastatomasis kryžius.
XVIII a. vidurys

Kandeliabras.

XIX ir XX a. sandūra

→

Kandeliabro fragmentas

←

Procesijų altorėlis su Švč. Mergelės Marijos
Škaplierinės paveikslu ir fundatorių
šventųjų globėjų atvaizdais.

1797–1799

Kita altorėlio pusė su šv. Onos
pačios trečiosios paveikslu ir
fundatorių herbais.

1797–1799

←

Procesijų altorėlis su Aušros Vartų
Švč. Mergelės Marijos ir Čenstakavos
Švč. Mergelės Marijos paveikslais.
1891–1894

Gedulinės žvakidės.
XVIII a. II pusė

Baldakimo fragmentas.
XX a. I pusė

Dalmatika.
XX a. I pusé

Arnotas.

XIX a. pabaiga, XX a. II pusė

→

Arnoto fragmentas

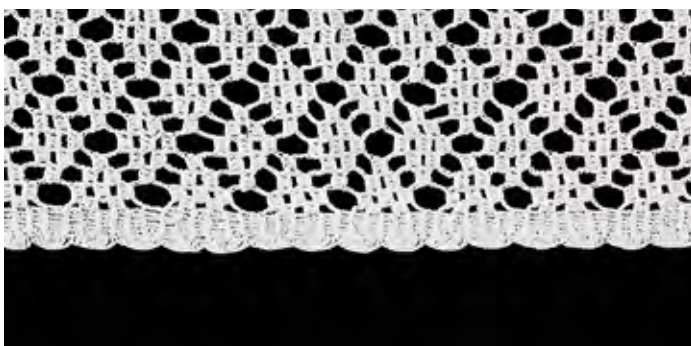

Arnotas.
XIX ir XX a. sandūra

→
Arnoto fragmentas

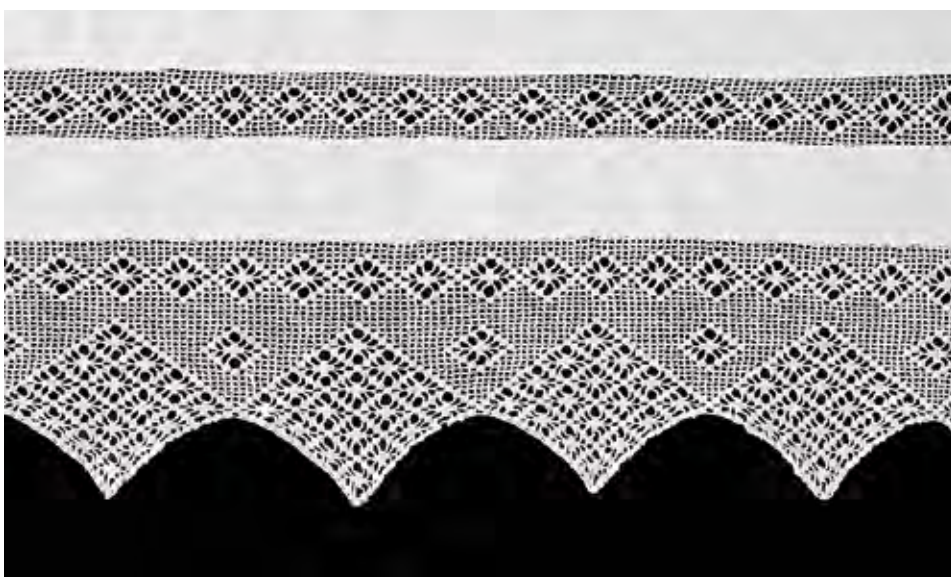

Alba ir jos fragmentas.
XX a. vidurys

Alba ir jos fragmentas.
XX a. vidurys

←

Altoriaus užtiesalo fragmentas.

XX a.

Altoriaus užtiesalų fragmentai.

XX a.

Procesijų vėliava su Pivašiūnų
Švč. Mergelės Marijos paveikslu.
1948

→
Procesijų skydas.
XIX ir XX a. sandūra

Kryžiaus šventoriuje
fragmentas

→

Kryžius šventoriuje.
XX a. vidurys

←

Paminklas vienuoliams benediktinams
bažnyčios šventoriuje.

Apie 1949

Kun. Vladislovo Konstantino Lodziaus
antkapinis paminklas Pivašiūnų kapinėse.
XIX a. pabaiga

←

Varpinė.

XX a. aštuntas dešimtmetis

LEOKADIJA BELVERTAITĖ.

Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos
paminklas šventoriuje.

1949

←

Žolinės atlaidai.

2006

Vyskupai

Jonas Ivanauskas (kairėje)

ir Juozas Matulaitis

Žolinės atlaiduose.

2012

Pašlakstymas.
Žolinės atlaidai.
2012

→
Žolinės atlaidai.
2006

←

Procesija.
Žolinės atlaidai.
2006

Išpažintis.
Žolinės atlaidai.
2012

←

Žolinės atlaidai.

2006

Žolinės atlaidai.

2012

← p. 236–237

Procesija.

Žolinės atlaidai.

2006

Gėlių barstytojos.

Žolinės atlaidai.

2012

Bibliografinės nuorodos

KAZYS MISIUS

Pivašiūnų praeities puslapiai

- ¹ K. Būgos 1921 m. atsakymas Pivašiūnų mokyklos mokytojai, in: Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius (LNMB RS), f. KB22–127, l. 3.
- ² *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. IV, z. 2, PAN, 1975, s. 284.
- ³ *Литовская Метрика. Отдел 1. Ч. 3: Книги публичных дел. Переписи войска Литовского*, in: *Русская историческая библиотека*. Т. 33, с. 660, 661.
- ⁴ *Акты издаваемые Виленскою Археографическою Коммиссиею для разбора древних актов*. Т. 30, Вильна, 1904, с. 257.
- ⁵ Vitunskas V. *Pivašiūnai*, Alytus, 2000, p. 29–30.
- ⁶ Pivašiūnų bažnyčios 1797 02 19 vizitacija, in: Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (VUB RS), f. 57, B53–904, l. 4.
- ⁷ Uruski S. *Rodzina. Herbarz szlachty Polskiej*, t. 7, Warszawa, 1910, s. 20–21.
- ⁸ 1797 m. žinios apie Senųjų Trakų vienuolyną, in: Lietuvos istorijos institutas (LII), F. 50–P61, l. 163 (mikrofilmas).
- ⁹ Gidžiūnas V. Šv. Benedikto regulos vienuoliai Lietuvoje, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 6, Roma, 1985, p. 31–32.
- ¹⁰ Ten pat; žr. išn. 8.
- ¹¹ Stankevičienė R. Benediktinų dailės paveldas Pivašiūnų bažnyčioje, in: *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, Vilnius, 2008, p. 253–254; Kurczewski J. Stan kościołów parafjalnych djecezji wileńskiej po najściu nieprzyjacielskiem 1655–1661 r., in: *Litwa i Ruś*, 1912, t. 1, z. 2, s. 119–169; t. 2, z. 1, s. 59–63; t. 3, z. 1, s. 54–59; t. 3 z. 3, s. 204–215; t. 4, z. 2, s. 106–111. Aiškiai nurodyta priešą sunaikinus 50 bažnyčių ir 9 nuniokojus. Apie Pivašiūnus žr: t. 3; z. 1, s. 58.
- ¹² Senųjų Trakų bažnyčios ir vienuolyno 1818 m. vizitacija, in: LII, f. 50–P65, l. 613 (mikrofilmas).
- ¹³ Jono Ščyto (*Szczyta*) 1710 06 12 testamentas, in: LVIA, SA–59, l. 371.
- ¹⁴ Ten pat, l. 369–372.
- ¹⁵ Stankevičienė R. Min. str., p. 254–255.
- ¹⁶ Pivašiūnų bažnyčios 1797 02 19 vizitacija, in: VUB RS, f. 57, B53–904, l. 1–4.
- ¹⁷ Senųjų Trakų vienuolyno 1799 m. inventorius, in: VUB RS, f. 57, B53–1122, l. 38–45.
- ¹⁸ Miškinis A. *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*, kn. 2, Vilnius, 2002, p. 74–75; Daugų bažnyčios 1849 m. kronika, in: VUB RS, f. 4, A–2664.
- ¹⁹ Pivašiūnų bažnyčios 1820 m. vizitacija, in: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 4019, l. 713.
- ²⁰ Ten pat; Senųjų Trakų bažnyčios ir vienuolyno 1818 m. vizitacija, in: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3641, l. 8–10.
- ²¹ Stankevičienė R. Min. str., p. 255; Pivašiūnų bažnyčios 1828 m. vizitacija, in: LVIA, f. 694, ap. 3, b. 1639; Tos pačios vizitacijos pastabos, in: VUB RS, f. 57, B54–185 (lapai nenumeruoti); Pivašiūnų bažnyčios 1830 m. vizitacija, in: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 386–399.
- ²² Kun. C. Sorokos 1849 10 22 pranešimas vyskupui, in: LCVA, f. 604, ap. 4, b. 904, l. 18.

- ²³ Pivašiūnų bažnyčios 1845 12 14 vizitacija, in: *Privatus rinkinys*.
- ²⁴ 1859 m. žinios apie Pivašiūnų valstybinę valdą, in: LVIA, f. 525, ap. 2, b. 3686, l. 1.
- ²⁵ Stankevičienė R. Min. str., p. 256; Pivašiūnų bažnyčios 1856 m. vizitacija ir 1864 m. inventorių, in: *PR*.
- ²⁶ Pivašiūnų bažnyčios 1895 m. vizitacija, in: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3933, l. 1; Pivašiūnų klebono 1891 08 14 pranešimas kurijai, in: LVIA, f. 604, ap. 6, b. 507.
- ²⁷ Pivašiūnų bažnyčios 1927 05 13 inventorių, l. 2, 9, in: *PR*.
- ²⁸ Naujų Pivašiūnų vargonų 1914 m. sąmata ir sutartis dėl jų įrengimo, in: *PR*.
- ²⁹ Ten pat, l. 2, 9, 11.
- ³⁰ Pivašiūnų bažnyčios 1938 08 16 inventorių, l. 10–11, in: *PR*.
- ³¹ Pivašiūnai, in: *XX amžius*, 1937, bal. 13, Nr. 81; liep. 23, Nr. 164; rugs. 9, Nr. 211; rugs. 20, Nr. 213 (visur p. 7).
- ³² Lenkų 1938 07 10 atviras laiškas Kaišiadorių vyskupui, in: LNMB, f. 71–11, l. 2.
- ³³ Milžinas, *Kaišiadorių vyskupija*, t. 1 (rankraštis, lapai nenumeruoti), in: Kaišiadorių vyskupijos archyvas.
- ³⁴ Ten pat.
- ³⁵ Kviklys B. *Lietuvos bažnyčios*, t. 6. *Kaišiadorių vyskupija*, Čikaga, 1987, p. 307–308.
- ³⁶ *Katalikų žinyas*, 1999–2000, p. 256.
- ³⁷ Interneto svetainė: <http://pivasiunai.lt/apie/baznycia/>; <http://pivasiunai.lt/parapija/> ir kt. Žiūrėta 2013 02 25.
- ³⁸ Ten pat.
- ³⁹ Ten pat; <http://pivasiunai.lt/parapija/globos-namai/>.
- ⁴⁰ Mosteikienė A. Pivašiūnų bažnyčia kapitaliai remontuojama po 60 metų, in: *Alytaus naujienos*, 2005 liepos 13, Nr. 132, p. 1, 5.
- ⁴¹ Lunevičienė J. Geros valios aura, in: *Statyba ir architektūra*, 2009, Nr. 6, p. 40–46.
- ⁴² <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-08-13-pasibaigus-zolines-atlaidams-pivasiunu-baznycia-bus-toliau-restauruojama/48893>.
- ⁴³ 1840 m. žinios apie kunigų skaičių Pivašiūnuose, in: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 1450, l. 3.
- ⁴⁴ *Synodus dioecesana... Michaelae Joanne Zienkowicz... Anno 1744, Vilnae*, p. 87.
- ⁴⁵ Pivašiūnų bažnyčios 1830 m. vizitacija, in: LCVA, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 396–397.
- ⁴⁶ Ten pat, l. 398.
- ⁴⁷ Ten pat, l. 398.
- ⁴⁸ Informacija apie parapijos gyvenvietes iš interneto svetainės: <http://pivasiunai.lt/parapija/teritorija/>, gyventojų skaičius – iš Statistikos departamento leidinių: *Alytaus apskrities kaimo gyvenamosios vietovės ir jų gyventojai*, Vilnius, 2002, taip pat iš analogiškų Kauno ir Vilniaus apskričių leidinių.
- ⁴⁹ Senųjų Trakų bažnyčios 1849 m. kronika, in: VUB RS, f. 4, A–2905.
- ⁵⁰ Adžgauskas R. Dėl Pivašiūnų bylos, in: *Lietuvos žinios*, 1911, rugs. 20, Nr. 109, p. 1–2.
- ⁵¹ Gerulis [Gira L.]. Lenkystės svaigulys. Pivašiūnai, in: *Naujienos*, 1902, Nr. 8, p. 17–18.
- ⁵² Merkys V. *Tautiniai santykiai Vilniaus vyskupijoje 1798–1918 m.* Vilnius, 2006, p. 422.
- ⁵³ Vitunskas V. *Pivašiūnai*, Alytus, 2000, p. 37.
- ⁵⁴ Pivašiūnai, in: *Vilniaus žinios*, 1905 gegužės 31, Nr. 133, p. 3.
- ⁵⁵ Kun. Valiuškis P. Užguostis–Pivašiūnai, in: *Šaltinis*, 1906, Nr. 29, p. 459.
- ⁵⁶ [Smetona A.] Pivašiūnų byla, in: *Viltis*, 1911, rugp. 31, Nr. 100, p. 1; Leonas P. Kunigo Petrulio arba taip vadinamoji „Pivašiūnų“ byla, in: *Lietuvos žinios*, 1912 rugsėjo 11–15, Nr. 107–109; Pivašiūnų byla, in: *Aušra*, 1913, Nr. 3, p. 41.
- ⁵⁷ Pivašiūnietis. Pivašiūnai, in: *Aušra*, 1912, Nr. 9, p. 138.
- ⁵⁸ Pivašiūnai, in: *Aušra*, 1911, Nr. 2, p. 31.
- ⁵⁹ Pivašiūnai, in: *Aušra*, 1911, Nr. 22, p. 267.
- ⁶⁰ Vaidilutis A. [Petrulis A.] Mūsų mokyklos.

- Pivašiūnai, in: *Lietuvos aidas*, 1917 gruodžio 11, Nr. 40, p. 4.
- ⁶¹ Giraitės Macukas. Pivašiūnai, in: *Viltis*, 1914, spalio 18, Nr. 235, p. 2.
- ⁶² Daugirdos Ainis. Pivašiūnai, in: *Lietuvos žinios*, 1925 sausio 14, Nr. 10, p. 3.
- ⁶³ Pivašiūnų bažnyčios 1927 05 13 inventorius, l. 10, in: privatus rinkinys.
- ⁶⁴ Vitunskas V. *Min. kn.*, p. 36–37.
- ⁶⁵ Pivašiūnų bažnyčios 1938 05 15 inventorius, l. 3, in: privatus rinkinys.
- ⁶⁶ Lenkų 1938 07 10 atviras laiškas Kaišiadorių vyskupui, in: LNMB RS, f. 71–11.
- ⁶⁷ *Armija krajo Lietuvoje*, Vilnius–Kaunas, 1995, p. 69.
- ⁶⁸ *LKMA metraštis*, t. VI, p. 25, 34.
- ⁶⁹ *LKMA metraštis*, t. VI, p. 26–27; *Benediktiškoji tradicija Lietuvoje*, Vilnius, 2008, p. 182–183.
- ⁷⁰ Jono Ščyto (*Szczyta*) 1710 06 12 testamentas, in: LVIA, SA–59, l. 371.
- ⁷¹ *Synodus dioecesana Vilnensis...* 1744, Vilnae, p. 182.
- ⁷² Pivašiūnų parapijos 1784 m. aprašymas, in: LVIA, SA–19248, p. 98.
- ⁷³ *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, Vilnius, 2008, p. 257.
- ⁷⁴ 1797 m. žinios apie Senųjų Trakų benediktinų vienuolyną, in: LII, f. 50–P61, l. 162 (mikrofilmas).
- ⁷⁵ 1818–1820 m. vizitacijos, in: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3641, l. 9, b. 4019, l. 712.
- ⁷⁶ Ten pat; Senųjų Trakų benediktinų vienuolyno 1818 vizitacija, in: LII, f. 50–P65, l. 613 (mikrofilmas).
- ⁷⁷ *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, Vilnius, 2008, p. 257.
- ⁷⁸ Ten pat; Pivašiūnų bažnyčios 1828 m. vizitacija, in: LVIA, f. 694, ap. 3, b. 1639, l. 226.
- ⁷⁹ Ten pat; Pivašiūnų bažnyčios 1830 m. vizitacija, in: LVIA, f. 694, ap. 1, b. 3776. l. 395.
- ⁸⁰ Pivašiūnų bažnyčios 1844 m. vizitacija, in: privatus rinkinys; *Directorium...* 1810–1862.
- ⁸¹ *Directorium...* 1845–1854.
- ⁸² *Directorium...* 1846–1880.
- ⁸³ *Directorium...* 1831–1861.
- ⁸⁴ *Directorium...* 1854–1858.
- ⁸⁵ *Directorium...* 1857–1859; Kubicki P. *Bojownicy kapłani*, cz. 2; t. 2, s. 9–16; PSB, t. 1, s. 67.
- ⁸⁶ *Directorium...* 1857–1869.
- ⁸⁷ *Directorium...* 1844–1880.
- ⁸⁸ *Directorium...* 1861–1870.
- ⁸⁹ *Directorium...* 1827–1888.
- ⁹⁰ *Directorium...* 1859–1913.
- ⁹¹ *Directorium...* 1863–1917.
- ⁹² *Directorium...* 1835–1898.
- ⁹³ *Directorium ...* 1845–1880.
- ⁹⁴ Kun. V. K. Lodziaus tarnybos byla, in: LVIA, f. 604, ap. 6, b. 507.
- ⁹⁵ *Directorium...* 1859–1901; Kubici P. *Bojownicy kapłani*, cz. 2, t. 1, Sandomierz, 1933, s. 798–799.
- ⁹⁶ *Directorium...* 1892–1906.
- ⁹⁷ Kun. P. Čelkio tarnybos bylos, in: LVIA, f. 604, ap. 6, b. 604; f. 694, ap. 1, b. 2725, l. 58, 84.
- ⁹⁸ Kun. V. Miškinio tarnybos byla, in: LMAVB, f. 318–10443.
- ⁹⁹ Alekna V. *Nepriklausomybės akto signataras kun. Alfonsas Petrulis*, Trakai-Vilnius, 1996; Kun. A. Petrulio tarnybos bylos, in: LVIA, f. 604, ap. 4, b. 6321; f. 694, ap. 3, b. 1139.
- ¹⁰⁰ Alekna V. *Min. kn.*, p. 50; *Directorium...* 1917, 1923.
- ¹⁰¹ Kiškis S. *Kristaus pašauktieji*, Kaišiadorys, 1996, p. 167–168.
- ¹⁰² Ten pat, p. 61.
- ¹⁰³ Ten pat, p. 85.
- ¹⁰⁴ Ten pat, p. 62–63.
- ¹⁰⁵ Kairiūkštytė N., Gudonytė A. *Lietuvybės kovų verpetuose*, Vilnius, 2009, p. 212–213.
- ¹⁰⁶ Kun. Alfonsas Šatas, in: *Voruta*, 1994 vasaris, Nr. 8, p. 5.
- ¹⁰⁷ Kiškis S. *Min. kn.*, p. 105–106.
- ¹⁰⁸ Kun. Jonas Kaušyla, in: *Voruta*, 1994, Nr. 39, p. 1, 3, 8; Kun. J. Kaušylos biografija, anketos, in: LCVA, f. R181, ap. 7, b. 11 (voke).
- ¹⁰⁹ Kiškis S. *Min. kn.*, p. 122; *Directorium...* 1896–1913.

- ¹¹⁰ Ten pat, p. 204–204;
Kun. Gerbutavičiaus tarnybos anketos,
in: LCVA, f. R181, ap. 6, b. 28, l. 37–42.
- ¹¹¹ Kun. J. Masalsko tarnybos dokumentai,
in: LCVA, f. R181, ap. 6, b. 38, l. 110–115.
- ¹¹² *Katalikų žinynas*, 2002, Vilnius, 2002, p. 276–277.
- ¹¹³ Kiškis S. *Min. kn.*, p. 202–203.
- ¹¹⁴ Kun. J. Andrikonio anketa, autobiografija,
in: LCVA, f. R181, ap. 7, b. 10 (voke).
- ¹¹⁵ Kun. A. Alkoviko tarnybos žinios, in: LCVA,
f. R181, ap. 6, b. 37, l. 1–5.
- ¹¹⁶ *Katalikų žinynas*, 2000–2013; Kun. A. Černos
anketa, in: LCVA, f. R181, ap. 7, b. 10 (voke).
- ¹¹⁷ *Katalikų žinynas*, 2000–2013; Kun. V. K.
Sudavičiaus tarnybos žinios, in: LCVA,
f. R181, ap. 7, b. 12 (voke).
- ¹¹⁸ *Katalikų žinynas*, 1989–2013.
- ¹¹⁹ Kun. J. Zubraus tarnybos dokumentai iki
1989 m., in: LCVA, f. R181, ap. 7, b. 12 (voke).

DR. REGIMANTA STANKEVIČIENĖ

Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios architektūra ir dailė

- ¹ Jankevičienė Algė. Mediniai sakraliniai pastatai,
in: *Lietuvos architektūros istorija*, t. II, Vilnius,
1994, p. 461–463; Jankevičienė A. *Lietuvos medinė
sakralinė architektūra (VDA darbai, d. 12)*, Vilnius:
VDA leidykla, 1998, p. 158, 160; Jankevičienė A.
Lietuvos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės,
Vilnius: VDA leidykla,
2007, p. 164–166; *Lietuvos bažnyčių menas*,
[teksto autorius Jonas Minkevičius],
Vilnius: R. Paknio leidykla, 1993, p. 280–283;
Adomonis Tadas, Adomonytė Nijolė. *Lietuvos
dailės ir architektūros istorija*, Vilnius, 1997, p. 90.
- ² Matušakaitė Marija. *Senoji medžio skulptūra ir
dekoratyvinė drožyba Lietuvoje*, Vilnius, 1998,

- p. 175–176, 178, pav. 316, 317, 320; Matušakaitė M.
Procesijų altorėliai Lietuvoje, Marijampolė, 1998,
p. 39, 42, pav. 108–109, 130; Matušakaitė M.
Nežinomas Stanislovo Siestžencevičiaus portretas
(Pivašiūnų bažnyčioje, Alytaus raj.), in: *Menotyra*,
1988, t. 16, p. 33–42; Matušakaitė M. *Portretas
Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, Vilnius:
Tautos paveldo tyrimai, 2010, p. 502–514, pav. 386.
Rengiant šią knygą paaiškėjo, jog esama prieš kelis
dešimtmečius dr. Marijos Matušakaitės rašytos
apybraižos apie Pivašiūnų dailę. Ji nebuvo išleista,
vėliau autorė atsidėjo kitiems darbams, bet nemažą
dalį šios medžiagos patobulinusi sudėjo į
aukščiau išvardytas publikacijas.
- ³ Povilionis Girėnas. *Vargondirbystės menas
Lietuvoje: nuo baroko iki klasicizmo. Vargonų
katalogas. XVII–XIX a. pirmoji pusė*, Vilnius:
Savastis, 2009, p. 186–187.
- ⁴ Žalėnas Gintautas. *Kaišiadorių vyskupijos bažnyčių
varpai*, Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 2008,
p. 27, 29, 31, 34, 51, 54, 57, 58, 68, 69, 79.
- ⁵ *Lietuva Marijos žemė*, [teksto autorė Laima
Šinkūnaitė], Marijampolė: Ardor, 1993, p. 165.
- ⁶ Stankevičienė Regimanta. Naujai išaiškinti
Pranciškaus Smuglevičiaus paveiksłai,
in: *Pranciškus Smuglevičius ir jo epocha (VDA
darbai, d. 11)*, Vilnius: VDA leidykla, 1997, p.
60–62; Stankevičienė R. Pranciškus Smuglevičius.
Paveiksłas „Šv. Anupras gauna šv. Komuniją iš
angelo“, in: *Lietuvos sakralinė dailė XI–XX a.
Parodos „Krikščionybė Lietuvos menė“ katalogas*,
t. 1, Tapyba. Skulptūra. Grafika. Vilnius: LDM,
2003, p. 148–149; Pivašiūnų Švč. Mergelės Marijos
Ėmimo į dangų bažnyčia, in: *Kaišiadorių vyskupija
ir jos sakralinio meno paveldas*, [tekstų autoriai
nurodyti potituliniame puslapyje], Vilnius:
Savastis, 2005, p. 58–65.
- ⁷ Stankevičienė R. Benediktinų dailės paveldas
Pivašiūnų bažnyčioje, in: *Benediktiniškoji tradicija
Lietuvoje*, Vilnius: Aidai, 2008, p. 253–295.
Medžiaga, apimanti XVII a. vid.–XIX a. pab.

- laikotarpį, šiame straipsnyje pateikiama pagal dailės stilius ir bažnyčios interjero raidos periodus.
- ⁸ Privačiame rinkinyje (toliau *PR*) atsidūrusį bažnyčios dokumentų komplektą sudaro: 1844, 1845, 1856, 1861, 1884, 1888 ir 1891 m. Pivašiūnų bažnyčios dekanų vizitacijų aktai, 1853, 1859, 1864, 1877, 1883-04-13, 1883-12-06, 1894, 1902 (2 egz.), 1909, 1911, 1927 ir 1938 m. Pivašiūnų bažnyčios inventoriai, 1910 m. Pivašiūnų bažnyčios aprašas, 1914 m. Pivašiūnų bažnyčios vargonų sąmata ir sutartis su vargonų meistrui ir keli kiti neturtiniai raštai.
- ⁹ Kanior Marian OSB. Dzieje opactwa benedyktyńskiego w Starych Trokach (1405–1844), in: *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, [sud. Liudas Jovaiša], Vilnius: Aidai, 2008, p. 17–24; Janonienė Rūta. Senųjų Trakų bažnyčios įranga ir benediktiniškojo paveldo likimas, in: *ten pat*, p. 183.
- ¹⁰ Janonienė R. Senųjų Trakų bažnyčios įranga..., p. 192.
- ¹¹ Įvairiuose šaltiniuose ir literatūroje skelbti prieštaringi faktai. Esą Pivašiūnų bažnyčia 1743 m. užėjus priešų kariuomenei ar 1745 m. (*Słownik geograficzny królestwa Polskiego*, t. VIII, Warszawa, 1887, p. 237; 1849 m. Pivašiūnų bažnyčios kronika, in: *VUB RS*, f. 4–36166, Nr. 1) sudegė ir buvo atstatyta 1766 m. Senųjų Trakų abato Jakielskio (ten pat; Gidžiūnas V. Šv. Benedikto regulos..., p. 32; Milžinas-Švogžlys Nikodemus, *Kaišiadorių vyskupija*, t. 1, *Alytaus dekanatas*, l. 54, rankraštis (naudotasi dokumento kopija iš Kazio Misiaus, kuriam maloniai dėkoju, archyvo)). Tačiau XVIII a. gaisro datai prieštarauja kitas teiginys, kad ji buvusi konsekruota vyskupo Mikalojaus Slupskio (1616–1693) (*VUB RS*, f. 4–36166, Nr. 1). Manoma, kad gaisro būta XVII a. vid. karo metu, o bažnyčia, kaip rašyta jos 1830 m. vizitacijos akte (*LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 389), atstatyta 1666 m. Senoji Pivašiūnų bažnyčia vienur įvardijama Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų ir šv. Jono Krikštytojo titulu (1797 m. vizitacija), kitur tik Šv. Jono Krikštytojo titulu (1820 m. vizitacija), bet Slupskio vizitacijos akto duomenys (Kurczewski Jan. Stan kościołów parafjalnych djecezji wileńskiej po najściu neprzyjacielskiem, in: *Litwa i Ruś*, 1912, t. 3, zesz. 1, s. 58) rodo, kad 1674 m. bažnyčiai suteiktas Marijos Ėmimo į dangų titulas ir Šv. Jono bei Šv. Benedikto kontitulai.
- ¹² Kurczewski J., *Biskupstwo Wileńskie*, s. 468.
- ¹³ *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 4019, l. 705; J. Kurczewskio Vilniaus vyskupijos 1674–1677 m. vizitacijos aktų nuorašas, in: *LMAB RS*, f. 318–26479, l. 44; Kurczewski J. Stan kościołów..., s. 58; pasak 1820 m. vizitacijos, bažnyčia konsekruota Šv. Jono Krikštytojo titulu, pasak 1797 m. vizitacijos – Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų ir šv. Jono Krikštytojo titulu, o 1849 m. kronikoje-anketoje nurodytas ir dar vienas – Šv. Benedikto kontitulas.
- ¹⁴ Žr. išn. 11.
- ¹⁵ Pivašiūnų bažnyčios 1797 m. vizitacijos aktas ir Senųjų Trakų benediktinių bažnyčios ir vienuolyno 1799 m. vizitacijos aktas, in: *VUB RS*, f. 57–B 53–904, l. 1–4v; f. 57–B 53–1122, l. 1; Pivašiūnų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 4019, l. 705.
- ¹⁶ Duomenys apie langų skaičių ir vietą prieštaringi: 1799 m. minimi 9 bažnyčios langai, o 1820 m. – 3 zakristijų langai ir toliau 11 bažnyčios langų (8 mediniais ir 3 alaviniais rėmais), nenurodant, ar prie 11 priskaičiuoti ir zakristijų.
- ¹⁷ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 386.
- ¹⁸ 1853 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*.
- ¹⁹ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 387.
- ²⁰ 1797 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *VUB RS*, f. 57–B 53–904, l. 3.
- ²¹ Jankevičienė A. Mediniai sakraliniai pastatai..., p. 461–463; Adomonis T., Adomonytė N. *Lietuvos dailės...*, p. 90; Jankevičienė A. *Lietuvos sakralinė architektūra*, p. 158, 160.

- ²² Milžinas-Švogžlys N. *Kaišiadorių vyskupija*, p. 61.
- ²³ 1861 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ²⁴ Janonienė Rūta. *Kazimieras Jelskis* (1782–1867), Vilnius, 2003, p. 55, 57, pav. 25.
- ²⁵ Katedros ir Pivašiūnų tabernakuliai padaryti panašiu metu, antrasis, kaip manoma, po 1835 m. bažnyčios sidabro vagystės: 1849 m. Pivašiūnų bažnyčios kronika, in: *VUB RS*, f. 4–36166, Nr. 6.
- ²⁶ Didžiojo altoriaus antepedijaus šoninėse padalose anksčiau būta angeliukų galvutų: Pivašiūnų bažnyčios didžiojo altoriaus nuotrauka, 1978 m. *Kultūros paveldo centro Kilnojamyjų objektų poskyris*, b. „Pivašiūnų Šv. M. Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia“.
- ²⁷ Pirmą kartą Marijos Ėmimo į dangų paveikslas paminėtas: 1856 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ²⁸ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVI A*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 387v.
- ²⁹ Kaip matyti, 1905 m. nuotraukoje, stebuklingajam paveikslui paaukotų votų dalis iki XIX a. vid. kabojo ant atvaizdo, kita dalis – ant puskolonių abipus jo: 1905 m. paveikslėlis „Stebuklingoji Dievo Motina Pivošūnuose“, in: *PR*.
- ³⁰ Dievo Apvaizdos simbolis bažnyčios dokumentuose imtas minėti nuo 1861 m.
- ³¹ Baliustrados žvakidės sukomponuotos sekant panašiais ne kartą minėto Jelskio dirbiniais, pavyzdžiui, medinėmis Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčios žvakidėmis: Janonienė R. *Kazimieras Jelskis...*, pav. 128, 129.
- ³² Juozapas Balzukevičius (1835–1907) – savamokslis skulptorius, dailininkų Boleslovo, Juozapo ir Liucijos tėvas. Ostrovskis galbūt buvo anksčiau kūręs ir žinomesnio skulptoriaus Jono Ostrovskio (1811–1872) sūnus arba giminaitis. Abiejų kūryba netyrinėta ir Lietuvos bažnyčiose pasklidusios skulptūros nesuskaiciuotos.
- ³³ Jog abiejų altorių kompozicija ir detalės panašios, nurodyta: 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVI A*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 387v).
- ³⁴ *Ten pat*, l. 391v.
- ³⁵ Jovaiša Liudas. Joniškio Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, in: *Lietuvos sakralinė dailė*, t. II: *Šiaulių vyskupija*, d. I: *Joniškio dekanatas*, kn. 1: *Balkaičiai–Joniškis*, Vilnius: LKTI, 2011, p. 232–233.
- ³⁶ 1861 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos akto priedas; 1864 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių; 1888 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ³⁷ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVI A*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 393.
- ³⁸ Be Pivašiūnų, žinomas tik 1827 m. Naujosios Žagarės ir keliolika metų vėlesnis Gintališkės (Plungės r.) didieji triumfo arkos formos altoriai: Naujosios Žagarės bažnyčios 1830 m. vizitacijos aktas, in: *LVI A*, f. 669, ap. 2, b. 231, l. 97v–98; *Plungės dekanato sakralinė architektūra ir dailė*, Vilnius: VDA leidykla, 2005, p. 565–568.
- ³⁹ Vilniaus Šv. Jono bažnyčioje stovi architekto Karolio Podčasinskio suprojektuotas Vilniaus universiteto rektoriaus Jeronimo Stroinovskio antkapinis paminklas su skulptoriaus Kazimiero Jelskio sukurtu biustu ir dekoru (1827–1828 m.), vėliau Jelskis triumfo arkos kompoziciją pritaikė Rachelės ir Mykolo Riomerių paminklams Naujųjų Trakų bažnyčioje ir dviem kiotams Pažaislio bažnyčioje (tuomet – cerkvėje; šie XX a. pab. nuardyti kiotai XX a. tarpukariu buvo paversti altoriais: 1928 m. viename jų pakabintas stebuklingasis Pažaislio Švč. Mergelės paveikslas): Janonienė R. *Kazimieras Jelskis...*, p. 48–49, 60, 143–149, pav. 22, 28, 29, 87, 90, 93, 98; Vaišnora J. MIC. *Marijos garbinimas...*, p. 341.
- ⁴⁰ 1861 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ⁴¹ 1910 m. Pivašiūnų bažnyčios aprašas, in: *PR*.
- ⁴² 1830 ir 1895 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktai, in: *LVI A*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 393;

- b. 3933, l. 4v.; 1888 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ⁴³ Klausyklų senojoje bažnyčioje buvo dvi, nuo 1830 m. (*LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 393.) jų minima keturios, o nuo 1853 m. (1853 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*) pradedamos minėti ir dar šešios naujos medinės klausyklos.
- ⁴⁴ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 393; 1844 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*. Dar žr. šioje knygoje: Misių Kazys. *Pivašiūnų praeities puslapiai*.
- ⁴⁵ 1864 m. Pivašiūnų bažnyčios inventoriaus prierašas; 1877 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių; 1914 m. Pivašiūnų bažnyčios vargonų sąmata ir sutartis su vargonų meistrų; 1927 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*; Povilionis G. *Vargondirbystės menas Lietuvoje...*, p. 186–187.
- ⁴⁶ Restauravimo projekto autorė architektė Birutė Bėkšienė, polichromijos atstatymo projekto autorė Audronė Kaušienė. Šoninius altorius restauravo Stanislovo Stanionio restauravimo ateljė Vilniuje, jų paveikslus nuvalė aukščiausios kategorijos restauratorius Balys Pakštas.
- ⁴⁷ 1844 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ⁴⁸ 1820 m. Senųjų Trakų benediktinų bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 4019, l. 697v–698.
- ⁴⁹ 1820 ir 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktai, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 4019, l. 697v; b. 3776, l. 395v; 1849 m. Pivašiūnų bažnyčios kronika, in: *VUB RS*, f. 4–36166, Nr. 8.
- ⁵⁰ Šio paminklo įrašai ir apibūdinimas pateikti: 1910 m. Pivašiūnų bažnyčios aprašas, in: *PR*.
- ⁵¹ 1909 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*; dar žr. šioje knygoje: Misių K. *Pivašiūnų praeities puslapiai*.
- ⁵² Patašius Algimantas. DV 699. Kryžius (Pivašiūnų bažnyčios šventorių), 1988 m., rankraštis, in: *Lietuvos kultūros tyrimų instituto archyvas*.
- ⁵³ Milžinas-Švogžlys N. *Kaišiadorių vyskupija...*, l. 64.
- ⁵⁴ Žalėnas G. *Kaišiadorių vyskupijos bažnyčių varpai*, p. 50–51. Autorius nurodo, jog tai seniausias Bochume lietas varpas Kaišiadorių vyskupijoje.
- ⁵⁵ 1856 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ⁵⁶ Žr. šioje knygoje: Misių K. *Pivašiūnų praeities puslapiai*.
- ⁵⁷ 1861 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ⁵⁸ (Nowakowski) Wacław OFM Cap. *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne*, zes. 2, Kraków, 1902, p. 538; Akiras-Biržys Petras. *Lietuvos miestai ir miesteliai*, t. I: Alytaus apskritis, Kaunas, 1931, p. 610; Vaišnora J. MIC. *Marijos garbinimas Lietuvoje*, p. 407; Kviklys Bronius. *Lietuvos bažnyčios*, t. VI: *Kaišiadorių vyskupija*, Chicago, 1987, p. 303; Skrinkas Robertas Gedvydas, *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas*, Kaunas: Judex, 1999, p. 166–170.
- ⁵⁹ Pivašiūnų ir kitų išvardytųjų paveikslų menotyrinį lyginimą apsunkina tai, kad beveik visi jie pridengti aptaisais arba ir foną slepiančiais audeklais, tad tapybos matyti tik fragmentai. Daugumos jų vaizdas be aptaisų nežinomas. Retas kuris tinkamai restauruotas.
- ⁶⁰ Vaišnora J. MIC. *Marijos garbinimas...*, p. 249–250; Mickūnaitė Giedrė. *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*, Vilnius: VDA leidykla, 2008, p. 251–252.
- ⁶¹ Mickūnaitė G. *Vytautas Didysis...*, p. 251–256.
- ⁶² Tos pačios ikonografijos XVI a. paskutinio ketvirčio – XVII a. I pusės paveikslai, paprastai su visa stovinčios arba sėdinčios Marijos figūra, buvo sukurti Lietuvos (minėtini Merkinės, Dusėtų ir Vilniaus Visų Šventųjų, pastarasis dar su adorantais) ir Lenkijos, įskaitant Vakarų Ukrainą, bažnyčioms. Tačiau jų visų kompozicija ir detalės skiriasi nuo Pivašiūnų paveikslo ir jo trakiško pirmavaizdžio.

- ⁶³ *Vilniaus katedros lobynas*, [sud. Romualdas Budrys, Vydas Dolinskas], Vilnius: LDM, 2002, p. 237, pav. 45.
- ⁶⁴ Esanti bažnyčioje sukurta XX a. vid., kitą 1988 m. nutapė Aleksandra Mitrikaitė; žr. http://www.muziejai.lt/prev_vers/Birstonas/birstonoimages/A_Mitrikaites_Pivasiunu...
- ⁶⁵ Vitkauskienė Birutė Rūta. Trakų Marijos paveikslo aptaisai, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės barokas: formos, įtakos, kryptys, (VDA darbai, d. 21)*, Vilnius: VDA leidykla, 2001, p. 157–158, pav. 7a.
- ⁶⁶ Ant karūnų yra ir kitų, vėlesnių – XIX–XX a. puošmenų.
- ⁶⁷ 1797 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *VUB RS*, f. 57–B 53–904, l. 1–IV, 3–3v.
- ⁶⁸ 1799 m. Senujų Trakų benediktinų bažnyčios ir vienuolyno inventorius, in: *VUB RS*, f. 57–B 53–1122, l. 24v, 39, 42.
- ⁶⁹ 1820 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 4019, l. 707–707v, 713v.
- ⁷⁰ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 391v–392.
- ⁷¹ 1849 m. Pivašiūnų bažnyčios kronika, in: *VUB RS*, f. 4–36166, Nr. 6.
- ⁷² (Nowakowski) Wacław OFM Cap. *O cudownych obrazach...*, p. 538. Šiuos duomenis kartojo ir kiti autoriai.
- ⁷³ Žvaigždutėse įkalta gamintojo signatūra. Jos pagamintos Varšuvoje arba Vilniuje, kur 1888 m. jau veikė Leono Perkovskio įmonės filialas.
- ⁷⁴ Paveikslo be nimbų nuotrauka publikuota: Vaišnora J., *Marijos garbinimas...*, p. 406; 1905 m. paveikslėlis „Stebuklingoji Dievo Motina Pivošunuose“, in: *PR*.
- ⁷⁵ Paveikslo 1947 m. atnaujinimą mini Milžinas-Švogžlys (*Kaišiadorių vyskupija...*, l. 64). Nepatvirtintais duomenimis, naujinęs dailininkas Jonas Mackevičius. Jei tai buvo tarpukario dailės klasikas Jonas Mackevičius (1872–1954), jis tai atliko anksčiau, nes 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- Tačiau 1947 m. paveikslą atnaujinti galėjo tuomet aukštuosius dailės mokslus bebaigęs Jonas Mackonis (Mackevičius; 1922–2002).
- ⁷⁶ 1797 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *VUB RS*, f. 57–B 53–904, l. 1–IV, 3–3v.
- ⁷⁷ Janonienė R., Senujų Trakų bažnyčios įranga..., p. 183.
- ⁷⁸ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 388v–389.
- ⁷⁹ 1853; 1861 ir 1909 m. Pivašiūnų bažnyčios inventoriai, in: *PR*.
- ⁸⁰ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 291v; 1888 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas ir 1938 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorius, in: *PR*.
- ⁸¹ Dėl nevienalytės ornamentikos altorėlis anksčiau datuotas XIX a. II puse: Matušakaitė M., *Procesijų altorėliai...*, p. 39, pav. 108–109. 2004 m. šis reikmuo restauruotas Stanislovo Stanionio restauravimo ateljė Vilniuje.
- ⁸² Senujų Trakų benediktinų bažnyčios ir vienuolyno inventorius, in: *VUB RS*, f. 57–B 53–1122, l. 43.
- ⁸³ 1853 ir 1859 m. Pivašiūnų bažnyčios inventoriai, in: *PR*.
- ⁸⁴ Anksčiau dėl skulptūrinio retabulo šis altorėlis priskirtas Lenkijos dirbtuvėms: Matušakaitė M., *Procesijų altorėliai...*, p. 42, pav. 130.
- ⁸⁵ Manoma, kad stebuklingojo paveikslo kartotės galėjo puošti ir kai kurias neišlikusias senąsias procesijų vėliavas.
- ⁸⁶ Siužetas grindžiamas NT (1 Jn 5, 6–8) citata: „Tasai yra, kuris atėjo per vandenį ir kraują: Jėzus Kristus; ne vien per vandenį, bet per vandenį ir kraują. Ir Dvasia tai paliudija, nes Dvasia yra tiesa. Mat yra trys liudytojai DANGUJE: TĖVAS, ŽODIS IR ŠVENTOJI DVASIA, IR TIE TRYS SUTARIA. IR YRA TRYS LIUDYTOJAI ŽEMĖJE: Dvasia, vanduo ir kraujas, ir šie trys sutaria.“ Didžiosiomis raidėmis išskirtų žodžių kanoniniame Šv. Rašto tekste nėra, bet, pavyzdžiui, Šiluvos bažnyčios 1775–1786 m. paveikslo „Šv. Ona pati trečia“ įrašė jie cituojami.

- ⁸⁷ Žinoma, kad šis neilgai gyvenęs dailininkas nutapė paveikslų Pivašiūnų bažnyčiai: *Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos [Katalogas]*, Vilnius: VDA leidykla, 1996, p. 87; *Lietuvos dailininkų žodynas*, t. II: 1795–1918, [sudarytoja Jolanta Širkaitė], Vilnius: LKTI, 2012, p. 189.
- ⁸⁸ XVII a. Nukryžiuotojo skulptūros sunykusios rankos nelabai vykusiai atkurtos ir naujas kryžius padarytas XX a. pab. arba XXI a. pr.
- ⁸⁹ Stilistiniu požiūriu ji artima kai kurioms žinomoms LDK bažnyčių XVII a. vid. skulptūroms, pavyzdžiui, 1649 m. datuojamoms Budslavlio bažnyčios (Baltarusija) altorių statuloms.
- ⁹⁰ 1797 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *VUB RS*, f 57–B 53–904, l. 1, 2; 1799 m. Senųjų Trakų benediktinių bažnyčios ir vienuolyno inventorių, in: *VUB RS*, f 57–B 53–1122, l. 39–39v, 43; 1877 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*.
- ⁹¹ Pivašiūnų bažnyčios 1820 m. vizitacijos aktas, in: *LVI A*, f. 694, ap. 1, b. 4019, l. 707; 1938 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*.
- ⁹² 1844 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ⁹³ 1845 m. neminėtas, kryžius jau įvardytas 1853 m. Pivašiūnų bažnyčios inventoriuje, in: *PR*.
- ⁹⁴ Nukryžiuotojo skulptūra gali būti išdrožta apie 1853 metus, koplyčiai iškilus Pivašiūnuose, arba dešimtmečiu kitu anksčiau ir tuomet kartu su koplyčia atkelta iš Gineitiškių.
- ⁹⁵ Pirmą kartą paveikslų pora ir vėliava paminėti: 1861 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *PR*.
- ⁹⁶ Giniūnienė Asta, Užnemunės Kryžiaus kelio stotys, in: *Užnemunė: visuomenė ir dvasinio gyvenimo procesai*, Vilnius, 2005, p. 224.
- ⁹⁷ Senosios zakristijos Švč. Jėzaus Širdies naujas paveikslas su „gražiais su išpjaustytomis tulpėmis rėmais“ minimas: 1938 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*.
- ⁹⁸ 1849 m. Pivašiūnų bažnyčios kronika, in: *VUB RS*, f 57–B 53–904, l. 1, 3. Be Šv. Benedikto, senojoje bažnyčioje minėti dar ir kiti benediktiniškieji Šv. Mauro ir Šv. Scholastikos atbildai, bet jų atvaizdai neminimi nei XVIII a. pab., nei vėliau.
- ⁹⁹ 1830 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktas, in: *LVI A*, f. 694, ap. 1, b. 3776, l. 293.
- ¹⁰⁰ Ten pat, l. 291v; 1853 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių, in: *PR*.
- ¹⁰¹ 1844 ir 1888 m. Pivašiūnų bažnyčios vizitacijos aktai, in: *PR*.
- ¹⁰² 1938 m. Pivašiūnų bažnyčios inventorių. Manoma, kad XX a. dokumentuose, kuriuose apskritai gausu iš XIX a. pab. aktų automatiškai nurašytų frazių, šv. Benedikto paveikslas apibūdinamas yra klaidingas.
- ¹⁰³ Šv. Bonifacas (Vinfridas; 675–754), gimęs Anglijoje, 732 m. tapo vyskupu, Vokietijoje diegė krikščionybę, steigė vienuolynus, reformavo bažnyčią, 742 m. paskirtas visos Vokietijos arkivyskupu ir popiežiaus legatu. Šv. Albinas (m. 554), gimęs Bretanėje, įstojo į Tincilako benediktinų vienuolyną ir tapo jo abatu, o 529 m. paskirtas Anžero vyskupu. Pamokslininkas, labdarys, belaisvių vaduotojas.
- ¹⁰⁴ Matuškaitė M., *Senoji medžio skulptūra...*, p. 175–176, pav. 316, 317.
- ¹⁰⁵ Šv. Jonas Damaskietis (676–749), Bažnyčios mokytojas (1890). Gimė Damaske, vienuolio kelią pradėjo Šv. Sabo vienuolyne prie Negyvosios jūros. Kunigavo, bet vėl grįžo į vienuolyną. Sukūrė asketinių ir egzegetinių veikalų, pamokslų, poezijos, poleminių raštų. Itin išplito į šv. Tomo Akviniečio *Summa* įtrauktas jo *Tikrasis tikėjimas*.
- ¹⁰⁶ Šv. Anzelmas (1033–1109), Bažnyčios mokytojas (1720), benediktinas. Nuo 1078 m. Beko abatijos abatas, 1093–1107 m. (su pertraukomis) Kenterberio arkivyskupas, vėliau buvo ištremtas. Garsus teologas ir filosofas, vienas iš scholastikos

pagrindėjų. Reformavo vienuolijų ir vyskupijų dvasininkų gyvenimą. Įžymiausi veikalai – *Monologion* ir *Proslogion*. Šventė 04 21.

- ¹⁰⁷ Pakalnės koplyčioje esantys atvaizdai Pivašiūnų bažnyčios inventoriniuose aprašuose nebuvo minimi.
- ¹⁰⁸ Šio paveikslo autoriui galbūt priskirtinas panašia maniera tapytas ir geriau išlikęs Marcinkonių bažnyčios (Varėnos r.) paveikslas „Šv. Antanas Paduvietis“.
- ¹⁰⁹ Jie pirmą kartą įvardijami 1910 m. apraše, bet vėliau vėl nebeminimi, tad toks jų „nepastebėjimas“ gali būti būdingas ir XIX a. pab. dokumentams. Manoma, kad jie įgyti po Lodziaus (Pivašiūnų klebonas 1883–1894 m.) mirties, nes jo laikų bažnyčios aktuose naujieji darbai, kūriniai ir daiktai gana skrupulingai surašyti.
- ¹¹⁰ Pivašiūnų evangelistų vaizdavimo būdas remiasi ankstyva krikščioniška tradicija Jėzaus mokinius vaizduoti filosofinio dispuoto metu (sekant senovės Graikija). Anksčiau du iš šių paveikslų klaidingai vadinti šv. Petro ir šv. Pauliaus atvaizdais ir lyginti su puotaujančių Romos patricijų figūromis: Adomonis T., Adomonytė N., *Lietuvos dailės...*, p. 163.
- ¹¹¹ Statulų pjedestalai su įstiklinta priekine plokštuma dar yra ir relikvijoriai, skirti antrinių relikvijų (kairiajame 2004 m. dar buvo tokia su stebuklingu Čenstakavos Švč. Mergelės paveikslu susijusi relikvija) saugojimui.
- ¹¹² Pirmą kartą vėliava su šv. Jokūbo ir Nukryžiuotojo paveikslais paminima 1853 metais.
- ¹¹³ Stankevičienė R. Naujai išaiškinti Pranciškaus Smuglevičiaus paveikslai, p. 60–62; Stankevičienė R. Pranciškus Smuglevičius. Paveikslas „Šv. Anupras gauna šv. Komuniją iš angelo“, p. 148–149; Matušakaitė M. Nežinomas Stanislovo Siestžencevičiaus portretas, p. 33–42; Matušakaitė M. *Portretas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*, p. 502–514, pav. 386.
- ¹¹⁴ Nurodydamas Pranciškaus Smuglevičiaus

autorystę, Soroka paveikslą „Šv. Anupras“ įrašė tarp kelių vertingiausių Pivašiūnų bažnyčios kūrinių: 1849 m. Pivašiūnų bažnyčios kronika, in: *VUB RS*, f. 4–36166 (A-2883), Nr. 8.

- ¹¹⁵ XIX a. tapybai būdinga technologija fiksuota ir kūrinio restauravimo metu (portretas 2008 m. restauruotas Stanislovo Stanionio restauravimo ateljė Vilniuje).
- ¹¹⁶ Žinomas bajoro Jurgio Žuko 1744 m. testamente įrašytas pavedimas palaidoti jį Pivašiūnų bažnyčioje: Jučas Mečislovas, *Lietuvos parapijos XV–XVIII a.*, Vilnius: Aidai, 2007, p. 172.
- ¹¹⁷ Galbūt paveikslai atsiradę kiek anksčiau, bet, kaip ir kiti koplyčios kūriniai, nebuvo iš karto paminėti. Tas pats dailininkas atnaujinti portretą ir nutapyti paveikslus galėjo nebūtinai tuo pačiu metu.

MONS. VYTAUTAS

KAZIMIERAS SUDAVIČIUS

Dangiškoji Pivašiūnų Motina Marija

- ¹ Petraitienė Irena. *Kardinolas: Jo Eminencijos Vincento Sladkevičiaus laikas ir asmenybė*, Santara, 2000, p. 105.
- ² Petraitienė Irena. *Min. kn.*, p. 90–91.
- ³ Petraitienė Irena. *Min. kn.*, p. 95.

Summary

At the beginning of the book „Pivašiūnai: Village, Church, Picture of Our Lady“ a foreword by bishop of Kaišiadorys Jonas Ivanauskas is published.

Church historian and a specialist of archives Kazys Misius reviews history of Pivašiūnai parish beginning with the reign of Benedictines monks of Senieji Trakai in the 17th century till nowadays. Research work made by the scientist reflects history of building of the church, national relationships and the use of Lithuanian language in the parish, priests who have worked and lived in Pivašiūnai are mentioned. Biograms of all the priests who have worked in the parish from 1827 are presented.

Art critic PhD Regimanta Stankevičienė writes about the architecture and the art of the Church of the Assumption of the Virgin Mary in Pivašiūnai. This church is a monument of Lithuania's classicism architecture. The author has studied it's wooden interior, altars, choir organ, and confessionals. Stankevičienė describes other buildings of Pivašiūnai church ensemble and monuments of small architecture. She presents an analysis of images of Virgin Mary, Jesus Christ, St. Benedict, St. John the Baptist, St. Anthony of Padua and other saints who are depicted in the paintings and sculpture of the church. Special attention is given to the miraculous picture of Our Lady of Pivašiūnai. Essay of Stankevičienė describes the traditions of art valuables and their changes since the patronage of Benedictines in 17th century till the beginning of the 21st century.

In 2013 we celebrate the 25th anniversary of the coronation of the picture of Our Lady. Philologist Rūta Lazauskaitė recorded a documentary story of Monsignor Vytautas Kazimieras Sudavičius who was a dean of Pivašiūnai in 1988 and took charge of the coronation of the picture. Also an interesting and authentic witness of priest PhD Kazimieras Ambrasas SJ can be read – he tells us how the crown donated by the Pope John Paul II was transferred from Vatican City to Pivašiūnai and about the coronation of the picture in 1988.

Nowadays village of Pivašiūnai is famous for it's traditions, faith, and the light of the miraculous painting. All this is told by the current dean of a sanctuary Monsignor Vincas Baublys, his story is presented in a documentary essay by Rūta Lazauskaitė.

In the album part of the book the photographs of sacral valuables of Pivašiūnai Church made by photographer Klaudijus Driskius can be viewed: altars, sculptures, paintings, liturgical vestments and vessels, items used for the processions. The book is concluded by a living witness of faith of Dzūkija's people – photographs of the Assumption feast.

Zusammenfassung

Das vorliegende Buch „Pivašiūnai: Siedlung, Kirche und das Bild der Gottesmutter“ beginnt mit der Einleitung des Bischofs von Kaišiadorys Jonas Ivanauskas.

Kirchenhistoriker und Archivar Kazys Misius gibt einen Überblick über die Geschichte der Pfarrei von Pivašiūnai: vom Besitz der Benediktiner von Senieji Trakai (Alt-Trakai) im 17. Jahrhundert bis zu heutigen Tagen. In seinem Artikel beschreibt der Wissenschaftler die Geschichte des Kirchenbaus, die Völkerbeziehungen sowie Verwendung der litauischen Sprache in der Pfarrei; er erzählt auch über die Priester, die in Pivašiūnai gelebt und gearbeitet haben. Der Autor stellt die Biogrammen aller Priester, die seit 1827 in der Pfarrei von Pivašiūnai residierten, vor.

Kunstwissenschaftlerin Dr. Regimanta Stankevičienė beschreibt in ihrem Bericht die Architektur und Kunst der Mariä-Himmelfahrt-Kirche in Pivašiūnai. Die Autorin analysiert die Holzteile, die Altäre, das Orgelchor, die Beichtstühle der heutigen Kirche, die als Denkmal der klassizistischen Architektur Litauens gilt. Sie schildert auch andere Bauten der Kirche in Pivašiūnai sowie kleinere Sakralbauten. Dr. Regimanta Stankevičienė analysiert die Abbildungen der Allerheiligen Jungfrau Maria, Jesus Christus, des heiligen Benediktus, Johannes der Täufer, Antonius von Padua und anderen heiligen in Malerei und Plastik der Kirche. Ein besonderes Augenmerk gilt dabei dem Bild der Gottesmutter, das für viele Wundertaten bekannt ist. Im

Artikel von Dr. Stankevičienė werden Traditionen und Wandlungen der Kunstwerke von 17. Jh. bis Anfang des 20. Jh.-s behandelt.

Am 14. August 1988, vor 25 Jahren bekam das Gemälde von Papst Johannes Paul II. geweihten Kronen. Philologin Rūta Lazauskaitė fixierte das Dokumentarbericht des Monsignore Dr. Vytautas Kazimieras Sudavičius, der im Jahre 1988 in Pivašiūnai als Pfarrer tätig war und sich um die Verleihung der Kronen für das Marienbild kümmerte. Interessant sind auch authentische Zeugnisse des Priesters Dr. Kazimieras Ambrasas SJ über eine Beförderung der vom Papst Johannes Paulus II. geschenkten Kronen aus Vatikan nach Pivašiūnai und über die Bekrönung des Bildes im Jahre 1988.

Die Siedlung Pivašiūnai ist noch heute lebendig und berühmt durch erhaltene Traditionen, durch das feste Glauben der Einwohner und durch das Licht des Wunderbildes geblieben. Der jetzige Pfarrer der Kirchengemeinde Pivašiūnai Monsignore Vincas Baublys berichtet darüber in seinem Dokumentarbericht, der von Rūta Lazauskaitė aufgeschrieben wurde.

Der zweite Teil des Buches enthält die Photographien (Autor Klaudijus Driskius) von Kunstwerken der Kirche in Pivašiūnai: Altäre, Figuren, Malerei, liturgische Gewänder und Gefässe sowie Geräte für Prozessionen. Anschliessend werden die Photographien vom Ablassfest am 15. August vorgelegt – ein Zeugnis vom lebendigen Glauben der Einwohner von Dzūkija.

Résumé

Le livre « Pivašiūnai », illustrée par le village, la église et le tableau de Notre Dame, s'ouvre par une parole adressée au lecteur de l'évêque Jonas Ivanauskas.

L'historien de l'Eglise et le spécialiste des archives Kazys Misius relit l'histoire de la paroisse de Pivašiūnai depuis l'époque des moines bénédictins à Senieji Trakai au XVIIe siècle, jusqu'à nos jours. L'étude de ce scientifique reflète l'histoire de la langue lituanienne dans cette paroisse, ainsi que les visages des prêtres de Pivašiūnai qui ont vécu et travaillé ici. On y trouve en effet les biographies de tous les prêtres qui ont œuvré à Pivašiūnai depuis 1827.

Le docteur en critique d'art Regimanta Stankevičienė décrit l'architecture et l'art de l'église de l'Assomption de la Vierge Marie de Pivašiūnai. Cet auteur a bien examiné les constructions en bois, les autels, l'orgue, les confessionnaux de l'église actuelle qui sont des monuments de l'architecture classiciste de Lituanie; elle présente aussi d'autres bâtiments de l'ensemble de l'église de Pivašiūnai, ainsi que les œuvres de la petite architecture. Elle fait une analyse des images de la Vierge Marie, de Jésus Christ, de St Benoît, de St Jean Baptiste, de St Antoine de Padoue et d'autres saints représentés dans la peinture et la sculpture de l'église. Une grande attention est surtout prêtée au tableau de Notre Dame qui est célèbre par ces grâces miraculeuses. Dans son exposé, le docteur Stankevičienė révèle les traditions et les changements des valeurs artistiques depuis le

XVIIe siècle, sous le patronage des bénédictins, jusqu'au début de XXIe siècle.

Or, c'est en 2013 qu'on célébrera le 25e anniversaire du couronnement du tableau de Notre Dame. Le philologue Rūta Lazauskaitė a mit par écrit le récit documentaire de Monseigneur Vytautas Kazimieras Sudavičius qui, en 1988, était le curé de Pivašiūnai et qui a pris en charge la cause du couronnement du tableau de Notre Dame. Sont intéressants est authentiques également les témoignages de Père Kazimieras Ambrašas SJ transmettant l'histoire du voyage des couronnes offertes par le Pape Jean Paul II, de Vatican à Pivašiūnai, et du couronnement même du tableau, en 1988.

Pivašiūnai a bien préservé ses traditions aujourd'hui et vit ainsi de la foi, de la lumière du tableau miraculeux. Le curé actuel du sanctuaire Vincas Baublys en parle dans l'étude documentaire faite par Rūta Lazauskaitė.

Dans la partie-album de ce livre, on trouve les photographies des valeurs d'art de l'église de Pivašiūnai faites par le photographe et artiste Klaudijus Driskius : des autels, des sculptures, des peintures, des vêtements et ustensiles liturgiques, des objets servant aux processions. Le livre se termine par des photographies des solennités de l'Assomption : signes de la pratique vivante de la foi des gens de Dzūkija.

Sommario

Il libro “Pivašiūnai: abitato, chiesa, quadro della Madonna” inizia con la prefazione di Jonas Ivanauskas, vescovo di Kaišiadorys.

Kazys Misius, storico della Chiesa e archivista, ci presenta in sintesi la storia parrocchiale di Pivašiūnai dal Seicento, quando la parrocchia era una proprietà del monastero benedettino di Senieji Trakai, fino ai giorni nostri. Il saggio dello studioso illustra la storia di costruzione della chiesa, i rapporti tra varie etnie, l'uso del lituano nella parrocchia e brevemente descrive i preti, che hanno lavorato e vissuto a Pivašiūnai. Si leggono brevi biografie di tutti i preti, che hanno lavorato a Pivašiūnai dopo il 1827.

Lo storico d'arte dott.ssa Regimanta Stankevičienė scrive sull'architettura e l'arte della chiesa dell'Assunzione della Beata Vergine Maria di Pivašiūnai. La chiesa di Pivašiūnai in forma attuale è un monumento architettonico del classicismo lituano, e l'autrice ne ha studiato gli arredi lignei, gli altari, il coro, i confessionali. Vengono descritti anche altri edifici ed elementi architettonici del complesso ecclesiastico di Pivašiūnai, viene analizzata la rappresentazione di Maria, Gesù, San Benedetto, San Giovanni Battista, Sant'Antonio di Padova e altri santi nella pittura e scultura della chiesa. Un'attenzione particolare viene dedicata al quadro della Madonna, noto per le sue grazie.

Lo studio della dott.ssa Stankevičienė illustra la continuità di valori artistici ed i cambiamenti avvenuti dal periodo benedettino nel Seicento fino agli inizi del secolo XXI.

Nel 2013 si celebra il venticinquesimo anniversario dell' incoronazione del quadro della Madonna.

La filologa Rūta Lazauskaitė ha messo sulla carta il racconto del monsignore Vytautas Kazimieras Sudavičius, il quale nel 1988 era parroco di Pivašiūnai e si occupava della incoronazione della sacra effigie.

Non scarseggiano di fatti interessanti anche le testimonianze del prete dott. Kazimieras Ambrašas SJ, il quale racconta come le corone regolate dal papa Giovanni Paolo II sono arrivate dal Vaticano a Pivašiūnai e come nel 1988 si è svolta la cerimonia d'incoronazione.

Oggi la forza vitale della parrocchia di Pivašiūnai sta nelle tradizioni conservate, nella sua fede e nella luce dell'effigie miracolosa. Ne parla l'attuale parroco, il monsignore Vincas Baublys, e le sue parole si sono trasformate in saggio documentario con l'aiuto di Rūta Lazauskaitė.

Una parte importante del libro è costituita dalle foto, fatte dal noto fotografo Klaudijus Driskius, nelle quali si vedono i valori artistici di Pivašiūnai: altari, sculture, pitture, abiti liturgici, arredi sacri, accessori per processioni.

Il libro si conclude con una bellissima testimonianza della viva fede nella regione di Dzūkija: fotografie dalla festa dell'Assunta.

Streszczenie

Książka „Piwoszuny: osiedle, kościół, obraz Matki Boskiej” rozpoczyna się wstępem do czytelnika pióra biskupa Koszedarskiego Jonasa Ivanauskasa.

Następnie na łamach bogato ilustrowanej publikacji zaprezentowana zostaje historia parafii Piwoszuńskiej (rejon olicki) i jej kościoła, architektura i wartości artystyczne kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny.

Historyk Kościoła i specjalista od archiwów Kazys Misius omawia historię parafii Piwoszuńskiej od czasów rządów zakonników benedyktyńskich w Starych Trokach w XVII wieku do dzisiaj. Studium naukowca omawia historię budowy kościoła w Piwoszunach, panujące tam stosunki narodowościowe, funkcjonowanie języka litewskiego w parafii, nazwiska pracujących i mieszkających w parafii księży. Od 1827 roku umieszczono zaś biogramy księży pracujących w kościele.

Znawczyni sztuki dr. Regimanta Stankevičienė pisze o architekturze i sztuce kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Autorka zbadała drewniane wyposażenie, ołtarz, organy, konfesjonały kościoła, uznawanego za pomnik architektoniczny litewskiego klasycyzmu. W tekście omówiono również inne budowle i pomniki małej architektury zespołu kościoła w Piwoszunach. Autorka analizuje wzorunki Marii, Jezusa Chrystusa, św. Benedykta, św. Jana Chrzciciela, św. Antoniego z Padwy oraz innych świętych zarówno w rzeźbie, jak i w malowanych obrazach.

Szczególnie wyróżniono słynący łaskami obraz Matki Boskiej. Tekst dr. Stankevičienė omawia jego wartości artystyczne utrwalone tradycją, jak również zmiany od okresu posiadania obrazu przez benedyktynów w XVII w. do początków XXI wieku.

W 2013 roku obchodzimy 25-lecie koronacji Matki Boskiej Piwoszuńskiej. Filolog Rūta Lazauskaitė utrwaliła wspomnienia monsiniora Vytautasa Kazimierasa Sudavičiausa, który w 1988 pracował w kościele i sprawował również pieczę nad koronacją obrazu.

Interesujące jest również autentyczne świadectwo ks. prałata jezuita Kazimierasa Ambraśasa, opowiadające o przywiezieniu z Watykanu do Piwoszun podarowanej przez papieża Jana Pawła II korony i ukoronowanie nią w 1988 roku Matki Boskiej.

Piwoszuny dzisiaj żyją i są silni tradycją, wiarą oraz światłem cudownego obrazu. Świadectwem tego jest utrwalona rozmowa Rūty Lazauskaitė z obecnym proboszczem ks. prałatem Vincasem Baublysem.

W części albumowej książki – zdjęcia artysty fotografa Klaudijusa Driskiusa. Ilustrują one bogate zbiory kościoła w Piwoszunach: ołtarze, rzeźby, malowane obrazy, szaty liturgiczne, naczynia, akcesoria procesyjne.

Książkę zamyka żywe świadectwo wiary ludzi Dzikii – fotografie z uroczystości odpustowych Matki Bożej Zielnej.

Išleido VSI „Tautos paveldo tyrimai“
Kaimelio g. 40, 07100 Vilnius

Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, 03153 Vilnius

Ši knyga neskirta platinti prekyboje

Šios knygos rengėjai

KLAUDIJUS DRISKIUS (g. 1959) – fotomenininkas, parengė knygas „Vilniaus Kalvarijos“, „Arti Sartų“, „Skaruliai“, „Portretas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“, „Sutemų keleiviai“ ir kt.

KAZYS MISIUS (g. 1942) – istorikas, daugiau nei penkiasdešimtys mokslinių ir kraštotyrinių straipsnių autorius; kartu su bendraautoriais parengė knygas „Lietuvos katalikų bažnyčios“, „Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai“, „Didysis knygnešys Jurgis Bielinis“, „Elektrėnų dekanato sakralinis paveldas“.

REGIMANTA STANKEVIČIENĖ (g. 1953) – dailės istorikė, humanitarinių mokslų daktarė; tęstinio leidinio „Lietuvos sakralinė dailė“ mokslinė redaktorė ir straipsnių autorė; parašė per šimtą straipsnių mokslo leidiniams ir dailės katalogams.

